

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**FOUCAULT'DA SÖYLEMLER ÇATIŞMASI BAĞLAMINDA
PIERRE RİVİERE DOSYASI**

Hasan Gürkan GÜNAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Veda TEMİZKAN

TUNCELİ – 2022

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FOUCAULT'DA SÖYLEMLER ÇATIŞMASI BAĞLAMINDA
PIERRE RİVİERE DOSYASI

Hasan Gürkan GÜNAY
(19120701)

YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Veda TEMİZKAN

TUNCELİ-2022

T.C.
MUNZUR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FOUCAULT'DA SÖYLEMLER ÇATIŞMASI BAĞLAMINDA
PIERRE RIVIÈRE DOSYASI

Hasan Gürkan GÜNAY
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

Bu Yüksek Lisans Tezi 24/12/2021 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından **oybirliği** ile kabul edilmiştir.

İmza:.....

İmza:.....

İmza:.....

Dr. Öğr. Üyesi Fırat İLİM
(Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi)

BAŞKAN

Dr.Öğr. Üyesi Veda
TEMİZKAN
(Munzur Üniversitesi)

DANIŞMAN

Dr. Öğr. Üyesi Cihan
PALANCI
(Munzur Üniversitesi)

ÜYE

Bu tez, Enstitümüz Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı'nda hazırlanmıştır.

Doç. Dr. Murat KORUNUR
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı “Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu”daki hükümlere tabidir.

17.12.2021

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

Hasan Gürkan GÜNAY

Dr. Öğr. Üyesi Veda TEMİZKAN

TEŐEKKÖR

Bu tez çalıőması boyunca, akademik anlamda bana yol gösteren, deneyimlerini benimle paylaőan ve zor zamanlarımda beni cesaretlendiren kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Veli TEMİZKAN'a teőekkürlerimi bir borç bilirim.

Ayrıca, her daim yanımda olan ve desteklerini hiçbir zaman benden esirgemeyen kıymetli aileme ve kıymetli arkadaşlarıma da sonsuz teőekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	I
TEŞEKKÜR.....	II
İÇİNDEKİLER.....	III
TABLOLAR LİSTESİ.....	IV
RESİMLER LİSTESİ.....	V
ÖZET.....	VI
ABSTRACT.....	VII
1. GİRİŞ.....	1
2. EPİSTEMİK ALAN VE SÖYLEM	2
2.1. Epistemik Alan.....	2
2.2. Söylem.....	6
3. DELİLİK, PSİKİYATRİ VE HUKUK.....	12
3.1. Deliliğin Tarihi.....	13
3.2. Psikiyatrinin Doğuşu.....	18
3.2.1. Tıbbi gelenek.....	19
3.2.2. Klasik çağdan modern çağa tıbbi algı.....	24
3.2.3. Tıbbi algıdan psikiyatriye.....	33
3.3. Hukuk ve Delilik.....	45
3.3.1. Suç ve ceza.....	49
4. RİVİERE DOSYASI.....	55
4.1. Epistemik Alan Bağlamında Riviere Dosyası.....	57
4.2. Dosyadaki Söylemler.....	58
4.3. Söylemsel Çatışmalar.....	70
5. SONUÇ.....	83
6. KAYNAKLAR.....	87
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Deliliğe dair somut kategorilerin tablosu.....	17
Tablo 3.2. Deliliğin, Ortaçağ, Klasik Çağ ve Modern Çağ Kapatılma Mekanları.....	40

RESİMLER LİSTESİ

Resim 2.1. Las Meninas: Valezquez.....	5
Resim 3.1. Deliler Gemisi: Hieronymus Bosch.....	14

ÖZET

Riviere dosyası, Modern Çağ'ın başlarında ortaya çıkmaktadır. Dosyada, Riviere'in bir hukuk öznesi mi yoksa bir deli mi olduğu sorunsalı etrafında, hukukun ve psikiyatrinin söylemleri ekseninde birincil katmanda söylemsel çatışmalar oluşmaktadır. Bu söylemler çatışması, ikincil katmanda yer alan dosyadaki tanık ifadelerini, gazete haberlerini, Riviere'in sorgularını ve yazdığı metni de içermektedir.

Psikiyatri, tıbbi gelenekten ve Modern Çağ'a geçiş sürecinde tıbbi algıdaki değişimden beslenerek deliliği nesneleştirmekte ve onu tımarhanelere kapatmaya başlamakta; hukuk ise Klasik Çağ'ın sonlarına doğru, deliliğin, toplumsal yardım, acıma duygusu, kamusal rezalet vb. konularda, kendi içindeki tartışmalarla hukuk öznesi olup olmadığını sorgulamaktadır. Modern Çağ ile beraber, bu tartışmaların yarattığı boşluğa, pozitif bilgi üretme motivasyonu ve tıbbi statüsü bulunan psikiyatrinin söylemleri yerleşmeye başlamakta; psikiyatri, deliliğin izlerine rastlanılan davalarda bilirkişi haline gelmektedir. Böylece psikiyatrinin söylemleri etkinlik kazanmaya başlamaktadır. Ancak deliliğin izlerini taşıyan davalarda, failin hukuk öznesi olup olmaması sorunsalı devam etmektedir. Riviere dosyası da bu sorunsalla şekillenmekte; birincil katmanda, psikiyatrinin söylemleri Riviere'i akıl hastası olarak nitelemektedir. Hukukun söylemleri ise Riviere'i önce bir suçlu olarak tasvir etmekte; sonrasında, psikiyatrinin ve diğer unsurların söylemlerinin etkisiyle Riviere'in hukuk öznesi mi yoksa deli mi olduğu sorunsalında geri adım atmaktadır. Nihayetinde, Riviere'in cezası indirimine tabi tutulmaktadır. Böylece, Riviere dosyasında, psikiyatrinin söylemlerinin birincil katmanda önemli derecede etkili olduğu, delilik ve suçluluk sorunsalındaki boşluğa büyük oranda yerleştiği açığa çıkmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Söylem, Epistemik Alan, Modern Çağ, Delilik, Psikiyatri, Hukuk

ABSTRACT

The Pierre Riviere Case in the Context of the Conflict of Discourses in Foucault

The Riviere file originates in the early Modern Age. In the file, discursive conflicts occur in the primary layer around the problematic of whether Riviere is a legal subject or a madman, in the axis of the discourses of law and psychiatry. This conflict of discourses also includes witness statements in the secondary layer file, newspaper reports, Riviere's interrogations and the text he wrote.

Psychiatry objectifies madness by feeding off the change in medical perception during the transition from the medical tradition and the Modern Age, and begins to confine it to asylums; on the other hand, towards the end of the Classical Age, madness, social help, sense of pity, public disgrace, etc. It questions whether it is a subject of law with its internal discussions. With the Modern Age, the discourse of psychiatry, which has the motivation to produce positive knowledge and the medical status, begins to settle in the void created by these discussions; psychiatry becomes an expert witness in cases where traces of insanity are found. Thus, the discourses of psychiatry begin to gain effectiveness. However, in cases bearing the traces of insanity, the problem of whether the perpetrator is a subject of law or not continues. The Riviere file is also shaped by this problematic; In the primary layer, discourses of psychiatry characterize Riviere as mentally ill. The discourses of the law, on the other hand, describe Riviere first as a criminal; Then, with the influence of the discourses of psychiatry and other elements, he takes a step back in the problematic of whether Riviere is a legal subject or a madman. Ultimately, Riviere's sentence is reduced. Thus, in the Riviere file, it is revealed that the discourses of psychiatry are significantly influential in the primary layer and are largely settled in the gap in the problem of insanity and guilt.

Keywords: Discourse, Epistemic Field, Modern Age, Madness, Psychiatry, Law

1. GİRİŞ

Foucault'da söylemler, belli bir epistemik alanda ortaya çıkar. Epistemik alan, belli bir kültüre, genel doğrulara ve zamanın yaygın bağıntısal bütünlüğüne işaret eder. Söylemler, epistemik alanda mümkün hale gelir. Yönelindikleri nesne aynı olsa da bilgi ve iktidar ikiliğinin kaynağı farklı ise farklılık gösterir. Pierre Riviere'in dosyasında, psikiyatri ile hukukun çatışması bu duruma örnektir.

Dosya, 19. Yüzyılın ilk yarısında Fransa'da ortaya çıkmıştır. Bu dönem, Modern Çağ epistemisi temelinde tımarhanelerin yaygınlık kazandığı, bilgi ve iktidar kaynağı bakımından tıbbın belli bir otorite haline geldiği, psikiyatrinin ise yeni yeni bir bilgi-iktidar kaynağı olarak kabul görmeye başladığı bir dönemdir. Bu dönemde hukuk ise yerleşik bilgi ve iktidarı, buna bağlı söylemleri içermektedir. Dosya, Riviere'in deli olup olmadığı sorusunun dinamizmi ile hukuk ve psikiyatri arasında söylemler çatışmasını ortaya çıkartmaktadır. Hukuk, yüzyıllarca var olan bilgi-iktidar ilişkisini bünyesinde barındıran bir unsurdur ve Riviere'in işlediği cinayetin ebeveyn katli başlığında idama mahkum edilmesi gerektiğini hükme bağlar. Psikiyatri ise Riviere'in bir deli olduğunu, cinayeti bilinçsizce bir hezeyan sonucu işlediğini ve kapatılması gerektiğini savunmaktadır. Böylece, söylemler çatışması ortaya çıkmaktadır.

Bu tezin amacı, 19. yüzyılın ilk yarısında oluşmuş, Foucault ve çalışma arkadaşları tarafından tekrar gün yüzüne çıkartılmış Pierre Riviere dosyasında var olan söylemsel çatışmaları, Foucault'nun söylem kavramıyla ve düşünce hattıyla analiz etmektir. Öncelikle, söylem ve epistemik alan açıklanacak ardından deliliğin tarihi açığa çıkartılacaktır. Deliliğin tarihiyle bağlantılı olarak, tıbbi gelenekten ve algıdan beslenerek ortaya çıkan psikiyatrinin doğuşu irdelenecektir. Hukuk ile delilik arasında faillik, suç ve suçluluk kavramları bağlamındaki ilişkiler ağı analiz edilecektir. Nihai olarak, dosyanın içeriği sunularak dosyada var olan söylemsel çatışmalar açığa çıkartılacaktır.

2. EPİSTEMİK ALAN VE SÖYLEM

2. 1. Epistemik Alan

“*Episteme*” kavramı, Yunancada “bilgi” ya da “bilim” anlamına gelmekte olup epistemeyi; Platon, *doxa*’nın (duyusal bilgi) karşısındaki “ussal bilgi”, Husserl de “bilimsel etkinlik” anlamında kullanmaktadır (Bozkurt, 1988: 41-42). Foucault ise *episteme* kavramını belli bir yakınlık içerse de farklı bir şekilde tanımlamaktadır:

“Episteme ile gerçekte, epistemolojik biçimlere, bilimlere, muhtemelen biçimsel yapılara kavuşmuş sistemlere yer veren söylemsel pratikleri, belirli bir çağda, birleştirilebilen ilişkiler bütünü; bu söylemsel oluşumların her birinde, epistemolojikleşmeye, bilimselliğe, biçimselleştirmeye geçişlerin, kendisine göre kurulduğu ve işlediği biçim; aynı zamanın içine girebilen, birbirlerine bağlanabilen ya da zamanın içinde dengelenebilen bu eşiklerin dağılımı; birbirine yakın fakat birbirinden ayrı söylemsel pratiklerden doğdukları ölçüde epistemolojik biçimler ya da bilimler arasında var olabilen yanal ilişkiler kastedilir” (Foucault, 2019a: 241).

Öyleyse episteme, benzerlikler, yakınlıklar veya farklılıklar içeren söylemsel pratiklerin ilişkiler ağını oluşturmaktadır. Yeni söylemsel pratiklerin, biçimlerin veya ilişkiler ağının olasılığı, bir epistemeden başka bir epistemeye geçişin olanağını sağlamaktadır. Bu iki episteme, mekansal ve dilsel olarak çakışsa da yeni episteme kopma ve süreksizlik hareketiyle gerçekleşmektedir. “Kopma (...), belirli pozitiviteler arasında, birbirinden ayrı dönüşümlerin birçoğu tarafından özelleştirilmiş olan bir süreksizliktir” (Foucault, 2019a: 222). Böylece Foucault, doğrusallığı ve sürekliliği barındıran tarih anlayışının karşısında kopma ve süreksizlik kavramlarına yaslanmış olmaktadır. “Ona göre süreksizlik bir tarihsel dönemden başka bir tarihsel döneme geçişte şeylerin artık aynı tarzda algılanmaması, ifade edilmemesi, sınıflandırılmaması ve bilinmemesi gerektiği gerçeğini gösterir” (Urhan, 2013: 63). Bir epistemede var olan kuralların tamamı bilgi alanlarını yaratırken bilinçdışı bir yol izlemektedir (Foucault, 2021: 41).

“Bu, sanki-kültür, dilsel, algısal, uygulamasal şifre anahtarlarının bir bölümünden kurtulurken, onların üzerine, onları yansızlaştıran, onları iki katına çıkartırken aynı anda hem açığa çıkartan hem de dışlayan ve bu arada kendini düzenin ham varlığının karşısında bulan ikinci bir şifre anahtarını uyguluyormuş gibi olmaktadır” (Foucault, 2017: 19).

Foucault, bilinçdışı kuralları, söylemsel ve bilimsel bilgi ağlarını “Kelimeseler ve Şeyler” adlı kitabında incelediğini belirtmektedir (Foucault, 2021: 40). Kelimeseler ve Şeyler’de Rönesans, Klasik Çağ ve Modern Çağ epistemelerini analiz etmektedir.

Foucault, epistemeler arasındaki ayrımı, 17. yüzyılın ortalarında Klasik Çağı başlatan ve 19. yüzyılın başlarında Modern Çağı başlatan iki süreksizlik hareketine dayandırmaktadır (Foucault, 2017b: 21).

Rönesans epistemesi, benzerliklerin bilinçdışı kuralları ve bilgi ağlarından oluşmaktadır. Bu benzerlikler, *convenientia*, *aemulitia*, kıyas ve sempatiler olarak dörde ayrılmaktadır. *Convenientia*, şeyler arasında, aynı mekanda sürekli ve karşılıklı olarak yakınlıklar kurmakta; böylece, yeni benzerlikler ortaya çıkmaktadır (Foucault, 2017b: 46-48). “Kabuklu hayvanların sırtında yosun, geyiklerin boynuzlarında bitki, insanların yüzünde ot gibi şeylerin bittiği görülmektedir” (Campanella’dan Akt. Foucault, 2017b: 47). *Aemulitio*, yakınlıklar içindeki rekabettir. “İnsan yüzü, uzaktan gökyüzüyle, Tanrının bilgeliliğiyle yetersiz bir şekilde rekabet etmektedir” (Foucault, 2017: 48). Rekabette, iki figürden biri daha zayıf ve edilgendir, diğeri ise daha güçlüdür. “Yıldızlar bütün otların dölyatağıdır ve gökyüzündeki her bir yıldız, bir otun manevi temsilidir” (Crollius’tan Akt. Foucault, 2017b: 49). Kıyas, *convenientia*’yı ve *aemulatio*’yu aynı mekanda bir araya getirmekte ve şeylerin benzerliklerini burada karşılaştırarak yeni fakat ince benzerliklerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. İnsanın ve yeryüzünün kıyası, aynı süreci izlemektedir. “Eti topraktır, kemikleri kayalardır, damarları büyük nehirlerdir, sidik torbası denizdir ve yedi esas organı maden yataklarının dibinde saklanan yedi metaldir” (Crollius’tan Akt. Foucault, 2017b: 52). Son olarak sempatiler, yakınlıkların kurulmasında şeyler arasında her türlü mesafeyi kapatan benzerlik biçimidir. Şeyler arasında mesafe aniden kapanabilir ve farklılıklar özümmlenebilir. Sempati, şeylerin aynışmaması adına özgünlüklerin korunmasını sağlayan antipati ile dengelenir (Foucault, 2017b: 54-55).

Bu dört benzerlik biçiminin işler hale gelebilmesi için şeylerin belli imzalara (işaretlere) sahip olması gerekir. “Benzerlik bilgisi bu imzaların dökümüne ve onların şifrelerinin çözülmesine dayanmaktadır” (Foucault, 2017b: 58). Boğanotu tohumlarının, göze benzemesi sebebiyle göz hastalıklarına iyi geleceği düşünülmektedir. Ceviz ise kafatasının iç ve dış yapısını işaret etmektedir. Bu sebeple, kafatası yaralanmalarını iyileştireceği ileri sürülmektedir (Foucault, 2017b: 59). İşaretlerin görünürlüğü, şeyler arasındaki yakınlığın fark edilmesiyle ortaya çıkar. Sempatiler ve kıyas, işaretleri açığa çıkartır (Foucault, 2017b: 60). Ancak benzerlikler ve işaretler sınırsızdır. Bu sınırsızlık, mikrokozmos ile makrokozmos arasında her benzerliğin keşfedilememesi sorununu ortaya çıkartır. Yine de benzerlikler, sayılabilir durumdadır (Foucault, 2017b: 63-64). Benzerliğin keşfedilmesinde dil, şeylere karışan ya da dolanan gizemli bir unsurdur. Şeylerin, sırlarını ifşa eder, şifrelerini çözer ve ayrıcalıklı bir yer edinir. Bu sebeple, dünyanın veya doğanın

bir parçasıdır (Foucault, 2017b: 69). “Dil sanatı, bir ‘işaret yapma’ biçimiydi; hem bir şeyi işaret etmek hem de işaretleri bir şeyin etrafında düzene sokmaktı” (Foucault, 2017b: 81).

Rönesans epistemesinde işaret eden, işaret edilen ve benzerlik üçlüsü, Klasik Çağ epistemesinin söylemsel pratikleriyle yerini temsile bırakmaya başlamakta; böylece, işaret eden ve işaret edilen ikilisi temsillerle benzerliği dışarıda bırakmaktadır (Foucault, 2017b: 79-80). Foucault, Rönesans epistemesinden Klasik Çağ epistemesine geçişte yaşanan kopma hareketini Cervantes’in “Don Kişot” adlı romanını örnek göstererek analiz etmektedir. Don Kişot, şövalyeliğin uzun bir süre önce sona erdiği bir zamanda, okuduğu şövalye kitaplarından esinlenerek zırhı, miğferi ve atıyla yola çıkan, şövalye erdemliliğini kuşanan fakat gerçekte gördükleri ile kitaplarda okudukları arasında benzerlik kuran ve sonunda hayal kırıklığına uğrayan bir kahramandır. Yolculuk boyunca hanları şato, koyun sürüsünü ordu, yeldeğirmenlerini dev sanır ve gerçekliği okuduğu kitaplarla yeniden kurar. Ancak, gerçekliği kitaplardan esinlenerek benzerliklerle yeniden kurması, gerçeklikle hatalı bir ilişki içerisine girmesine yol açar; hayal kırıklığına uğrar ve kitabın sonunda ölmek üzereyken gerçekliğe geri dönerek durumunun farkına varır (Cervantes, 2009) “Don Kişot, Rönesans dünyasının negatifini resmetmektedir; yazı, dünyanın nesri olmaktan çıkmıştır; benzerlikler ve işaretler eski antlaşmalarını bozmuşlardır; benzerlikler yanılmaktadır, hayal görmeye ve hezeyana dönmektedirler” (Foucault, 2017b: 85).

Foucault’ya göre benzerlik, artık hata fırsatı haline gelmektedir. Descartes, karşılaştırmayı rasyonelleştirir ve onu evrenselleştirerek benzerliği reddeder. Çünkü şeyler arasında benzerlikler kurulurken her iki şeyin farklılıkları, bu benzerlik içinde erimektedir. Bacon’da ise benzerlik, bir yanılsama yaratır çünkü ona göre insan, doğadaki bütün farklılıklara rağmen benzerlik kurmaya eğilimlidir (Foucault, 2017b: 90-92). Rönesans epistemesi artık tükenmeye başlamakta ve Klasik Çağ epistemisi tüm pratikleriyle açığa çıkmaktadır. “Benzerlik, özdeşlik ve farklılık terimleri içinde yapılan bir çözümlemenin içinde erimiştir” (Foucault, 2017b: 94). Artık karşılaştırmalar, benzerliklerle örülü dünyanın düzenine göre değil, düşüncenin düzeninde gerçekleşmeye başlamaktadır. Temsil ve çözümleme temel unsur haline gelmektedir. Benzerliklerin sınırsızlığının yol açtığı belirsizlik ortadan kalkmakta, düşüncenin düzenine dair temsiller ve çözümlemeler ile kesinliğe kavuşulmaktadır (Foucault, 2017b: 95-96). Böylece, işaret eden, işaret edilen ve benzerlik üçlüsünün yerine, işaret eden ve işaret edilen ikilisi ikame edilmektedir. Ancak bu ikilinin etkinlik kazanması için işaret eden unsorda, işaret edilen unsura dair ilişkiler ağının aşık olması gerekmektedir (Foucault, 2017b: 107). “İşaret, Klasik Çağ’dan

itibaren, temsil etmenin temsil edilebilir olması içinde temsil edilebilirliktir” (Foucault, 2017b: 109).

Foucault, Klasik Çağ’da temsillere değinirken Valezquez’in “Las Meninas” adlı tablosunu örnek göstermektedir. Resmin ön tarafında ressam, prenses, nedimeler, soytarılar, hizmetliler ve bir köpek bulunmaktadır. Resmin arka tarafında, ortada bir aynada kral ve kraliçe gözükmekte, sağda ise içeriyi girmekte mi yoksa dışarıya çıkmakta mı olduğu anlaşılmayan bir kişi vardır. Ressam, doğrudan tabloya bakan kişiye bakmaktadır. Foucault’ya göre, tabloya bakan kişi tam da burada tablonun temsiline bağlanmaktadır. Ancak gören-görülen ilişkisi ters yüz edilmekte, resme bakan kişi ressamın bakışında görünür bir unsur haline gelmektedir (Foucault, 2017b: 29-30). Tablonun ana teması, resmin ortasında bulunan prensestir. Ressam hem pencereden süzülen ışıktan hem de prensesin yanında diz çökmüş bir hizmetçinin prensese olan bakışlarından yararlanarak prensesi ön plana çıkartmaktadır. “Tıpkı dua ederek adakta bulunan biri, tıpkı Bakire Meryem’i selamlayan melek gibi diz çökmüş bir hizmetçi ellerini prensese uzatmıştır” (Foucault, 2017b: 39). Ancak bu temaya rağmen resme hükmeden resmin arka kısmında aynada silüetleri görülen kral IV. Felipe ve kraliçedir. Çünkü bu kişiler, aynanın etkisiyle farklı katmandadırlar ve bütün temsillerin dağıtıldığı yerdedirler (Foucault, 2017b: 42).

Resim 2.1. Las Meninas: Valezquez

Klasik Çağ'da temsiller, dille birçok unsura açılarak yer edinmekte; ancak Kant ile beraber bilgi, *Mathesis*'in bütünleştiriciliği içinde barınamamaya başlamaktadır (Urhan, 2013: 63). Kant, bilginin yalnızca temsillerle kurulmadığını ve temsillerin dışında nesnelere içkin bilginin de olabileceğini belirtmektedir (URL 1, 2018). “Temsiller arasındaki bağı, onu saf izlemine varana kadar yavaş yavaş boşaltan iç bir cins ayarlamaya dayandırmak yerine bu bağı onun evrensel olarak geçerli biçimini tanımlayan koşulların üzerinde kurmaktadır” (Foucault, 2017b: 341). Böylece, temsillerin üzerine, yalnızca “deney yargıları” ve “ampirik fark edişler” işlenmektedir. Bu aslında, temsillerin de parçalanması anlamına gelmektedir. Çünkü nesnel sentezlerin olanağı ortaya çıkmaktadır. Bu olanak, özellikle kendisini emek, yaşam ve dil temalarında göstermekte; bu temalarda, aşkınlığı içeren nesnel bilgiler ortaya çıkmaktadır (Foucault, 2017b: 343-344). Temsillerin tükenmesi ve pozitif bilginin güçlenmesi ile 19. yüzyılın başlarında, bir kopma hareketiyle Klasik Çağ'dan Modern Çağ'a geçilmekte; bu kopuş, “emek, yaşam, dil olmak üzere üç pozitiflik ya da deneysellik alanında kendini göstermektedir” (Urhan, 2013: 63). Böylece, “Klasik dönemin epistemesi tarafından meydana getirilen Genel Dilbilgisi [dil], Doğa Tarihi [yaşam], Servet Analizi [emek] yerini artık Modern dönem epistemisinin meydana getirdiği Filoloji [dil], Biyoloji [yaşam], İktisat Politikası [emek] kavramlarına bırakmıştır” (Yıkılmış, 2018: 633). Artık, şeyler arasındaki ilişkilerin temsilleri ortadan kaybolmakta, şeyler nesnel bilgiye açılmakta; insan, hasta ya da deli, nesne haline gelmektedir. Böylece, şeylere dair yeni ve pozitif söylemler oluşmaya başlamaktadır.

2.2. Söylem Kavramı

“Söylem, Foucault'da genel olarak, farklı alanlara ait olabilen fakat her şeye rağmen ortak çalışma kurallarına uyan bir ifadeler birliğini gösterir” (Revel, 2012: 114). Foucault, ifadeler birliğinin nasıl oluştuğunu dört hipoteze değinerek ele almaktadır. İlk hipotez, Foucault'nun gerçekte en tutarlı olduğunu belirttiği; ifade birliğinin, farklı biçimlerde de olsa aynı nesnenin etrafında bir araya gelen ifadelerle oluştuğunu öne süren hipotezdir. Foucault, bu hipotezde deliliğe değinmekte; deliliğin, farklı unsurların farklı nesnesi olarak belirmesi ve farklı veçhelerle sürekli yeniden sınıflandırılması bakımından, önceleri tek bir nesne olamadığını belirtmekte; bu sebeple, deliliğe dair ifadeler birliğinin, belli bir döneme kadar oluşamadığını ileri sürmektedir. Deliliğe dair ifade birliklerinin oluşması, “tasvir, tahlil, tespit ya da hükümler” ile bağlantılı olarak, nesnenin ortaya çıkmasının mümkün olduğu bir dönemde gerçekleşmektedir (Foucault, 2019a: 47-48).

İkinci hipotez, “ifadelerin art arda geliş biçimleri ve tipleri”dir. Foucault, bu hipotezde tıbbıa değinmekte; 19. yüzyıl ile beraber tıbbın, gözlem yaparken sadece görünenıe odaklanmamaya başladığını, aynı zamanda görünenin ötesinde patolojik unsurlar arasındaki geçişliliğı de algılamaya başladığını belirtmektedir. Ancak bu hipotezin, belli tercihleri, kararları ya da yönetmelikleri kapsamadığına değinmekte ve ifade birliklerinin oluşmasını açıklamada yetersiz kalacağını ifade etmektedir (Foucault, 2019a: 49). Üçüncü hipotez, ifade birliklerinin, belli kavramların sürekliliğı ve tutarlılığı ile oluşmasıdır. Bu hipotez, dil ya da dilbilgisi analizini mümkün kılmakta ancak kavramlar arasındaki uyumsuzlukları veya mesafeleri dışarda bırakması sebebiyle yetersiz kalmaktadır (Foucault, 2019a: 51-52). Dördüncü hipotez ise “temaların özdeşliğı ve sürekliliğı” dir. Bu hipotez, ifadeleri tekrar gruplandırmakta, onları sıralarken tasvir etmekte ve bir merkezde toplayarak analiz etmektedir. Ancak bu hipotezde, farklı anlamların ya da karşıt stratejilerin etkisi göz ardı edilmektedir (Foucault, 2019a: 52-53). Bu dört hipotez, ifade birliklerini analiz etmede başarılı olsun ya da olmasın bir “dağılım sistemi”ni açığa çıkartmaktadır. Dağılım sisteminin öğeleri, “nesneler, ifade biçimi, kavramlar ve tematik seçimler”dir. Bu öğelerin birbirlerine bağlandığı durumlarda “oluşum kuralları” ortaya çıkmaktadır (Foucault, 2019a: 54). “Oluşum kuralları, verilmiş bir birbirinden kopuk bölünmenin içindeki varoluşun (birlikte varoluşun, devam ettirmenin, dönüştürmenin ve dağılmanın da) koşullarıdır (Foucault, 2019a: 55). Öyleyse ifade birliklerinin, dağılım sistemindeki öğelerin belli oluşum kurallarıyla biraraya gelmesinin ardından ortaya çıktığı belirtilmelidir. Bu sebeple, ilk dağılım ögesi olan ve Foucault’nun, tutarlılıının ve gerçekliğe yakınlığının güçlü olduğunu belirttiğı birinci hipotezde, temel unsur olarak beliren nesnelere değinmek gerekmektedir (Foucault, 2019a: 54-55).

Foucault, nesnelerin oluşumunu, 19. yüzyıl psikiyatolojisinin ortaya çıkardığı söylemlere değinerek analiz etmektedir. 19. yüzyılın başında psikiyatri, delileri tımarhanelerde tedavi ederek yeni bir mekansallaşmaya olanak tanımakta ve Esquirol ya da Pinel gibi doktorların etkisiyle delilik biçimlerinin ya da sınıflandırmalarının sınırlarını yeniden belirlemektedir. Ancak Foucault’ya göre, burada bir soru ortaya çıkmaktadır: “Söylemin nesnesi olarak onların var oluş düzeni olan nedir?” (Foucault, 2019a: 57-58). Foucault’ya göre, bu sorunun üç cevabı ortaya çıkmaktadır. İlk cevap, nesnelerin ortaya çıkış sürecinde nasıl göründüklerinin önemli olmasıdır. Bu süreçte nesneler, farklı yerlerde, farklı zamanlarda veya farklı söylemlerde farklılıklar gösterebilmektedir. Örneğın, 19. yüzyılda, psikiyatrinin söylemlerinde yer edinen sınıflandırmaların ya da kavramların “aile, yakın sosyal grup, iş çevresi, dinsel cemaat” gibi unsurların içinden

çıkabilmesi söz konusu olmaktadır (Foucault, 2019a: 58-59). Böylece psikiyatri, nesnesini tanımlarken farklı unsurların olanaklarından faydalanabilmektedir. “Bu durumda, bu ilk farklılaşma alanlarında, bu alanlarda görülen mesafelerde, süreksizliklerde ve eşiklerde, psikiyatrik söylem kendi alanını sınırlandırarak, hakkında konuştuğu şeyi tanımlamak, ona nesne statüsü vermek onu göstermek, adlandırılabilir ve betimlenebilir kılmak olanağını verir” (Foucault, 2019a: 59). İkinci cevap, nesnenin oluşma sürecinde belli “sınırlama makamları”nın olmasıdır. Foucault’ya göre tıp, belli düzenlemelere tabi olması, halk tarafından kabul görmesi ve hukuki yetkilere sahip olması bakımından en güçlü makam olmaktadır. Bununla beraber, hukuk veya dinsel otoriteler de bu makamlar arasında yer almaktadır (Foucault, 2019a: 59). Üçüncü cevap ise “belirleme ölçütlerinin analizi”dir. Bu ölçütler, psikiyatrinin söylemlerinde yer alan delilik nesnelerinin, yakınlık, uzaklık ya da karşıtlıklar ile analiz edilmesini mümkün kılmaktadır. Ancak Foucault’ya göre, belirleme ölçütlerinin analizi, psikiyatri dışındaki diğer sınırlama makamlarını dışarda tuttuğu ve makamlar arasındaki ilişkiler ağına yer veremediği için yetersiz kalmaktadır (Foucault, 2019a: 60). Çünkü, 19. yüzyılda, suçluluğun ve deliliğin sınırlarının kesiştiği bir süreç örneğinde, hukuk ve psikiyatri gibi makamların birbiriyle olan ilişkisi görmezden gelinemez. O halde, “psikiyatrik söylem, 19. yüzyılda, öncelikli nesneler yoluyla değil fakat nesnelerini kendisiyle oluşturduğu çok dağınık bir tarz yoluyla belirginleşir. Bu oluşum ortaya çıkma, sınırlanma ve özelleşme biçimleri arasında gerçekleşmiş ilişkilerin bir bütünü tarafından sağlanır” (Foucault, 2019a: 62).

Bu üç cevaptan sonra bazı sonuçlar açığa çıkmaktadır. Öncelikle, nesnelerin görünürlüğünün, farklı unsurlar, süreçler, karşılaştırılma ya da etkiler ile söz konusu olmasıdır. Nesneler, “karmaşık bir ilişkiler demetinin olumlu koşulları altında var olur” (Foucault, 2019a: 63). “Bu ilişkiler, kurumlar, ekonomik ve sosyal süreçler, davranış biçimleri, norm sistemleri, teknikler, sınıflama çeşitleri, belirginleştirme biçimleri arasında gerçekleşir ve nesnede mevcut değildir” (Foucault, 2019a: 63). Ancak bir nesnenin etrafında şekillenir ve nesnenin analizi ile açığa çıkar. Bununla beraber, bu ilişkiler ağı, söylem nesnesinin ihtiyaç duyulmadığı birincil katmanda yer alan ilişkilerden ayrı olarak ikincil katmanda bulunur. Birincil katmanda, nesnelere gerek duyulmadan “kurumlar, teknikler, sosyal biçimler vs. arasında tanımlanabilen ilişkiler” vardır (Foucault, 2019a: 64). İkincil katmanda ise söylemin içinde ortaya çıkmış ilişkiler ağı yer alır ve bu ağ ile nesne arasında bir bağımlılık ilişkisi vardır. Bunların yanında, söylemsel ilişkiler ağı, söylemin içinde değil, sınırında yer alır. “Söylemin kendilerinden söz edebildiği nesneleri ona sunar ya da daha ziyade şu ya da bu nesnelerden söz edebilmek, bunları

inceleyebilmek, adlandırabilmek, çözümleyebilmek, sınıflandırılabilirlik, açıklayabilmek vs. için söylemin gerçekleştirmek zorunda olduğu ilişkiler bağlamını belirler” (Foucault, 2019a: 64).

İlişkiler ağı, nesneye ihtiyaç duyulmayan birincil katmanda ve nesnenin zorunlu olduğu ikincil katmanda ifade biçimleri ve ifadeler tarafından oluşturulur. Foucault, ifade biçimlerinin oluşmasını tıp bağlamında üç unsurla inceler. İlk unsur, kimin konuştuğu ya da kimin hangi statüyle dili kullandığıdır. “Tıbbın statüsü bilgi ve yeki ölçütlerini, kurumları, sistemleri, pedagojik normları, bilginin uygulanması ve yokluğunda sınırların koyulamayacağı şeklinde denemesi hakkını veren yasal şartları içerir” (Foucault, 2019a: 69-70). Bunun yanında, tıbbi statünün, hukuk, dinsel gruplar ya da statü sahibi başka ögelerle yetki, hiyerarşi ya da etkileşim ilişkileri de söz konusudur. Ancak tıbbi statüde, işlevsel bir taraf da bulunmaktadır:

“Tıbbi söz herhangi bir kişiden gelemmez; onun değeri, etkisi, tedaviyle ilgili güçleri ve genel bir biçimde tıbbi söylem olarak varlığı, acının ve ölümün önüne geçmeyi onun için bir hak olarak öne sürmek suretiyle bu söylemi dile getirme hakkına sahip olan, yasaya uygun şekilde tanımlanmış rolden ayrılabilir değildir” (Foucault, 2019a: 70).

İfade biçimlerinin oluşmasında ikinci unsur, ilişkiler ağında, pratik olarak kurumsallaşırken bir meşruluk zeminine yaslanmaktır. Örneğin tıp, kendi bilgi alanını belli yetkilerle, statüyle, tedavi ya da tanı gibi araçlarla meşrulaştırmaktadır. Bununla beraber, tıbbın hastaneler ile kurumsallaştığı da açıktır (Foucault, 2019a: 71). Üçüncü unsur ise öznenin (örneğin doktorun), belli nesnelerin ya da belli alanların etkisiyle ilişkiler ağında konumlandırılmasıdır. “O açık olan ya da olmayan belirli bir soru kafesine göre soru soran ve belirli bir bilgilendirme programına göre dinleyen öznedir” (Foucault, 2019a: 72).

İfadeler ise kavramların örgütlenmesi ile ortaya çıkmaktadır. Bu örgütlenme ise üç başlıkta gerçekleşmektedir. Bunlardan ilki, kavramların “art arda geliş biçimleri”dir. Bu biçimler, farklı dağılmalarla, betimlemelerle ya da rasyonel yaklaşımlarla “ifade serilerinin çeşitli düzenlenişleri” olarak bir araya gelmekte; ifadelerin bağlamıyla bağlantılı olmakta ve ifade grupları tarafından “düzenlenebilen çeşitli şemalarla” şekillenmektedir (Foucault, 2019a: 77). İkincisi, kavramların “birlikte varoluş biçimleri”dir. Bu varoluş biçimleri, önceden reddedilen ya da onaylanan ifadelerin olduğu bir “varlık alanı”nda meydana gelmektedir. Ancak “birliktelik alanı” varlık alanının dışında konumlanmakta ve varlık alanındaki söylemlerden farklı olarak başka söylemlerin bir ilkeyle, bir akıl yürütmeye ya da farklı bir motivasyonla ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Varoluş biçimlerindeki diğer bir alan ise “hafıza alanı”dır. Bu alan, süreksizlik ya da süreklilik içeren ifadeleri içinde

barındırmaktadır (Foucault, 2019a: 78-79). Üçüncüsü, bir meşru müdahale aracı olarak kullanılabilen “müdahale prosedürleri”dir. Bu prosedürler, barındırdığı söylemsel oluşumlar ile belli özgülük kazanırken kullandığı farklı yöntemlerle diğer söylemsel oluşumlara etki etmektedir (Foucault, 2019a: 79-80).

Tematik seçimler ise söylemlerin, “tutarlılık, kesinlik ve istikrar derecelerine göre konular ya da teoriler oluşturan bazı kavram örgütlenmelerine, bazı nesne gruplarına, bazı ifade tiplerine” yer vermesidir (Foucault, 2019a: 86). Bu tematik seçimlere örnek olarak, 18. yüzyılda ortaya çıkan, zamanın sürekliliğiyle belli sınıflandırmaları içinde barındıran “türlerin evrimi teması”dır. Foucault’ya göre, onların tarihte nasıl dağılım gösterdikleri incelenmelidir (Foucault, 2019a: 86-87).

Foucault, nihayetinde, söylem analizinde üç unsurun takip edilmesi gerektiğinden bahseder. İlk unsur, “söylemin mümkün kırılma noktalarını belirlemek”tir. Bir söylemsel oluşum içerisinde bulunan iki farklı ifadede, iki nesnenin ya da iki kavramın etrafında denge noktası ve çarpışma noktası oluşmaktadır. Kırılma noktaları da bu çarpışma noktalarında gerçekleşmektedir (Foucault, 2019a: 88). Bu sebeple, ilk unsuru uygulayabilmek adına, ifadelerin nesneleri ya da kavramları betimleme farklılığı ile ortaya çıkan çarpışma noktalarını incelemek gerekmektedir. İkinci unsur, söylem makamlarının tanımlanmasıdır. Makamlar tanımlandıktan sonra tanımlanan makamlara ait “söylemsel topluluğun ekonomisi” incelenmelidir (Foucault, 2019a: 89). Bu makamlara, tıp, hukuk ya da psikiyatri örnek verilebilir. Üçüncü unsur ise makamlara ait veya makamlar arasında etkileşimle ortaya çıkan “teorik tercihleri” sunmaktır. Bu teorik tercihleri sunabilmek adına, öncelikle, makamların söylemlerini yine makamlara ait “söylemsel olmayan bir uygulama alanı içinde” analiz etmek ve bu söylemlerin işlevlerini belirtmek gerekmektedir (Foucault, 2019a: 90). Örneğin, tımarhaneler, psikiyatrinin bir uygulama alanıdır ve psikiyatrinin söylemlerinin mekansallaşmasına olanak tanımaktadır. Ancak psikiyatri makamı, hukuk başta olmak üzere diğer makamlarla yetki, yönetmelik, kanun, acıma duygusu ya da bir ahlaki öge ile etkileşime girerek bir “rejim ve uyum sürecini” gerçekleştirmektedir. Bunun dışında, makamlar, “söyleme göre arzusunun mümkün konumlarıyla karakterize edilir” (Foucault, 2019a: 91). “İşte bu, gerçekte hayali olanın, sembolleştirme ögesinin, yasaklamanın biçiminin, türemiş tatmin vasıtasının sahnelendiği yer olabilir” (Foucault, 2019a: 91). Örneğin psikiyatrinin, deliliğe yaklaşımı bir sembolleştirme ögesini içermekte; tımarhaneler ile mekansallaşması ise hem yasaklama biçimini hem de bir tatmin vasıtasını ortaya çıkartmaktadır.

Öyleyse, Riviere dosyasındaki söylemler de bu üç strateji takip edilerek ele alınmalıdır. Dosyada, hukuk ile psikiyatri makamları, nesne olsun ya da olmasın birincil katmandaki ilişkiler ağında tanımlanmalıdır. Her iki unsurun birincil katmandaki söylemlerine ve ikincil katmanda yer alan nesne ile bağımlılık ilişkileri olan diğer söylemlere de değinilmelidir. Dosyadaki kırılma noktaları belirlenmeli ve nihayetinde makamların, söylemlerini oluştururken suçluluk, delilik, yasaklama ya da tatmin vasıtası bağlamında hangi olağan arzu konumlarıyla (idam, hapis, tımarhane vb.) özdeşleştiği ele alınmalıdır. Ancak öncelikle, deliliğe, psikiyatriye ve hukuka değinmek gerekmektedir.

3. DELİLİK, PSİKİYATRİ VE HUKUK

Riviere dosyasında delilik, psikiyatri ve hukuk arasında ortaya çıkan söylemler çatışmasının kilit anahtarıdır. Delilik, önceleri belli bir öznelliğe sahip olsa da sonraları, deliliğe dair kötülük algısının yarattığı kaygıyla belli söylemlerle kuşatılmakta; ilerleyen süreçte, deliliğin nesneleşmesi ve kapatılması söz konusu olmaktadır. Deliliğin kapatılması, psikiyatrinin bir bilgi-iktidar alanı olarak ortaya çıktığı süreçte, psikiyatrinin söylemleriyle daha da işlerlik kazanmaktadır. Artık deliliği inceleyen belli uzmanlar ve deliliğe özel olarak ayrılmış mekanlar vardır. Ancak psikiyatri, tıp içerisinde filizlenmekte ve tıbbi bir gelenekten gelmektedir. Şifacılar, hekimlere, hekimlerden psikiyatlara tıbbi gelenek içerisinde belli bir etik ve dinsel bağlantıları da olan belli bir ahlakilik söz konusudur. Hastalık, tedavi, iyileştirici rol veya ölüm başlıklarında, tıbbi bir algı da ortaya çıkmaktadır. Bu tıbbi algı, Klasik Çağ'ın sonlarında köklü değişikliklere uğramaktadır. Bütün tıbbi gelenek ve Klasik Çağ'ın sonlarındaki bu köklü değişim, deliliğe dair tıbbi algıyı ve tedavi usullerini de etkilemektedir. Deliler artık insanın bir gerçeği olarak tımarhanelere kapatılmakta ve bilimsel nesne haline gelmektedirler. Böylece psikiyatrinin doğuşu gerçekleşmektedir.

Riviere dosyası da bu sürecin hemen ardından ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple dosyayı, psikiyatrinin söylemleriyle incelerken hem psikiyatrinin doğuşuna hem de tıbbi geleneğin ve tıbbi algıdaki değişimin psikiyatri ile olan bağlantısına değinmek gerekir.

Dosya, delilikle bağlantılı olarak, hukukun söylemlerini de içermektedir. Hukuk, dosyada psikiyatri ile beraber temel söylemsel unsurlara sahiptir. Hukukun söylemleri, sürekliliğini koruyan yazılı kurallara, toplumsal sözleşmecî geleneğe ve Fransız Devrimi sürecindeki tartışmalara yaslanmaktadır. Monarşi hukukundan kalan, aşıkırlığı ve azabı azaltılmış belli cezalandırma ritüelleri olmaktadır. Deli, psikiyatrinin söylemlerinin güç kazandığı sürece kadar işlediği suçı göre cezalandırılmakta ve fail olarak görülmektedir. Toplumsal sözleşmecî gelenek, deliyi bir canavar olarak resmetmekte ve delinin kapatılma alanlarında kazandığı suçluluğu, topluma karşı bir tehdit olarak görmektedir. Fransız Devrimi sürecinde, delilerin failliği, bakımı, tedavisi ve kapatılma mekanları konusunda tartışmalar gerçekleşmektedir. Bütün bunlar, dosyadaki hukuki söylemlerin ortaya çıkmasında etkili olmaktadır.

3.1. Deliliğin Tarihi

Delilik, Ortaçağ'da; Rönesans, Klasik Çağ ve Modern Çağ epistemelerinde farklı süreçlerden geçmekte, belli simgelerle veya anlamlarla algılanmakta ancak nihayetinde nesne(l)leştirilerek kapatılmaktadır.

Ortaçağ'da yararlı bir bilgeliğe sahiptir ve akla yaklaşarak ya da akılla işbirliği yaparak bir metin oluşturur (Foucault, 2017a: 272). Ancak karanlık ve kötücül bir imgeye de sahiptir (Foucault, 2017a: 501). Çünkü insanın, yeraltındaki günahkar ve cehennemi bağlantılarına sahip yegane unsur olarak düşünülmektedir (Foucault, 2017a: 237). Bu sebeple deli, Orta Çağın sonunda kendi bireyselliğine ve belli bir statüye sahip olmaktadır. Öyle ki Foucault'nun aktardığına göre X. Yüzyılda bir hac yerinin üçte biri delilerden oluşmaktadır (Foucault, 2017a: 193).

Rönesans'a gelindiğinde ise delilik, kötülük ile olan bağlarını sürdürmekte ve belli bir aşkınlığı içinde barındırmaktadır (Foucault, 2017a: 216). Montaigne'nin Denemeler'inde, deliliğin aşkınlığının izleri görülmektedir: "Kim bilmez ki delilik, özgür bir kafanın yigıtçe çıkışları, yüce ve görülmedik bir erdemin ortaya attıklarıyla çok yakın kapı komşusudur" (Montaigne, 2020: 195). Deli, bütün ahlaki değerleri alaycı bir tarzla sınamaya, gerçeği açığa çıkartmaya başlamakta; bilgeliğin sınırları, deliliğin sınırlarıyla çakışmaktadır (Foucault, 2019b: 97). Foucault bu durumun, Shakespeare'in metnindeki cinayet ve delilik temasıyla da bağlantılı olarak Lady Macbeth'in sayıklamalarında da yer aldığını belirtmektedir (Foucault, 2017a: 74-75). Lady Macbeth, metnin sonlarına doğru deliliğin sınırına ulaştığında "bir ihtiyardan bu kadar kan akacağı kimin aklına gelirdi?" diye işlenen cinayeti itiraf etmektedir (Shakespeare, 2020: 93). Ancak gerçeği açığa çıkartması, kötülükle olan güçlü bağları ve yoğun bireyselliği nedeniyle delilik, Rönesansta belli bir kaygı unsuru haline gelmektedir. Bosh'tan Brant'a deliler gemisinin silueti böylece ortaya çıkmaktadır (Foucault, 2017a: 40). Bosh'un çizdiği resimde delilik, karşı-ahlakı ve kötülüğü simgeler. Brant'ın metninde ise bunların yanında, 112 delinin her biri farklı karaktere ve bireyselliğe sahiptir (Akay, 2020: 44). Deliler, hem resimde hem de metinde bir gemidedirler. Çünkü deliler, Rönesans'ta, deliliğe dair kozmik kaygının da etkisiyle sürekli gemicilere teslim edilir. Gemiler, sadece bir mekan sağlayarak uzaklaştırmaz; aynı zamanda, suyun arındırma gücüyle kötülüğü de arındırır (Foucault, 2017a: 36). Ancak deli, gemilere sığmamaya başlar ve yoksullarla, aylaklarla ya da muhtaçlarla cüzzamdan kalan miskinhanelere yerleştirilir. Bu durum, deliliğin susturulması değildir; Ortaçağın sonunda ortaya çıkan tıbbi insancılığın bir sonucudur (Foucault,

2017a: 192). Delilik, hem kapatılan hem de tedavi altına alınan ikili bir yapıya bürünmektedir (Foucault, 2017a: 194). Artık cüzzamın boş bıraktığı miskinhaneleri doldurmaya başlamakta, iyileştirilebilirliği ölçüsünde de bakıma alınmaktadır. Böylece delilik, cüzzamın yegane mirasçısı haline gelmektedir. “Yaklaşık iki yüzyıldan sonra - paylaşırma, kovma, arındırma, tepkilerine delilik de maruz kalmaya başlamıştır” (Foucault, 2017a: 31). Çünkü cüzzamlı kişilere dair imgeler, işaretler ve dışlama ritüelleri, delilere sirayet etmiştir (Foucault, 2017a: 27).

Resim 3.1. Deliler Gemisi: Hieronymus Bosch

17. yüzyılın ortalarında, Rönesans epistemisinde yaşanan kopma hareketiyle Klasik Çağ ortaya çıkarak delilere dair süreci farklı bir boyutta şekillendirmektedir. Delilik artık yeraltıyla olan bağlarını kaybetmekte; cehennem, ölüm ya da ahiret temalarından uzaklaşmakta ve temalara dair bir tehdit unsuru olmaktan çıkmaktadır (Foucault, 2017a: 80). “Rönesans’ın seslerini serbest bıraktığı ama daha şimdiden şiddetine egemen olduğu deliliği, Klasik Çağ garip bir darbeyle sessiz kılacaktır. Descartes kuşku yolunda ilerlerken deliliğe rüyanın ve bütün hata biçimlerinin yanında rastlamıştır” (Foucault, 2017a: 85). Şeyler arasında benzerlikler yanıltmaya başlamakta, deliliğin hata ile olan bağı Don Kişot örneğinde olduğu gibi ileri sürülmekte ve akıl ön plana çıkartılmaktadır. Descartes’in kuşkuculuğu, deliliğe izin vermez. Descartes, kuşkunun ve düşünme sürecinin, akıl yoluyla gerçeğe ulaştıracağını varsayarak hatayı ve deliliği dışarıda bırakan bir söylem oluşturmaktadır. Bu söylem, düşünce sürecini ve akı, gerçeğe giden bir yolun temel dinamiği olarak inşa ettiği için bir etik de bağlantılı olmaktadır (Foucault, 2017a: 222). Akıl, bu etik içinde ortaya çıkmaktadır. Deliliğe dair algının köklü değişikliği; aklın, etik

ile olan bu bağlantısıyla gerçekleşmektedir. Böylece delilik, etik içinde filizlenen aklın tam karşısında konumlandırılmakta, her ikisi arasındaki ayrım keskinleşmektedir. Akıl, bilinçli bir tercihi içermekte; delilik ise hatanın çeşitli veçheleriyle donatılmaktadır (Foucault, 2017a: 223). Bilinçli tercihe ve etiğe ilişkin unsurlar, aklın somut bir bütünlük kurmasını da sağlamaktadır. Akıl, somut bütünlükle toplumsallaşırken söylemsel olarak deliliğe dair her türlü hata unsurunu da etik, bilinçli tercih ve ahlakilik ile sorunsallaştırarak toplumsallaştırmaktadır (Foucault, 2017a: 228). Böylece delilik, hem bir dışlama unsuru haline gelmekte hem de karşı-ahlakın diğer unsurları olarak görülen fakirlerle, dilencilerle, işsizlerle vb. unsurlarla genel hastanelere, ıslah evlerine ya da hapishanelere kapatılmaya başlanmaktadır (Foucault, 2019b: 86). Bu kapatılmanın en çarpıcı örneği, 1657 yılının Nisan ayında, Paris’te gerçekleşmektedir. Paris nüfusunun neredeyse yüzde birine denk düşen, aralarında işsizlerin, dilencilerin, aylakların, delilerin ve eşcinsellerin olduğu yaklaşık altı bin kişi tutuklanarak hastaneye götürülmektedir (Foucault, 2015: 32). XVII. ve XVIII. Yüzyıllarda delilerin diğer unsurlarla kapatılmasının sebebi, elbette sadece psikiyatrinin ortaya çıkmamasıyla ilgili değil, aynı zamanda bu diğer unsurlara dair var olan algılama biçimine dahil edilmelerindendir. Ancak Foucault, bazı delilerin özel bir statüye sahip olduğundan ve bazılarının (akıllarını kaybetmiş fakirlere) bazı hastanelerde bakıldığından da bahsetmektedir (Foucault, 2017a: 181).

“Büyük düşkün yurtları, kapatma evleri dinsel veya kamusal yardım veya cezalandırma, merhamet veya yönetimin öngörüsünün ürünü olan kurumlar olarak Klasik Çağa ait olgulardır” (Foucault, 2017a: 97). Bu yerlere kimlerin gideceğine yargıçlar karar vermektedir (Foucault, 2017a: 98) Foucault’ya göre kapatma evleri, kurumsal olarak 17. yüzyılda yaratılmaktadır. Mükemmel topluma dair dinseliliğin, sivil topluma yansımasının bir örneği olup belli bir “asayişin” simgesini de içinde barındırmaktadır. Sadece toplumsal bir tedbir değildir; aynı zamanda, ekonomik bir önlemdir. Böylece ahlakilik, çalışmanın erdemliliği ve zorunluluğu delileri de kapsamaya başlamaktadır (Foucault, 2017a: 132-133). Genel hastanelerin de bu süreçte büyük etkisi olmaktadır. Çünkü genel hastane de güçlü bir ahlakilikle ortaya çıkmaktadır. “Bunlar her tür yönetim, idare, asayiş, yargı, ıslah ve ceza yetkisine sahiptir” (Foucault, 2017a: 127). Ancak delilerin, karşı-ahlakın unsurları olarak görülen kişilerle kapatılması, bir asayiş ve ahlak sorunu olarak somut hale gelip toplumsallaştırılması, bütün diğer unsurlarla beraber akıl bozukluğunun bir unsuru haline gelmeleriyle sonuçlanmaktadır. Foucault, klasik delilik deneyini, akıl bozukluğu kavramının altında okumaktadır (Foucault, 2017a: 267). “Akıl bozukluğu, deliliğin dayanağıdır; daha doğrusu onun olabilirlik alanını tanımlamaktadır. Klasik insana göre

delilik, akıl bozukluğunun ampirik biçimidir” (Foucault, 2017a: 246). Kapatma, deliliğin varlık olmadığını açığa çıkartmakta, onu hiçliğe sürükleyerek akıl bozukluğu çerçevesinde deliliği eritmekte ve aklın karşısında deliliği negatif unsur olarak inşa etmektedir (Foucault, 2017a: 370). Ancak deliliğin, ahlaki bağlantılarla ve farklı unsurlarla kapatılması, akıl bozukluğu kavramı altında her ne kadar negatif, algılanabilir veya ampirik bir unsur haline gelse de belli bir bütünlüğü sağlayamaması durumunu da ortaya çıkartmaktadır. Akıl bozukluğu, deliliği, ne kadar dağınık olursa olsun belli bir düzende tutmaya çalışmakta ancak tam bir bütünselliğe de hapsedememektedir (Foucault, 2017a: 254). Deliliğin farklı görünüşleri de buna sebep olmaktadır. Foucault’ya göre, klasik delilikte, hezeyanlı ve hezeyansız delilik olmak üzere iki delilik türü vardır. İlki aşıkardığı için, ikincisi ise belli tuhaflıkları, “sessiz hareketleri” ve “sözsüz şiddetleri” barındırdığı için deliliğin içine dahil edilmektedir. Bütün bunların altında “hezeyana yönelik bir söylemin varlığı” söz konusu olmaktadır (Foucault, 2017a: 352). Deliliğin, hezeyanlı olarak ortaya çıkması, tutku olgusu ile açıklanmaktadır. Tutkunun, hem bedeni hem de ruhu sarıp bu ikisi arasındaki nedenselliği koparttığı düşünülmektedir (Foucault, 2017a: 353). Hezeyan, Klasik Çağ’da imgenin ve zihnin özgürleştiği karanlık bir alanla bütünleşmektedir (Foucault, 2017a: 356). Deliliğin gerçeklikle kurduğu hatalı ilişkileri imgelerle doldurmaya başlamakta; hayalleri, yanlış olumlayarak bağlamaktadır. Delilik artık görmeden kötülüğe, yargıdan imgeye, dilden hayale, uyanıklıktan uykuya ve gündüzden geceye geçişin bir parçası olmakta ve negatifliği ölçüsünde hiçbir şey haline gelmektedir (Foucault, 2017a: 360).

Deliliğin hiçliğe yaklaşması, ona atfedilen hayvanilikle de bağlantılıdır. Klasik Çağ, deliliği hayvaniliğin bir belirtisi olarak görmektedir. Bu durum, delilerin öfke ya da saldırgan olmasının yanında, başkalarının bakımına muhtaç olmalarıyla da bağlantılı olmaktadır (Foucault, 2017a: 622). “Aristoteles’in ‘makul hayvan’ kavramı, aklın özgürlüğünün hareketini, zincirlerinden boşanmış ve ondan kopmuş bir akıl bozukluğu alanı içinde kavrama biçimini meydana getirmiştir” (Foucault, 2017a: 239). Böylece deliler, makul hayvanın dışında, bu akıl bozukluğunun içinde konumlandırılmış olur. Foucault’ya göre, Klasik Çağda Pascal’ın metinlerinde de delilerin hayvaniliğine dair bir algı vardır: “Düşüncesi olmayan bir insan düşünülemez. Hayvanilik, klasisizmle insanın doğa durumuna veya bir sıfır noktasına işaret etmektedir” (Foucault, 2017a: 234). Geçmişte, hayvaniliğin insanda bir hastalık durumunu işaret ettiği düşünülmektedir. Artık hayvanilik, bir hastalığı değil de bir sağlamlığı ifa etmektedir. İnsanın dışında

konumlandırılan deliler de tam da bu sebeple, terbiye edilmeli, kontrol altına, bakıma alınmalı ya da kapatılmalıdır (Foucault, 2017a: 236).

Klasik Çağ'ın sonlarına doğru, deliliğin hayvaniliğine dair algı yavaş yavaş ortadan kalkmakta ve pozitivistizmin etkisiyle deliliği bir hastalık olarak tanımlamaya başlayan tıbbi bir bilinç ortaya çıkmaktadır (Foucault, 2017a: 136). Bu durum, 19. yüzyılın başlarında, tıbbi bilincin ve yeni insan bilimlerinin ortaya çıkmasını sağlayan Modern Çağ ile birlikte daha da güçlenmektedir. Böylece delilik, insanın içinde tekrar konumlandırılmaya başlanmakta fakat kapatılma sürecinde tamamen nesneleştirilmektedir. Artık deliliği kuşatmakla kalmayan, aynı zamanda onu ele geçiren bir delilik bilinci oluşmaktadır. Foucault'ya göre, deliliğin bu ani ortaya çıkan bilinci, deliliğe belli bir özgürlüğü ve pozitif gerçeği, aslında iki pozitif süreçte ortaya çıkartmaktadır. İlk süreçte olanlar, “gün ışığına çıkartma, kurtarma ve (..) özgürleştirmedir” (Foucault, 2017: 653). İkinci süreçte ise “akla tam da deliliği dolaysız bir yakınlık içinde yeniden keşfettiği sırada korunma ve kopma olanağı veren yeni yapıları aceleyle inşa etmektedirler” (Foucault, 2017: 653). Akıl, deliliğin dolaysızlığıyla beraber korunma ve kopma olanağına kavuşacağı yapıları inşa etmektedir. Ancak yukarıdaki iki süreç, deliliğin bilgiye, yabancılaştırıcı bir yapı içinde sunulmasını da içermektedir (Foucault, 2017: 653).

Özgürleştirme Biçimleri	1- “Deliliği diğer tüm akıl bozukluğu biçimleriyle karıştıran bir kapatma uygulamasının iptali”	2- “Kendine tıbbi olanından başka bir amaç yüklemeyen bir tımarhanenin kurulması”	3-“Deliliğin kendini ifade, dinlenilme, kendi adına konuşma hakkını elde etmesi”	4- “Deliliğin psikolojik öznenin içine tutkunun, şiddetin ve suçun gündelik gerçeği olarak dahil edilmesi”	5- “Deliliğin psikolojik gerçek olma rolü içinde, sorumsuz belirleyicilik olarak kabul edilmesi”
Korunma Yapıları	1- “Delilik için artık dışlanma alanı değil de kendi gerçeğiyle birleşeceği ayrıcalıklı yer olan bir kapatma dünyasının belirlenmesi”	2-“Deliliğin, aynı anda hem dışavurum yeri, hem de iyileştirme mekanı olan aşılamaz bir mekan aracılığıyla yakalanması”	3-“Deliliğin çevresinde ve üstünde, bütünü itibariyle bakış olan ve ona tam bir nesne statüsü veren bir cins mutlak öznenin yoğrulması”	4- “Deliliğin değerleri itibariyle tutarsız ve vicdan azabı içindeki bir dünyanın içine sokulması”	5- “Delilik biçimlerinin ahlaki bir yargının dikotomik taleplerine göre paylaştırılmaları”

Tablo 3.1. “Deliliğe dair somut kategorilerin tablosu” (Foucault, 2017: 654).

Modern Çağ'da deliliğin temelleri, yukarıdaki tablodaki gibi hem özgürleştirme hem de köleleştirme hareketiyle atılmaktadır. Çünkü delilik bilincinin yanında, pozitivizmin etkisiyle ve psikiyatrinin doğuşuyla deliyi inceleyen kişi, delinin nesneligi ölçüsünde bir deli olmama bilincine, bir bilen özne olarak sahip olmaya başlamaktadır. “Değişen hem de aniden değişen şey deli olmama bilincidir” (Foucault, 2017: 655). Çünkü pozitivistizmin ortaya çıktığı süreçte, temel pozitif olgu bilen öznenin deli olmamasıdır.

Deli olmama bilinci, Klasik Çağ'da ikili bir yapıya sahip olmaktadır. Bunlardan ilki, gerçekliğin gündelik bilgisinde doğrudan farklı olanın farkında olmaktır. İkincisi ise bu farklılıkların ya da deliliğin çeşitli dışlama yöntemleri ile paylaşımına sunulmasıdır. Ancak deli bilincinin ortaya çıkması ve pozitivizmin zaferi sonrasında “tanıma biçimleri ve korunma yapıları, artık egemen hale gelmiş olan bir deli-olmama bilincinin içinde çatışmışlardır” Pozitivizm, deliliğin içinde sürekli bilinebilir olanı aramaya çıkmaktadır (Foucault, 2017: 656).

Modern Çağ'da deliliğin, insanın içinde konumlandırılmaya çalışılması ve insanın (delinin) nesne haline gelmesi Tenon, Cabanis, Bellart ile düşünsel anlamda başlamaktadır. Pinel ve Tuke ise pratik uygulamaları hayata geçirmekte; deliliğin, hayatın her alanında var olması, tımarhanede herkesin deli olma ihtimalinin benimsenmesi ve deliliğin nesneleşmesi söz konusu olmaktadır. “Nesne statüsü daha işin başında her bireye dayatılmıştır; yabancılaşma gizli bir gerçek olarak, bütün objektif insan bilgisinin kalbine yerleştirilecektir”(Foucault, 2017: 658).

3.2. Psikiyatrinin Doğuşu

İnsanın nesneleştirilmesi, deliliğin insanın içinde konumlandırılması, farklı delilik biçimlerinin sınıflandırılması, kapatılma alanlarında deliliğe dair çeşitli tedavi yöntemleri, nihayetinde 18. yüzyılın sonunda psikiyatrinin, pozitif bir bilim olma iddiasıyla ortaya çıkmasını beraberinde getirmektedir. Ancak psikiyatrinin ortaya çıkmasının temel dinamiğini, Klasik Çağ'dan Modern Çağ'a geçiş sürecinde tıbbi algıda yaşanan köklü değişim oluşturmaktadır. Ölüme, hastalığa veya tedaviye dair bakış açısında köklü bir değişim gerçekleşmektedir. Yine de tıbbi algıdaki değişim, tıbbi gelenek içerisinde uzun süredir var olan etiğin, hekimin statüsünün ve ayrıcalıklı durumunun devamı, belli farklılıklar ortaya çıksa da tıbbi algıdaki köklü değişimden çok fazla etkilenmemektedir. Çünkü hekimin, iyileştirici rolü devam etmekte ve belli bir eğitim sonrası kazandığı nitelik statüsünü korumasını sağlamaktadır. Tıbbi algıdaki değişim sonrasında psikiyatrlar da tıbbi

geleneğin kendilerine sağladığı bu ayrıcalığı kullanmaktadırlar. 18. yüzyılın sonlarında Pinel ve Tuke, bu statünün ayrıcalığıyla delileri kapatılma alanlarında çeşitli yöntemlerle tedavi etmeye çalışmaktadırlar. Ancak tıbbi algıdaki değişim, deliliğin insanın içinde konumlandırılması ve insanın nesneleştirilmesi, psikiyatrinin pozitif söylemlerini de ortaya çıkartmaktadır. Öyle ki, yasayı ihlal eden ve deli olma ihtimali olan bir kişi, 19. yüzyılın başlarında psikiyatrinin söylemleriyle suç ve ceza mekanizmasının dışında bırakılmaya ve akıl hastanesine kapatılmaya başlanmaktadır. Böylece suç, suçluluk ve ceza başlıklarında, psikiyatri hukuki süreçlere dahil olmakta ve hukuk ile psikiyatri arasında söylemler çatışması yaşanmaya başlanmaktadır.

Pierre Riviere dosyası da bütün bu süreçlerle zamansal olarak çakışmaktadır. Bu sebeple, dosyayı analiz edebilmek adına, öncelikle tıbbi geleneğe ve psikiyatrinin doğuşuna öncülük eden tıbbi algıdaki değişime değinmek gerekir.

3.2.1. Tıbbi gelenek

Tıbbi geleneğin kökleri, bir kabile içinde Tanrı ile iletişim kurduğuna inanılan kabile büyücüsünün şifacılığına dayandırılmaktadır (Burnham, 2017: 25). Tanrı ile iletişim kurabilen şifacı hem kutsallığı bakımından hem de Tanrı tarafından kendisine bahşedilen faydalı bitkileri ya da nesneleri bilme yeteneği ile bireysel olarak belli bir iyileştirici statüsü kazanmaktadır (Burnham, 2017: 28). Böylece, kutsallığının yanında iyileştirici gücünün de olması, bireysel statüsünün oldukça güçlü olmasını sağlamaktadır. Şifacı, bu statü sayesinde Tanrıyla iletişim kurarak doğru yolu göstermesi ve insanları iyileştirmesi bakımından güçlü bir ahlakiliği de kuşanmaktadır. Doğruyu ve iyiyi o gösterir; hastalıkları ve kötülüğü o kovar. Bu sebeplerle tıp, dinsel mekanın da içinde vücut bulmuş olur. “Tıp, tapınaklarda gelişmeye başlamış ve tedaviler tapınaklarda uygulanmıştır. Buralarda rahipler ve büyücüler ayinsel işlevlerini sürdürürken hekimler de hazırladıkları çeşitli iksir, eriyik, lapa gibi ilaçlar ve sargılarla hastalarını tedavi etmeye çalışmışlardır” (Budak, 2021: 6)

Sümerler’de, Babiller’de ve Eski Mısır’da din ve tıp, şifacının bedeninde varlığını sürdürmeye devam etmektedir (Burnham, 2017: 28-29). “Sümerler de ilkel topluluklarda olduğu gibi hastalıkların, görülmeyen varlıkların, cinlerin bedene girmesinden ileri geldiğine inanıyordu. Bu fena cinlerin vücuttan atılması için bir taraftan sihir/büyü yapılmış, bir taraftan da doğal maddelerden yapılmış ilaçlar kullanılmıştır” (Çığ, 2018: 63). Hastalıkların tedavisinde, koruyucu ve iyileştirici Tanrı, Enki’dir. Enki, bilgeliğin ve

koruyucu büyüünün kaynağıdır. Sümerlerde hekimler (Azular), Enki'den aldıkları bilgelikle hastalıkları bitkisel, hayvansal ya da madeni materyallerle iyileştirmeye çalışmaktadırlar (Çığ, 2018: 63-65). “S. N. Kramer’e göre Mezopotamya’da büyü ve tıp iç içedir. Bunları birbirinden ayırmak çileden çıkarıcı, belki de boşuna bir uğraştır” (Kramer’den Akt: Çığ, 2018: 63). Büyünün ve tıbbın iç içeliği, koruyucu ve bilge bir Tanrının tasvirinin ayrıntılı hale gelmesi, hekimliğin statüsünü daha da güçlendirmektedir. Şifacı artık, Tanrının gösterdiği yolda ve sağladığı bilgelikle birçok iksiri ve ilacı bilen, ayrıntıların ve ritüellerin çokluğu ölçüsünde belli uzmanlık içeren bir statünün sahibi olan hekime dönüşmektedir. Böylece dinsel, ahlakilik ve iyileştirici rol şifacılıktan hekimliğe geçmektedir.

Hekimlerin güçlü statüsü ve dinsel bağlantıları, Babillerde de devam etmektedir. Hastalıkların kaynağı, Babiller’de de doğaüstü varlıklara atfedilmekte; hastalığın yok edilmesi adına bu varlıklara “buyurmayı bilme”nin gerekli olduğu düşünülmektedir. Sümerler gibi Babiller de olayları ya da bir hastalığı anlayabilmek adına belli bir mitolojiyle, kurgusallıkla ve doğaüstü güçlerle bağlantı kurmuşlardır (Bottero, 2005: 172). Ancak bu bağlantı, Sümerler’den farklı olarak, Babillerde kişinin kendi günahına ya da doğaüstü kötü varlıkların keyfine dayanmak yerine, Tanrı’nın kötü varlıklar aracılığıyla kişiyi ya da bir topluluğu cezalandırması ile kurulmaktadır. Böylece olaylar, olgular ve hastalık, kozmik bir unsura bağlanarak tıp ile din arasındaki bağı evrenselleştirerek güçlendirmektedir (Bottero, 2005: 172). Öyle ki bu tema, salgın, kıtlık veya savaş başlıklarında Tevrat’ta da var olmakta; farklı mitolojik ya da dinsel örneklerde Tanrı’nın bir topluluğu dolaylı ya da doğrudan cezalandırdığı düşüncesi günümüze kadar uzanmaktadır (Burnham, 2017: 57). Babillerde, bir hastalıkla cezalandırmanın, tek bir Tanrı tarafından değil, birçok Tanrı tarafından gerçekleştirildiğine inanılmaktadır. Hastalığa, Şamaş’ın, Sin’in ya da İştar’ın yol açmış olabileceği düşünülmektedir. Tedavi sürecinde, özellikle doktorlar ve kötülük kovucular ön plana çıkmaktadırlar (Bottero, 2005: 179). Bunların yanında, dinselliğin ve ahlakiliğin koruyuculuğuna sahip olmayan cerrahlar da tedavi süreçlerinde hasta ile ilgilenmektedirler. Ancak Cerrahlar, tıbbın içerisinde kabul edilmemekte ve Hammurabi Kanunlarında görüldüğü üzere “kan davası”, “kısas”, “göze göz diş diş” gibi cezalarla cezalandırılmaktadırlar (Bayat, 2016: 54-55).

Eski Mısır’a bakıldığında da papirüslerde sihrin, dinselliğin ve bazı rasyonel tedavilerin olduğu görülmektedir. Ancak Eski Mısır’da bir hastalığın teşhis ve tedavi süreçleri daha ayrıntılı incelenmekte, hastalıklara dair semptomlar dikkate alınmaya başlanmaktadır. Bununla beraber, Babiller’den farklı olarak cerrahlık dışında, diş hekimliği, kadın hastalıkları hekimliği gibi uzmanlık alanları da ortaya çıkmaktadır.

Hekimler, saray içinde ya da saray dışında tapınaklarda, işyerlerinde ve çeşitli yerlerde hiyerarşik olarak belli bir maaş karşılığında görevlendirilmektedirler. Bu durum, hekimliğin toplumsallaşmasını beraberinde getirmektedir (Sayılı, 191: 115-123). Eski Mısır'da tedavi, hastalıklar ve teşhis belli ölçüde ampirik hale gelmekte ve güçlü bir şekilde toplumsallaşmış olsa da sihrin ve dinin tıp ile olan bağı devam etmektedir. Bu sebeple hekimliğin, tedavilerin, hastalıkların dinselliği ve Tanrı ile bağlantısı sürmektedir. Ancak farklı uzmanlık alanlarının ortaya çıkması, hastalıkların ve tedavilerin ayrıntılı tasvir edilmesi, hastalığa ve tedaviye ilişkin yaklaşımların daha ampirik hale gelmesinin ve tıp ile din arasındaki bağı zayıflamasının önünü açmış görünmektedir. Bunun yanında, hekimin iyileştirici rolünün olması, hekimliğe dair hukuksal düzenlemeler ya da cezalar olsun ya da olmasın, hekimliğin kendi içindeki mesleki ahlakilik motivasyonunu koruması, hastalığa (kötülüğe) ve tedaviye (iyiliğe) içkin evrensel sınırları belli bir nitelikle ya da eğitimle hekimlerin sahip olduğunun düşünülmesi, hekimliğin ahlakiliğini sürekli hale getirmektedir. Bu durum, Antik Yunan'da açıkça görülmektedir.

Antik Yunan'da Mısır, Mezopotamya, Hint gibi medeniyetlerden kalan tıbbi miras, daha rasyonel hale gelmekte; Antik Yunan felsefesiyle ve mitolojisiyle bütünleşmektedir. Mitolojide yer alan Tanrıların ve Tanrıçaların 30'a yakını, hastalıkla veya sağlıkla ilişkilendirilmektedir (Budak, 2021: 7). Mezopotamya ve Mısır medeniyetlerinden farklı olarak Tanrılar ile insanlar arasında yer alan kötücül varlıklar ortadan kalkmaya başlamakta ve büyü ile tedavi azalmaktadır. Antik Yunan'da ileri tarihlerde tıp, büyüden tamamen arınarak daha ampirik hale gelmektedir (Sayılı, 1991: 134). Artık, hekimin bedeninde tıp ve din ikiliği ortadan kalkmaktadır. Hastalıklar ve insan vücudu, doğanın bir parçası olarak görülmeye başlanmakta; tedaviler, ampirik olmasının yanında, belli deneysel unsurları da içermektedir (Burnham, 2017: 29-30). Sara hastalığı örneğinde olduğu gibi, bazı hastalıkların kutsal olduğunu öne süren düşünceler, natüralizmin etkisiyle ve Hipokrat gibi etkili hekimlerin yaklaşımıyla sona ermeye başlamaktadır. Hipokrat'a göre, saranın kutsal bir yanı söz konusu değildir ve sara, muhtemelen doğuştan gelen bir hastalıktır (Burnham, 2017: 31). Ancak tedavinin ve hastalığın ampirikleşmesi, hekimliğin içerisinde din adamlığının barınmamaya başlaması, hekim ile Tanrılar arasındaki bağı tam olarak kopartmamakta ve iyiye ya da doğruya dair ahlakilik devam etmektedir. Hipokrat Yemininde bunun izleri açıkça görülmektedir.

Hipokrat Yemini metni, Tanrılara edilen yeminle ve sözle başlamaktadır. Metinde, tıbbi statüye zarar verilmeyeceği, mesleki bilginin hekimin kendi çocukları, hocasının çocukları ve tıp öğrencileri dışında kimseyle paylaşılmayacağı; hekimin hayatı boyunca

hastaların iyiliği yönünde çabalayacağı ve onları kendilerine yapabilecekleri kötülükten uzak tutmaya çalışacağı, hasta sırlarının kimseyle paylaşılmayacağı, görevini dürüstlükle sürdüreceği ve kötüye kullanmayacağı belirtilmektedir (Altuner, 2015: 2). Böylece, dinseliliğin etkisi kısmi olarak hekimliğe temas etse de artık hekimlikte ahlakilik ön plana çıkmaktadır. Bu ahlakilik, hekimin hem kendisine karşı hem de hastalara karşı dürüstlüğünü içermekte; kişi ayırt etmeyen ve hasta bilgilerini kimseyle paylaşmayan hekimin iyileştirici rolünü, evrensel iyilikle ilişkilendirmektedir. Ancak mesleki bilginin, herkesle paylaşılması gerektiği düşüncesi de söz konusu olmaktadır. Bu düşünce ise tıbbi bilgi ile dinsel bilginin tek bir kişide var olduğuna, tanrısal sırlarla ancak bu kişinin bağlantı sağladığına ve bu sebeple iyileştirici rolün kutsal bir nitelik olduğuna inanıldığı dönemlerden Antik Yunan’a miras kalmaktadır. Ancak Hipokrat Yeminindeki mesleki sırrı paylaşmama günümüzde tersine çevrilmekte, hastanın yararı ve tıbbi hizmetlerin gelişimi için tıbbi bilginin paylaşılacağı belirtilmektedir. Yine de hekimliğin, mesleki onurunun ve saygın geleneklerinin var olduğundan ve korunması gerektiğinden de bahsedilmektedir. Hekimlerin, Antik Yunan’daki metinde olduğu gibi kişi ayırt etmeden ve hasta bilgilerini kimseyle paylaşmadan hastanın iyiliği için çaba sarf edeceği, insanlığın hizmetine (evrenselin iyiliğine) ömürlerini adayacakları belirtilmektedir (URL-2, 2017). Bu sebeple, hekimliği kuşatan ve onun statüsünü sağlamlaştıran ahlakiliğin sürekliliğinin ve değişmezliğinin olduğu açık hale gelmektedir.

Antik Yunan’dan Ortaçağ’a gelindiğinde mitolojilerin tek tanrılı dinlere evrildiği görülmektedir. Her ne kadar tıp kendi içinde ampirikleşme yoluna girse de hekimliğin bünyesinde din adamlığı yer etmese de dini söylemler ve din adamlarının Tanrı ile olan bağlantısı güçlü bir şekilde devam ettiği için dinler ya da din adamlığı içerisinde belli tıbbi roller devam etmektedir. Bu olgu, Ortaçağ Avrupasında ileri boyutlara varmakta; kiliseler ampirik tıbbi yaklaşımları reddederek hastalıkları, kötü ruhları veya din içerisinde yer etmiş kötü varlıklara dayandırmakta; iyileşmenin dua, hac ziyareti veya suda yıkanma ile gerçekleşeceğini ileri sürmektedir. Bunların dışında yer alan tedaviler, papalığın da etkisiyle “günah” olarak ilan edilmeye başlanmaktadır (Karaimamoğlu, 2017: 47-48). Böylece, hekimliğin iyileştirici rolü ve statüsü büyük oranda askıya alınmaktadır. Ancak hastalığın ve tedavinin mekansallaştırılması, hastaların bakımının da bu mekanlarda sağlanması da dinsel yardım bağlantılarıyla Ortaçağ’da ve kısmen sonraki süreçlerde ortaya çıkmaktadır. Kiliselerde ve manastırlarda, sevap kazanmak isteyen zengin kişilerden fakir hastalara bakmak ve onları tedavi etmek amacıyla bağışlar kabul edilmektedir (Karaimamoğlu, 2017: 50). Böylece, hastalık ve hasta geçici de olsa aile dışında bir

mekana sahip olmaya başlamaktadır. Ancak ilerleyen süreçte, tıbbi geleneğin ampirik mirasını devralan tıp okulları kurulmakta; bu tıp okullarının ilk örneğini ise İtalya’da 13. yüzyılda kurulan Salerno Tıp Okulu oluşturmaktadır. Tıp okullarının kurulması, Avrupa’da çeşitli ülkelerde hastanelerin kurulmasını beraberinde getirmektedir (Karaimamoğlu, 2017: 54-55). Dolayısıyla, hastanın ve hastalığın yeni ve ileride kalıcı hale gelecek olan mekanları, kiliselere ve manastırlara güçlü bir alternatif oluşturmaktadır. Hekimlik tekrar eski statüsünü ve prestijini ele geçirmeye başlamaktadır. 14. yüzyılda vebanın, Avrupa’da yol açtığı ölümlerin ardından tıp okullarındaki ve üniversitelerdeki hekimler, tedavi süreçlerindeki uygulamaların ampirikleşmesi ve nitelikli olması için çabalamakta ve bu konuda başarı sağlamaktadırlar. Paris Üniversitesinde bazı hekimlerin, 1352 yılında Kral’a başvurarak eğitilmiş olmayan kişilerin tıbbi süreçten uzak tutulmasını talep etmektedirler. Kral bu talebi kabul etmekte ve eğitilmiş olmayan kişileri tıbbi süreçten men eden bir kararname yayımlanmaktadır (Karaimamoğlu, 2017: 57).

Rönesans ile birlikte tıp güçlenmeye devam etmekte, dini dogmaların tedavi sürecindeki etkinliği azalmaktadır. Vesalius ve Leonardo Da Vinci insan anatomisini incelemekte; Ambroise Pare ise modern cerrahinin temellerini atmaktadır (Budak, 2021: 9). Klasik Çağ’da tıp içerisinde hastalıklara dair belli sınıflandırmalar ortaya çıkmakta, patolojik unsurlar daha fazla dikkate alınmaktadır (Foucault, 2017: 291). Hastalıklara ve patolojik unsurlara dair imgelerle tıbbi kavramsal sistem gelişmekte ve tıbbi algı vücut bulmaktadır (Foucault, 2017: 408). Yine de Modern Çağ’a kadar tıbbi algı ve tıbbi kavramsal sistem kendi içinde teori ve tedavi konusunda belli bir tutarlılığa sahip olmamaktadır (Foucault, 2017: 435). Bunun en büyük nedeni, pozitivizmin nihai zaferini Klasik Çağ’dan Modern Çağ’a geçiş sürecinde kazanmış olmasıdır. 18. Yüzyılın sonlarına denk gelen bu süreçte, tıp içerisinde hem olguların hem de olgular dizisinin gözlenerek ya da yalıtılarak karşılaştırılması ile pozitif bilgi alanının geliştirilmesi söz konusu olmaktadır (Foucault, 2018: 129). Modern Çağ bunu, Klasik Çağ’da tıp içerisinde çeşitli yaklaşımların ortaya çıkmasına, hastalık ve tedavi süreçlerinin daha iyi gözlemlenmesine, tıbbi eğitim konusunda birçok tartışmanın ortaya çıkmasına, kadavralara dair incelemelerin yavaş yavaş dinsel ve ahlaki bir sorun olmaktan çıkmasına, toplumsal yardım konusunda hastanelere olan desteğin artmasına ve kliniğin ortaya çıkmasına borçludur. Bu unsurların sağladığı olanak ile Modern Çağ’a geçiş sürecinde tıbbi algıda köklü bir değişim gerçekleşmektedir. Hastalıkların ve tedavinin Tanrı ile olan bağı tamamen koparılmaktadır. Ancak hekimlerin, tıbbi gelenekten aldıkları ahlakilik, tıp mesleği içinde devam etmektedir.

3.2.2. Klasik çağdan modern çağa tıbbi algı

Klasik Çağ'da, tıbbi mekanlar, ekonomik liberalizmle ve toplumsal yardımla bağlantılı olarak yeniden düzenlenmekte; bu mekanlar hakkında çeşitli tartışmalar ortaya çıkmaktadır. Tıp içerisinde hastalıklara, tedavilere veya ilaçlara dair yaklaşımlar ise ampirikleşme yolunda ilerlemeye devam etmektedir.

Foucault'ya göre, ilaçların, doğada gizli olduğu ancak görülebilmeye de açık olduğu düşünülmektedir. Bu tema, Klasik Çağ'da devam etmekte; ilacın doğa ile olan bağlantısı ikircikli yapısını korumaktadır. Bununla beraber, afyon örneğinde olduğu gibi her derde deva ilaç temasının yerine, pratik uygulamaların bölgesel tedavisi önem kazanmaya başlamaktadır (Foucault, 2017: 439). Ancak bölgesel tedavi ne kadar ön plana çıksa da ve tıbbi süreçlerde ampirikleşme ne kadar söz konusu olsa da Klasik Çağ'da da hem ahlakla bağlantılı olarak, insanın günahkar olması bağlamında yine dünyada iyileşebilmesi hem de doğada var olan nesneler aracılığıyla madensel ilaçlarla iyileşebilmesi olanağı canlı kalmaktadır. Foucault bu konuda, 17. ve 18. Yüzyıldan, lacivert taşına ve zümrüte yapılan çeşitli iyileştirici atıfları aktarmaktadır (Foucault, 2017: 440- 441).

Tedavi kavramı ise Klasik Çağ'da nihai anlamına ulaşmaktadır. Tedavi, hastalığın çeşitli süreçleriyle bağlantılı olarak gerçekleştirilmeye başlanmaktadır. Foucault'ya göre, hastalığın oluşması ve seyri ile tedavinin birbirine kenetlenmesi sürekli hale gelen bir deneyi ortaya çıkartmaktadır (Foucault, 2017: 448). Hastalığın ve tedavinin her aşamada kenetlenmesi, hastalığı, metafiziğin kötülük alanından çıkartıp pozitif bir alana taşımaya başlamaktadır (Foucault, 2017: 284). Hastalık artık insanın bedeninin bir parçasıdır ve insan bedeninin her bir parçası ile ilgili olma ihtimali söz konusudur (Foucault, 2018: 22). Böylece, hastalığın oluşumu ve tedavi süreci ile metafizik alanı arasındaki nedensellikler kopmakta, hastalığa dair belli düzenleme ve sınıflandırma yaklaşımları ortaya çıkmaktadır. Bu yaklaşımların oluşumunda botaniğin düzenleyicilik ve sınıflandırıcılık konusunda önemli etkileri olmakta; hastalıkların sistematik olarak düzenlenmesinde akıl da devreye girmekte ve hastalıklara kendi olanağı ölçüsünde uzamsal bir alan açmaktadır (Foucault, 2017: 287).

Foucault'ya göre, hastalığın düzenlenme biçimlerinin dört ilkesi vardır: Bunlardan ilki, 18. Yüzyılda doktorların, hastalıkların düzenlenme biçimlerini “tarihsel bilgi” ile özdeşleştirmeleridir. Ancak hastalığı sorgulamaya açan “felsefi bilgi”dir (Foucault, 2018a: 24). İkincisi, hastalık resimlerinin farklılıklar ve benzerlikler içermesidir. Hastalıkların

birbirinden ayrılması “benzerliklerin bozulma eşiği” ile ölçülmektedir (Foucault, 2018a: 25). Üçüncüsü, hastalık resimleri arasında benzerliklerin fark edilmesi ile hastalıkların analiz edilebilmesinin söz konusu olabilmesidir (Foucault, 2018a: 26). “Hayat hastalıkta tanınır, çünkü hastalığın bilgisini yaratan şey, yaşamın yasasıdır” (Foucault, 2018a: 27). Dördüncüsü ise hastanın soyutlanmasıdır. “İstirap çeken hasta, paradoksal olarak –ıstırap karşısında- sadece dışsal bir olgudur; tıbbi okuma, bu mesele karşısında hastayı sadece parantez içine yerleştirmede hesaba katmalıdır” (Foucault, 2018a: 27).

Hastalığın, uzamsallaştırılma alanları ise üçe ayrılır. Bunlardan ilki, hastalığın, hastalık grubundaki yeridir. İkincisi ise organizmadaki yeridir. Her iki alanı, hastalıklar bağlamında belli patolojik göstergelerle beden farklı unsurları arasındaki ilişkilerle tanımayı, tıp içerisindeki yaklaşımlardan biri olan türler tıbbi sağlamaya çalışır. Türler tıbbi, organların birbirine etkisi bağlamında yerleşme ve yapılanma mekanlarına atıfta bulunur. “Bu ikisinin birbirleri karşısındaki serbestliklerini ve bu serbestliğin sınırlarını tanımlar” (Foucault, 2018a: 30-31). Hastalığın patolojik biçimi, türler tablosunda başka bir biçimi ortaya çıkartabilir. Hastalıkların türler tablosundaki yeri ve organizma ile etkileşimi, belli bir nedensellik bağı ile zamanı ve mekanı aşarken benzerlikleri ve farklılıkları ayırarak ilk halini korumayı da başarır (Foucault, 2018a: 32). Foucault’ya göre hastalık, hastanın bedeniyle nitelik konusunda da iletişime girer. Meckel, 18. Yüzyılın sonlarında yaptığı verem, beyin kanaması ve mani geçirmiş kişilerin beyinlerinden aldığı aynı hacimli küplerin kuruluşunu, ağırlığını bu sebeple karşılaştırmaktadır. “Bir organda biriken hastalığı, karakterize eden nitel bütünlük semptomlara yataklık eden o organda belirir. Hastalık ve gövde, birbiriyle sadece mekansal olmayan bir nitelik unsuruyla temas ederler” (Foucault, 2018a: 33). Ancak bu matematiksel yaklaşım yerini daha ayrıntılı incelemede bulunan, hastalığa özgü özellikleri araştıran ve nedenleri tek tek keşfeden tıbbi bakışa bırakır. Foucault burada, birinci aşamadan ziyade ikinci aşamada insan bedenine eklenen çeşitliliklere vurgu yapmaktadır. Çünkü ilk aşama, diğer hastalıklarla benzerlik taşıyabilir. Zimmerman’da ise hastalığın anlaşılabilmesi için hastalığın kesintisiz sonuca ulaşması gerekir. Ancak hastalık sadece o bireye özgü olarak ele alınmalıdır (Foucault, 2018a: 35). Bu sebeple, hastalığın ilk uzamsallaştırma alanında hastalık, bireyin farklılaşmaması nedeniyle türler tıbbi tarafından türdeşliklere yaslanmaktadır. İkinci uzamsallaştırma alanında ise birey tekil olarak algılanabilir hale gelmektedir (Foucault, 2018a: 36-37).

Hastalığın üçüncü uzamsallaştırılma alanı iyileştirme merkezleridir. Üçüncü uzamsallaştırma, birinciye ve ikinciye oyuna dahil ederken bir mekana katılımı da beraberinde getirir. Foucault’ya göre büyük sorunlar burada ortaya çıkar (Foucault, 2018a:

37). Çünkü, insanların belli bir yerde kümelenmesinin ve koşulların değişmesinin hastalıkları çeşitlendirdiğine yönelik bir yaklaşım söz konusudur. Hastaneler, hastalıkların karıştığı yapay bir mekan olarak görülür (Foucault, 2018a: 38). Bu yaklaşımlara göre, uygarlık öncesinde yapay mekanların söz konusu olmaması, hastalıkların daha saf kalmasını sağlar. Tissot’a göre, “uygarlık öncesinde insanlar sadece basit ve en kaçınılmaz olan hastalıklara yakalanmışlardır” (Tissot’tan Akt: Foucault, 2018a: 38). Uygarlıkla beraber, hastaneler gibi farklı hastalıkların bir arada tutulduğu mekanların ortaya çıkması, hastalıkların saflığını ortadan kaldırmaktadır. Dupont da hiçbir hastane hastalığının saf olmadığını belirtir. Çünkü aile biricik doğal iyileşme mekanıdır (Foucault, 2018: 39).

Foucault’ya göre türler tıbbı, hastalığın kendi doğal akışına bırakılması adına, hastaya kendi evinde bakılmasını savunur. Ancak ilerleyen süreçte, aile mekanında hastalığın gizlenme ihtimalinin ve hastalığın kıyaslanamaz oluşunun hastaneyi mekansal olarak daha işlevli kıldığı düşünülmeye başlanmaktadır “(...) Her tür patolojik vakanın herhangi bir biçimine açık ve bütün parçaların kıyaslanmasını mümkün kılacak olan homojen ve tarafsız bir nüfuz bölgesine ihtiyaç vardır” (Foucault, 2018a: 143). Bununla birlikte, hastaya evde bakılması yoksulluğu giderici bir ekonomik yaklaşım olarak da görülmektedir. Vakıfların lağvedilmesi düşüncesi de buralardan elde edilecek gelirin herkesi kapsayan ve üretken emeğe dayanan yeni bir yardım mekanını oluşturması gerektiği bakımından savunulmaktadır (Foucault, 2018a: 40-41). Böylece tıbbın, hastalıkları bir mekanda sınırlandırıp analiz edebilmesi ve devletle birlikte genelleştirilmiş bir yardım mekanı kurabilmesi adına evde yardım düşüncesinden vazgeçilmektedir. Artık hem doktorlar kontrol edilebilir hem de hastalık sınırlı bir alanda var olabilir. Diğer taraftan suistimaller engellenmiş olur. Böylece tıbbi bakış kurumsallaşırken türler tıbbı da kaybolmaya başlar (Foucault, 2018a: 42).

Fransa örneğinde tıp, pratik uygulamalarında hakikati arayan ve gelişmişliği ölçüsünde ulusun tamamını ilgilendiren bir bilim olarak görülmeye başlanmaktadır (Foucault, 2002: 99). Tıbbı bu bakış açısı, tıbbın kurumsallaşmasında, doktorların ve devlet adamlarının aynı motivasyon unsurlarına sahip olmalarını beraberinde getirmektedir. Bu sebeple, Fransa’da, 18. Yüzyılın sonlarında hastalığa pratik müdahaleler yapan ve farklı sınıfları bir araya getiren hastaneler, hekimler birliği ve teorik bilgi ile kendisini imtiyazlı bir yerde konumlandıran fakülteler bir bütünlüğün önünde engel olarak görülmeye başlanmaktadır (Foucault, 2018a: 61). Bunun yanında, tıp şarlatanları artmakta, tıbbi eğitim yetersiz görülmekte, tıpta yeni olgular takip edilememekte ve rüşvet devam etmektedir. Bu sebeple, fakültelerin kapatılması ya da tekrar düzenlenmesi tartışılmaktadır

(Foucault, 2018: 70). “Termidor’la birlikte, hastane mülkleri ulusallaştırılmış, birlikler yasaklanmış, dernek ve akademiler ilga edilmiş, fakülteler tıp okullarıyla birlikte üniversite de artık görünmez olmuştur” (Foucault, 2018a: 77) Ancak hastane mallarının kamulaştırılması, yoksul-hastaları zor duruma düşürmekte; tıbbi kullanıp çıkar sağlayan ve zor durumda olan hastaların ölümüne yol açan şarlatanlar artmaktadır. (Foucault, 2018a: 93). Buna tepki olarak, bazı topluluklar veya dernekler para toplayarak birçok bakımevi ve yurt kurmaktadır. Bazı yerel yönetimler ise şarlatanları tıbbi süreçten uzak tutmak ve hekimleri kontrol etmek amacıyla komisyonlar kurmaktadır (Foucault, 2018a: 95). Tıp eğitimi almak isteyen kişiler ise ilga edilen akademilerde görev yapmış olan ve hastaların evlerine ziyarette bulunan eski akademisyenlerle görüşmeye başlamakta ve onlara eşlik etmektedirler. Bu sebeple, tıbbi süreçlerle ilgili toplumsal talepler, tıbbi süreçlerin kurumsal olarak eksik ya da zayıf olması temelinde ortaya çıkmaktadır (Foucault, 2018a: 96). İlerleyen süreçte, Termidor, tıbbın kurumsallaşmasında temel unsur olarak kliniği kabul etmeye başlamakta; 14 Frimaire III. Yıl önlemleri de sağlık personellerinin yetiştirileceği merkezi bir okulun kurulmasını ve şarlatanların, tıbbi kullanmasının önüne geçmeyi hedeflemektedir (Foucault, 2018a: 98). “Böylece klinik verileri, hem bilimsel tutarlılık hem de yeni tıp örgütlenmesinin toplumsal faydası ve politik saflığı için temel bir unsur haline gelir” (Foucault, 2018a: 99). Bunun yanında, önlem kararnamesi ile üç tıp okulu da kurulmaktadır. Ancak Foucault’ya göre 14 Frimaire yetersiz kalmakta; nitelikli hekimler bir araya gelememekte ve okul sayısı sınırlı olmaktadır (Foucault, 2018a: 100-101). Bu duruma çözüm olarak, tıbbi süreçlerle ilgili bir kontrol sisteminin kurulması ve tıp öğrencilerinin sayısının artırılması gerektiği düşünülmektedir. 1792 yılında, 14 Frimaire’den hemen sonra Fransa’nın birçok şehrinde tıp dernekleri kurulmaya başlanmaktadır. Bir tıp derneği, Paris’te birçok doktoru bir toplantıda bir araya getirmekte; bu toplantıda kliniğin, tıbbi gözlem, deney ve pratik konusunda biricik unsur olması gerektiği savunulmakta ve bir reform planı öne sürülmektedir (Foucault, 2018a: 103). Bu reform reform planı, Konvansiyon’da yer alan Daunou tarafından ileri sürülmektedir. Daunou, hekimlerin eğitim sürecinde ve tıbbi yeterliliklerinin sağlanmasında yaşanan sorunlara çözüm olarak kliniği ön plana çıkartmaktadır (Foucault, 2018a: 105). Bu derneklerin etkinlikleri ve önerileri dışında da, tıp ile ilgili çeşitli metinler yayımlanmakta ve projeler sunulmaktadır. Cales projesi ile beş okulun ve denetimci bir sağlık konseyinin kurulması ve bu okullarda dört sınavın yapılması planlanmaktadır (Foucault, 2018a: 107). Ancak Cales projesi ve diğer projeler uygulanmamakta; nihayetinde Cabanis, süreci müdahale etmekte ve bir metin yazmaktadır. Metin, tıbbın sınırlarını, mevcut sorunlara

çözüm arayışı içerisinde kalın çizgilerle çizmektedir. Cabanis'e göre en önemli iki sorun, sağlık personellerinin yetiştirilmesi ve sınavların nasıl olacağına dairdir. Bunun yanında, tıbbın kendine özgü bir alana sahip olması gerekmektedir (Foucault, 2018a: 109). Ancak bu metnin çözüm önerileri de reddedilir. Yine de 19 Ventöse XI. Yıl yasasında Cabanis'in etkileri görülür. Sonunda, altı okul kurulur ve Cabanis de görevlendirilir. Böylece bir tarafta doktorlar ile diğer tarafta sağlık görevlileri arasında ikili hiyerarşi ortaya çıkar. Foucault burada, tıbbın ekonomik liberalizmle şekillenmesinden bahseder: "Tıbbi eylemin değeri, tam da kıymeti uygulayan kişinin kıymetiyle eşittir; gerçek değeri, üreticinin toplumsal kabul görmüş olan fonksiyonel niteliğine bağlıdır" (Foucault, 2018a: 111). Böylece hekimlik, artık nitelik konusunda kapalı hale gelen ve mevcut ekonomik sistemle uyum sağlayan bir meslek olarak tanımlanmaya başlanmaktadır. Kapalı bir tıbbi alan hedefiyle beraber hekimler ile sağlık görevlileri arasında bilgi ve yetkinlik konusunda bir hiyerarşi ortaya çıkmakta; tıbbi mekan tedavi süreçlerinde farklı sınıfların kesişme alanını oluşturmaktadır. Son olarak, eğitimde pratik süreç ön plana çıkartılmaktadır. (Foucault, 2018a: 111-112). Böylece, Fransız Devriminden sonra "millileştirilmiş bir tıp mesleği miti" ile "eski sıhhatle hastalığın yok olacağı miti" olmak üzere iki mit ortaya çıkmaktadır. Meslek mitini savunan taraf doktorların maaşlı olması gerektiğini, ruhtan ayrı düşünülemeyecek bedenin tedavi edicilerine de önem verilmesini ileri sürmektedir. Bu tarafa göre tıp, sürekli denetlenen bir kamu etkinliğine dönüşecektir. İkinci mit, hastalıkları dönemlere ve koşullara göre incelemekte; her hastalığın belli bir zamana ve koşullara ait olduğunu ileri sürmektedir (Foucault, 2018a: 56-57). İkinci mitin ortaya çıkması, Klasik Çağ'dan Modern Çağ'a geçişte tıbbi algıdaki köklü değişim ve kliniğin etkin hale gelmesi sayesinde mümkün olmaktadır.

18. yüzyılda, Modern Çağ ile beraber tıbbi algıda köklü bir değişim yaşanmaktadır. Tıbbi algıdaki bu değişim, hastalığın, doğanın bir parçasıyla bağlantılı olarak insan bedeniyle bütünleşmesinin ve etkileşime girmesinin yarattığı pozitif dilsel imkanlar, kadavra incelemelerinin önündeki engelin kalkmasıyla ölümün, hastalık ve hayatla bütünleşmesi ve tıpta, patolojik anatominin etkin hale gelmesi, nihayetinde kliniğin tekrar canlandırılması ve tıpta pozitif bilginin üretilmesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır.

18. yüzyılda hastalıkların gözlemlenmesinde, semptomlar, belirtiler ve dokular temel gözlem unsuru olmaktadır. "Semptom hastalığın kendini dışa vurduğu biçimdir. Tüm görünür olanlar arasında öze hastalığın ulaşılabilir doğasına en yakın olan odur; ilk surettir" (Foucault, 2018a: 121). Bu sebeple semptomlar, hastalığın gözleminden sonra dil mekanına açılan bilginin en pozitif unsurudur. Belirti ise hastalığın seyrine veya geleceğine

dair bir çıkarımda bulunmadır. “Belirti, görünmez olanın arasından, en uzağı, en alttakini, en sonrakini gösterir” (Foucault, 2018a: 121). Bu sebeple, bilginin pozitifliği belirtilerde çok daha zayıftır.

“Semptomlar, birbirinden ayrılmaz biçimde; gösteren ve gösterilen bir birincil katman oluşturur” (Foucault, 2018a: 122-123) Bu katman, bakışa sunulacak ilk veridir. Semptom, hastalığın bir göstergesidir fakat hastalığın bütünlüğünün de bir parçasıdır. İkincisi, semptomların belirtiye dönüştürülmesi bilincin kontrolündedir. Her semptomun bir belirti olduğu ancak her belirtinin bir semptom olmadığı, belirtinin kısmen özerk ve hastalığın karanlık tarafına odaklanması ile bağlantılı olarak savunulmaktadır. Böylece semptom, deney alanının başat gösterge unsuru haline gelmektedir. Öyle ki çeşitli semptomlar karşılaştırılmakta, organizmanın normal işleyişine bakılmakta, semptomların tekrarlanmaları not alınmakta ve hastalığın son görünümü otopsi analizlerinin önü açılmaktadır (Foucault, 2018a: 122-125). Üçüncüsü, “hastalığın varlığı, hastalığın hakikati içinde tamamen açıklanabilir” (Foucault, 2018a: 127).

Semptomların ve belirtilerin dışında, hastalığın gözlemlenmesinde dokusal tahlil de önemli bir yer edinmeye başlamaktadır. Dokusal tahlil, hastalığın başlangıcında yerleşme unsurlarının dikkate alınması olarak ortaya çıkmaktadır. Yerelleştirmek hem hastanın vücudunda uzamsal bir yeri işaret etmekte hem de zamansal bir boyuta sahip olmaktadır. Morgagni, dokusal bozulmanın, hastalığın nedenselliği içinde organizmada yer bulduğunu ve hastalığın nihai göstergesi olduğunu belirtmektedir. Bichat ise yerelleştirmeyi hastalığın nedenselliğinden kopararak dokusal bozulmanın, hastalığın geleceğini işaret ettiğini ve patolojik olarak hastalık sonrası bir yayılma unsuru olduğunu savunmaktadır (Foucault, 2018a: 179). Ancak dokuya dair yaklaşımlar değişkenlik gösterse de dokunun organizmada belli türdeşlikler içermesi, hastalıklar arasında dokusal olarak benzerliklerin olması ve dokuların, bedenin tamamıyla bağlantılı olması sebebiyle dokusal tahlil etkinliğini korumaktadır (Foucault, 2018a: 166).

Hastalığın, semptomlar, işaretler veya dokusal tahlil ile gözlemlenmesinin yanında, 18. yüzyılda tekrar etkinlik kazanan patolojik anatomi ile incelenmesi de pozitif bilgiyle dilsel mekana açılmasının bir başka unsuru olmaktadır. Anatomi, Modern Çağ’ın başlangıcından itibaren yeni tıbbi algının da önemli bir dinamiği haline gelmektedir. Çünkü patolojik anatominin güçlenmesi ile hastalıkların tahlil edilmesi, hastanın muayene süreci, hastaneler ve tıp okulları tekrar düzenlenmeye başlanmaktadır. Böylece, patolojik anatomi dilsel mekana pozitif bilgiyle temas ederken belli bir imtiyaz da elde etmektedir (Foucault, 2018a: 159). Patolojik anatominin, tıbbi algıda etkinlik kazanması ve pozitif

bilgi üretmesi, Modern Çağ'da ölümün, hastalıkla ve hayatla kurduğu sorunlu ilişkisinin sona ermesiyle mümkün olmaktadır. Tıp, Modern Çağ ile birlikte kadavraların incelenmesinin önündeki dinsel ve ahlaki yargıları aşarak ölüme ulaşabilmektedir. Böylece ölüm, tıbbi pozitif bilgi ile dilsel mekana açılabilir hale gelmektedir. (Foucault, 2018a: 160).

“Ölüm 18. yüzyıl tıp düşüncesinde, fenomenlerin hem mutlak hem de engoreli olgusudur. Şayet [hastalık] ölümcül bir doğayı içeriyorsa hayatın ve aynı zamanda hastalığın da sonudur” (Foucault, 2018a: 180). Ancak ölümün mutlaklığı, kadavraların incelenmesiyle veya otopsilerle anlamını yitirmekte; ölümün ortaya çıkarttığı düzensizlikler, hastalıklı insan bedeninde aynı süreci izlemektedir (Foucault, 2018a: 180). G. -L Bayle, veremin nasıl oluştuğunu araştırırken hastalıkla ölüm arasındaki keskin sınırı ortadan kaldırmakta; ölümü, hastalığın gerçekliğine işaret eden ve hastalığın doğal seyrini takip eden bir durum şeklinde betimlemektedir (Foucault, 2018a: 183). Ölüm artık bir sınır değildir; kendi içinde canlılığın dirençlerinin olduğu çeşitliliklerdir. Ölüm, hayat ve hastalık birbirine bağlanmaktadır. Böylece tıbbi algıda, bazı ilkeler ortaya çıkmaktadır. Bu ilkelerden ilki, “dokusal iletişim ilkesi”dir. Bir bedendeki patolojik süreç, dokusal bozulmanın ya da dokusal yapının sunduğu hattı izler (Foucault, 2018a: 188). İkinci ilke, “dokusal geçirimsizlik ilkesi”dir. Dokuların her bir katmanında patolojik olarak belli bir özgünlük vardır. Hastalık, dokular arasında yakınlıklarla değil türdeş yüzeylerle yayılır (Foucault, 2018a: 189). Üçüncü ilke, “burgusal nüfuz ilkesi”dir. “Bu ilke, ilk iki ilkeyi tekrar dile getirmeden sınırlar. Katmanlar arası nüfuz biçimlerini kabul ederek homoloji kuralını, bölgesel etki kurallarıyla ve geçirimsizlik kurallarıyla dengeler” (Foucault, 2018a: 190). Foucault burada, kalp dış zarı iltihabının, kalpteki zar dokularına yayılmasını ve kalbin büyüyerek kas yapısının değişmesini örnek göstermektedir (Foucault, 2018a: 190). Dördüncü ilke, “dokulara saldırı tarzının özgünlüğü ilkesi”dir. “İzlediği yol ve işleyiş alanı önceki ilkeler tarafından belirlenen bozulmalar, sadece saldırdıkları noktaya değil, aynı zamanda mevcut bozulmaların doğasına ait olan bir tipolojiden kaynaklanır” (Foucault, 2018a: 190-191). Beşinci ilke, “bozulmanın bozulması ilkesi” dir. Dördüncü ilke diyagonal nüfuzu analize dahil etmez. Oysa farklı hastalıklarda ya da dokusal bozukluklarda bir etkileşim söz konusu olabilir. Örneğin: “Akciğer iltihabı ve nezle, tüberküloz oluşturmaz ama veremin gelişimi kolaylaştırır” (Foucault, 2018a: 192). Bu ilkelerle ölüm, hem dokulara hem de organlara dahil edilmekte; böylece, hastalık hem mekansal olarak belli bir yer edinmekte hem de diğer hastalıklardan farklılaşarak kendi özgünlüğüne ulaşmaya başlamaktadır. Patolojik anatomiyle beraber kadavraların açılması, ölümün ve hastalığın

beden mekanına yerleşmesini ortaya çıkartmakta; hakikate ulaşmak karmaşıklılaşsa da analizin niteliği güçlenmektedir (Foucault, 2018a: 201). Ölümün, göreceli hale gelmesi, hastalıkla ve hayatla bütünleşmesi; patolojik anatominin ise pozitif bilgi üretmesi tıbbi algıda köklü bir değişim yaratmakta ancak tıbbi algıdaki nihai kopuş kliniğin yeniden canlanması ve klinik anatominin ortaya çıkmasıyla mümkün olmaktadır (Foucault, 2018a: 186-187).

Kliniğin, hastane ile tamamen farklılaşması ve kendine has bir yapıya dönüşmesi 18. yüzyılın sonlarında gerçekleşmektedir. İlk olarak klinik, artık sadece vakaları incelemeyi; aynı zamanda, nozolojik alanı yapısalılaştırır. İkincisi, hastalar “hastanede, kendi hastalığının öznesidir; yani bir vakadır; sadece örnekler ile ilgilenen klinikte ise hasta kendi hastalığının vesilesidir, tesadüfen ona yakalanmış olan geçici bir nesnedir” (Foucault, 2018a: 85-89). Üçüncüsü klinik, hastalığa müdahale etme, hastalığı düzenleme ve belli sistematik bir yaklaşımla ele alma olanağı sunar ancak bir gerçeği keşif mekanı değildir. Yine de Foucault, klinikte, var olan tıbbi bilgi ve kavramlarla kurulacak bir bağlantı ile karşılaşılabilecek yeni bir hastalığın analiz edilmesinin söz konusu olduğunu ve bunun bir “şifre çözme” olduğunu öne sürmektedir. Dördüncüsü, klinikte doğrusal bir çizginin ve bilgi bağlamında hiyerarşik bir yapının var olmasıdır. Beşincisi, kliniğin, sadece tıbbi bir deney unsuru olmaması, aynı zamanda, tıbbi deney içinde denenmiş bir unsur olmasıdır (Foucault, 2018a: 85-89).

18. yüzyılın sonlarında klinik artık, sadece bilgiye yaslanmayan, aynı zamanda bilgiyi sınavan, tıbbi deneyimle bütünleşen ve yeni keşiflere açık olan bir biçime bürünür (Foucault, 2018: 90). Bu biçim, kliniğin, bünyesinde hastane ve diğer sağlık alanlarının pratiklerini birleştirmesi ve tıbbi bilgiyi teleolojik olarak düzenlemesi ile gerçekleşmektedir. Klinikle beraber hakikat, hem deneyimli gözlemcinin hem de öğrencilerin bakışına sunulmaktadır; hastane-okul pratiğinin ortak diliyle incelenmeye başlanmaktadır (Foucault, 2018a: 97). Kliniğin canlandırılmasıyla tıp, olayları ya da olguları sürekli olarak algılama görevini üstlenmektedir. Çünkü klinik, hem tıbbi gözlemlerin ve deneylerin bütünsel yapısına hem de hastanenin bütünsel yapısının bulunduğu yerde şekillenmektedir (Foucault, 2018a: 144). Kliniğin bu ikili yapısı, temel tanımların birbiriyle bağlantı kurulması bağlamında üç yolla şekillenmektedir. Birincisi, gözlem esnasında belli aşamaların algılanması ve bu aşamaların birbirini takip etmesidir. Pinel’in “ideal anket şeması” bunu içerir. Bu yolda ilk olarak gözlemle beraber not tutulur, hastanın acıları sorgulanır ve hastalığın seyri takip edilir. İkinci yol, bakışın dile açılması ve her ikisi arasında bir sentaks kurulmasıdır. Pinel’in ve Fordyce’in tablolarında böyle bir

bağlam kurma çabası söz konusu olmaktadır. Üçüncü yol ise “kapsamlı bir tanımlama ideali”dir. Böylece sentaks tamamlanır ve artık “görünür bütünden, ifade edilebilir bütüne” bir geçiş yaşanır (Foucault, 2018a: 145-148). Görünürlüğün ifade edilmesi, şeylerin oluş sürecinin dilsel bir mekana açılmasını beraberinde getirmektedir. Böylece, ilk gözlemin analizi veya belirtilerin sağladığı ön görüler yerini belli dilsel ve düşünsel bağlamı olan bir bilgi sistemine bırakmaktadır (Foucault, 2018a: 151). “Klinik yöntem, öngörü zorunluluğundan oluşun üstünlüğüne yeniden döner; görünür olanın tanımlanabilir olana eşitleme postulatı bu bütün ve kapsamlı bir *tanımlanabilirlik* anlamına sebep olur” (Foucault, 2002: 151-152) Ancak Foucault’ya göre burada, bakışı etkisiz hale getiren ve görünürlüğü bulanıklaştıran bazı epistemolojik mitler ortaya çıkar. Bunlardan birincisi, “hastalığın alfetik yapısına ilişkindir” (Foucault, 2018a: 153). İkincisi, klinik bakışın, bu alfabetik sıralamayla indirgemeci bir yaklaşım oluşturmasıdır. Üçüncüsü, klinik bakışın, patolojik unsurlara dair kimyasal bir indirgemeci yaklaşım oluşturmasıdır. Dördüncüsü ise klinik deneyin hassas bir duyarlılıkla özdeşleşmesidir (Foucault, 2018a: 154- 156). Bakış, boşluğa ve bütünlüğe odaklanırken dille vücut bulur; sözü ve işitmeyi kuşanır. Göz atış ise belli bir yere odaklanır ve odaklandığının da ötesine uzanır. Klinik göz, işitme ve sözle beraber klinik anatomi ile “dokunma”yı da keşfeder.

Klinik bakış, hastalığın patolojik yapısına odaklanırken hastalığın seyri noktasında zamansal bir sınırla karşı karşıya kalmaktadır. Çünkü hastalığın seyrinde patolojik unsurlar, zamansal olarak ya çakışacak ya da birbirini izleyecektir. Oysa klinik anatomi ile bakış, hastalığın dokusal yayılmasını da hesaba katarak üç boyutlu bir yapı kazanmaktadır (Foucault, 2018a: 13). Klinik anatomi, öznenin nesneye yönelirken ortaya çıkarttığı bilgiyi basit olmaktan çıkartmakta; şeyler arasındaki bağlantılara ve şeylerin mekanına dair bilgiyi yeniden düzenlemektedir (Foucault, 2018a: 175-176). Çünkü bakış, artık görmekte ve pozitif bilgi görünürlüğün tanımlanabilirliği ölçüsünde dilsel mekana açılmaktadır. Klinik anatominin tıbbi algıda ortaya çıkarttığı, bakışın, gördüğü ölçüsünde görünürlük ve göremediği ölçüsünde görünmez görünürlüktür (Foucault, 2018a: 210). “Bu, görünür olanın görünür olmayanla kurduğu ve somut bilginin zorunlulukla yapı değiştirmesi sonucunda, kendi alanında ve ötesindekileri, bakış ve dil aracılığıyla açığa çıkarması demektir” (Foucault, 2018a: 10-11). “[Artık] klinik, sadece şeylerin yeniden parçalara ayrılması değil, aynı zamanda da parçaların ‘pozitif bilim’in dili olarak teşhis ettiğimiz sözelleştirilmenin dil aracılığıyla telaffuz edilme ilkesidir” (Foucault, 2018a: 17). Foucault klinik deneyi, “somut bireyin Batı tarihinde rasyonelliğinin diline bu ilk açılış zamanı, hem insanın kendisiyle ve hem de dilin şeylerle ilişkisindeki bu büyük olay” olarak

tanımlamaktadır (Foucault, 2018a: 13). Böylece modern tıp, 18. yüzyılın sonlarına doğru pozitif bir şekilde algılanan düzey ile özdeşleşerek var olmaya başlamaktadır (Foucault, 2018a: 10).

3. 2. 3. Tıbbi algıdan psikiyatriye

Tıbbi algının pozitif bir dille buluşması, deliliğe dair yaklaşımların da tıp içerisinde pozitif bir dile açılmasını beraberinde getirmektedir. Böylece, 18. yüzyılın sonunda psikiyatrinin doğuşu söz konusu olmaktadır. Ancak psikiyatrinin doğuşuna kadar deliliğe dair tıbbi algı çeşitli temalarla şekillenmekte; deliliğin, ruh ve beden bağlantısının bozulması, kozmosun olumsuz etkileri, doğadan uzaklaşma veya dinsel inanışların yarattığı yanılsamalar ile ortaya çıktığı düşünülmektedir. Delilik, fiziki ve ahlaki olarak tedavi edilmeye çalışılmakta; deliliğin farklı veçheleri farklı nedensellikler kurularak sınıflandırılmaktadır. 18. yüzyılın sonlarına doğru, hekimler tıbbi geleneğin sağladığı olanakla ve deliliğin tamamen nesneleştirilmesi ile yüceltilmekte; deliler, kapatılma yerlerinde artık birer hasta olarak tedavi edilmeye başlanmaktadır. Deliliğin, suç veya hata ile olan bağlantısı ise ortadan kalkmaktadır. Bu süreçte deliler, tımarhane tipi algılama ile kapatılmakta; Tuke ve Pinel ile kendi mekanlarına sahip olan birer hasta statüsüne ulaşmaktadırlar. Böylece psikiyatrinin doğuşu mümkün hale gelmektedir.

Deliliğin ortaya çıkmasına dair temalardan ilki, kozmosun olumsuz etkileridir. Kozmosa dair özel unsura ilk örnek olarak, Buffon'un "nüfuz edici güçler" kavramsallaştırması verilebilir. Buffon'a göre, nüfuz edici güçler, iklimin etkisi, beslenme ve hayat tarzı farkından oluşup insanın çeşitlenmesine yol açmaktadır. Nüfuz edici güçlere, kozmosun negatif etkilediğinin düşünüldüğü İngiltere, örnek gösterilmektedir. Kozmosun negatifliği, İngiltere'de melankolinin ve intiharın fazla olmasına yol açmaktadır. Hem romanlarda hem de tıpta, İngilizlere özgü melankoli biçimlerinin olduğu teyit edilmektedir. İngilizlerin, kendilerini mutluluğun ortasında bile öldürebilecekleri öne sürülmektedir (Foucault, 2017a: 528).

İkinci tema, dinsel inanışların katı ahlaki yapısı nedeniyle kişiyi melankoliye sürüklediğine dair temadır. "Aşırı bir ahlaki katılık, selamete veya gelecek hayata yönelik aşırı bir kaygı, işte çoğu zaman melankoliye düşmek için yeterli sebepler" (Foucault, 2017a: 531).

Üçüncü tema, deliliğin, uygarlıkla beraber insanların doğadan kopmasıyla ortaya çıktığına dair temadır. "[18. Yüzyılda] delilik, hayatın ve insanın oluşumunun içinde

dolaysızla kopuş olan her şeyin içinde mümkün olabilir hale gelmiştir” (Foucault, 2017a: 537). Bu tema, kozmosun olumsuz etkileriyle de bağlantılıdır. Çünkü kozmosun olumsuz etkileri aslında doğanın olağan durumuna belli aykırılıkları içermektedir. Kozmosun içinde, İngiltere rneğinde de görüldüğü gibi negatif-özel bir ortamlar oluşmaya başlamaktadır.

Sonuncu tema ise ruh ve beden birliğinin bozulmasıdır. “Zihin ile bedenin birliği o kadar güçlüdür ki, birinin diğerinin rızası olmadan hareket edebileceğini kavramak zordur” (Foucault, 2017a: 320). Voltaire de bu temayı, ruhun, bedende beyin organıyla varlığını koruduğunu; beynin zedelenmesiyle deliliğin ortaya çıktığını ne sürerek sürdürmektedir. Locke ise beyni ve ruhu, göze ve görme eylemine benzetmekte; deliliğin nedenini beyin ile ruh arasındaki hassas ilişkinin bozulması olarak ifade etmektedir (Foucault, 2017a: 317-318). Bu birliği bozan unsur ise genellikle tutku unsuru olarak görülmektedir. Tutkunun, ruh ve beden birliğini bozarak deliliği ortaya çıkarttığı savunulmaktadır. Ancak “XVII. yüzyıldan beri ruh ile beden ilişkilerini düzenlemekte olan nedensellik biçimi çözülmüş durumdadır; bu biçim kapalı nitelikler devresinden kopmuştur” (Foucault, 2017a: 330). Çünkü, Foucault’nun aktardığı çeşitli isimlerin çalışmalarında görüleceği gibi beyin anatomik olarak incelenmiş ve belli nedensellikler kurulmaktadır. Foucault’ya göre, beynin incelenmesi ve delilik biçimlerinin beynin kimyasındaki farklılıklarla açıklanmaya başlanması, deliliğe dair açıklamaların doğrusal bir nedenselliğe bağlanmasıya yol açmaktadır. “Bu yakınlık beyni ruha en fazla komşu haline getirenidir. Nedensellik onları [hem deliliğin dışavurumlarını hem de beyindeki bozulmayı] akıştırmakta, niteliksel unsurları birinden diğerine aktarmamaktadır” (Foucault, 2017a: 328-330). Böylece deliliğin farklı vehelerle sınırlandırılmasının da n açılmaktadır.

Foucault’ya göre büyük delilik biçimleri, önce akıl bozukluğu deneyinin içine yerleşmiş, kendine özgü bir tutarlılık edinmiş; sonra deliliğin içindeki negatifliği pozitif biçimde dışa vurmaktadır. Bunlardan ilki bunaklık grubudur. “[bunaklık], kolay teşhis edilmekteydi; ama pozitif ve somut içeriği içinde tanımlanmamıştır” (Foucault, 2017a: 374). Öyleyse bunaklığın yarattığı düzensizlik tamamen negatiftir. Teşhisinin kolaylığı nedeniyle de güçlü bir determinizme sahiptir. Foucault’ya göre Willis bunaklığa dair çeşitli patolojik veri toplamaya çalışmaktadır. Ancak Willis’in ortaya attığı savlar, bunaklığı belli bir düzene yerleştirememektedir. Çünkü bunaklığın teşhisinde, beyin kuruluğu, lif katılaşması veya kafatasının yumuşması gibi somut-pozitif unsurlar yer alsa da bunaklığın analizi için toplanan patolojik veriler, nesnenin soyutlama alanına yerleşmiş ve yetersizliği lşsnde bunaklığın negatifliğini uzun süre korumaktadır (Foucault, 2017a: 375-378).

“Hepsi de pozitif nedenler, fakat bunlar yalnızca aynı negatif sonuca -zihnin dış duyulardan ve hakikatten kopması- götürmektedir. Böylece doğanın parçasal pozitifliğiyle aklın genel negatifliği çakışmakta ama gerçek bir birlik oluşturmamaktadır” (Foucault, 2017a: 381).

Deliliğin bir başka veçhesi, “çılgınlık” olmuştur. 18. Yüzyılda, çılgınlığın belli bir ısı temasıyla beyinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Çılgınlığın ve bunaklığın ayırt edilmesi yaygın bir yaklaşım olmaktadır. Çılgınlık, ısı temasıyla ateşli bir delilik unsuru olarak görülmekte; bunaklığın ise ateşsiz bir delilik olduğu belirtilmektedir (Foucault, 2017a: 382-383). “Bunaklık kavramı soyut ve negatif kalırken, çılgınlık kavramı bunun tersine belirgin niteliksel temaların çevresinde düzene sokulmaktadır” (Foucault, 2017a: 384). Çünkü çılgınlık, bedenin bir parçası ve ruhun taşıyıcısı olan beynin, ruh-beden birliğinde ortaya çıkan ateşle zarar gördüğüne yönelik bir teşhisle tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Bunaklıkla ilişkili olduğu düşünülen bir diğer sınıflandırma; “alıklık” veya “budalalık” kavramları ile şekillenmektedir. Foucault, bu kavramların, insan hayatında belli bir döneme denk geldiği için kronolojik olarak kullanıldığından bahsetmektedir. Alıklık, çocukluk dönemi için; budalalık, gençlik dönemi için; bunaklık, yaşlılık dönemi için kullanılmaktadır. Ancak zamanla bunaklık, budalalık ve alıklık ile anlamsal olarak farklılaşmaya başlamaktadır. “Alık, ışığa ve gürültüye duyarsızdır; bunak ise bunlara karşı kayıtsızdır; birinci verileni almamakta, ikincisi ise bunu önemsememektedir” (Foucault, 2017a: 385). Pinel ise bunaklığın bir hareketsizliği oluşturduğunu, budalalığın ise bir hareketi ortaya çıkarttığını belirtmektedir (Foucault, 2017a: 387). “Budalalık da ölümcül tehlikeler taşımaktadır, ama başka bir biçimde; budala varoluşunu sağlayamaz ve koruyamaz” (Foucault, 2017a: 562). Foucault’ya göre deliliğin zirve noktalarını budalalık ve çılgınlık oluşturur. Kapatma uygulamasının öncülü, bu iki zirve ve bu iki zirvenin arasında kalan diğer yabancılaşmış unsurların yarattığı “ölüm tehlikeleri”dir (Foucault, 2017a: 562). Çünkü, bakıma muhtaçlık, şiddete meyilli olmak ve nihayetinde akıldan yabancılaşmak insanı ölüme, hiçliğe yaklaştırmaya başlamakta; bu durum da bir korku yaratmaktadır.

Deliliğin diğer iki unsuru, melankoli ve maniadır. Melankoli, soyut hezeyan unsurlarını barındırır ve bu hezeyan unsurları akla tehdit oluşturmaz. Hezeyanın parçalı ve soyut yapısı kara safranın yarattığı etki, melankolide birleşmektedir. “Boorhaave melankoliyi hala ‘uzun, ısrarlı ve ateşsiz bir hezeyan’ olarak tanımlamaktadır. Dufour bundan birkaç yıl sonra tanımlamasının tüm ağırlığını ‘endişe ve hüznün’ üzerine

taşımıştır” (Foucault, 2017a: 389). Mania ise hezeyanın sürekliliğini ve bütünlüğünü içermektedir. Mania’nın duyarlılık eşiği yüksektir. Soyut alandaki imgelerin tamamını somut alana eylemiyle taşıyabilmektedir (Foucault, 2017a: 398). Dufour, incelemeyi ileriye götürmüş; mania tanısı konulan kişilerin beynindeki iliksi özden belli ölçülerde parça kesmiş ve bunları normal insanların beyninden kestiği parçaların ağırlıklarıyla karşılaştırmakta; mania olanlarınkinin daha hafif olduğunu belirtmektedir (Foucault, 2017a: 400). Melankolide kişi, düşünceleri tarafından ele geçirilmektedir. Maniada ise kişi, hayal aleminin ve çeşitli imgelerin coşkusu ile ele geçirilmektedir. Melankoliğin düşünceleri hüznü davet etmekte; manyağın hayallerinin ve imgelerinin coşkusu ise sınırı zorlamayı ve öfkeyi beraberinde getirmektedir (Foucault, 2017a: 397). “Melankoli alemi nemli, ağır ve soğuktur, mania alemi ise kurudur, ateşlidir, aynı anda hem şiddet, hem de canilikten meydana gelmiştir” (Foucault, 2017a: 402). Foucault’ya göre mania ile melankoli arasında bir geçişlilik söz konusudur. Mania’da, aşırı coşkululuk, sinüste ki kurtlar, varisli damarlar; melankoli’de ise kan akışının zayıflığı gibi gözlemler mevcuttur. Bu gözlemlerin semptomatik bir hale bürünmesi, belli imgelerin desteğiyle gerçekleşmektedir (Foucault, 2017a: 405).

Histeri ve hastalık hastalığında ise Foucault, bunların zihin hastalığı olarak kabul edilip edilemeyeceği ve birlikte ele alınıp alınamayacağı sorunsalı üzerinden değerlendirmeler yapmaktadır. “Sauvages, hastalık hastalığını halüsinasyonlar –‘yalnızca sağlığa etki eden halüsinasyonlar’- histeriyi de kasılma biçimleri arasında sınıflandırmaktadır” (Foucault, 2017a: 409). Foucault’nun aktardıklarına göre histeriye dair yapılan incelemeler, bütün fantazmaların histeride toplanmasına yol açmaya başlamaktadır. Diğer taraftan, hem histerinin hem de hastalık hastalığının, Willis tarafından hayati ruhlarla bağlantılandırılması, Willis’in düşüncelerinde bunların, diğer büyük kategoriler içinde yer almasına yol açmaktadır. “Mania ve melankoli nitelikler sicili üzerinde ne kadar kolaylıkla düzenlendilerse, histeri ve hastalık hastalığı olguları burada kendilerine o kadar zor yer bulmuşlardır” (Foucault, 2017a: 415). Çünkü, özellikle histerinin hangi imge ile düzenleneceği tam olarak netleşmemekte farklı fizyologlar farklı nirengi noktalarını benimsemekte; histeriyi, kimi damar tıkanıklığının yol açtığı kriz olarak, kimi de vücut sıvılarının aşırı hareketliliği olarak öne sürmektedirler (Foucault, 2017a: 415). “İşte histeri ile hastalık hastalığının ortak temaları şimdi bu hale gelmiştir; bedenin kendi kendiyiyle yaklaşması bazılarında belirgin, fazlasıyla belirgin bir görüntü edasına bürünmektedir” (Foucault, 2017: 429).

Son olarak monomania, 18. yüzyılın sonunda ve 19. yüzyılın başında deliliğin bir başka unsuru olarak görülmektedir. “Monomania kavramı, tek bir noktada deli olan ama diğer bütün noktalarda akli başında kalan bir bireyin temsil ettiği rezaletin etrafında inşa edilmiştir” (Foucault, 2017a: 744). Monomania’nın genel patolojisi, belli bir vahşiliği içermesi, anlamsız-sebepsiz gibi görünmesi ve sonunda monomania olan kişinin eski haline dönmesidir. Monomania, birçok cinayetle ilişkilendirilmektedir. Ancak bu cinayetlerde, cinayeti işleyen kişinin bir suçlu mu yoksa bir deli mi olduğu sorusu etrafında tartışmalar ortaya çıkmaktadır (Foucault, 2017a: 744).

Deliliğin sınıflandırılmasına dair bütün bu farklı veçheler, farklı tedavi yöntemlerini de ortaya çıkartmaktadır. Foucault’ya göre delilik tedavilerini düzenleyen belli arkaik tıbbi fikirler söz konusu olmaktadır. Bunlardan ilki, pekiştirme olup deliliğin “esaslı bir direnme eksikliği”nin olduğu ya da “sağlamlıktan yoksun” olduğu başlangıç noktasına dayanmaktadır (Foucault, 2017a: 449). Pekiştirmeye dair bu iki başlangıç noktası ise demir eksikliğine yaslanmaktadır. “Demir ayrıcalıklı doğasının içinde; soyutlandıklarında çelişkili olan bütün bu nitelikleri bütünleştirmektedir. Hiçbir şey ondan daha iyi direnemez, hiçbir şey daha iyi itaat edemez” (Foucault, 2017a: 451). Demire dair bu yaklaşım, karın ağrısı çeken kişilere demir tozu yutmalarının tavsiye edilmesini ortaya çıkartmaktadır. Foucault’ya göre, demirin etkili olarak simgesel hale gelmesi, lifleri güçlendirmesi veya bir güç aktarımıyla da bağlantılı olmaktadır (Foucault, 2017a: 451-452).

Delilik tedavilerini düzenleyen ikinci fikir, arındırma olgusunun-simgesinin etrafında şekillenmektedir. “İç organların tıkanması, yanlış fikirlerin fokurdaması (...), delilik, her biri aynı arındırma işlevine bağlanabilen bir dizi tedavi biçimini davet etmektedir” (Foucault, 2017a: 452). Kan nakli, bu arındırma biçimlerinden biridir Arap reçinesi ve sarıabun ise bozulmayı önlemeleri açısından, bu başlık içerisinde değerlendirilmektedir. Bir başka uygulama ise yaralar açarak hastalıkların dışarıya akmasının sağlanmasıdır. Vücudun içinde bulunan her türlü zararlı etkenin dışarıya taşması, sivilceler ve egzema, çiçek hastalığı gibi deri hastalıklarıyla da bağlantılandırılmaktadır (Foucault, bunların yanında, kahvenin saf olmayanı azalttığını da belirtilmektedir. Arındırmada bir başka etkili madde, sabun olmaktadır. Vücuttaki ciddi tıkanıklarda ise, şarap tortusunun, özellikle deliliğe ve melankoliye karşı etkili olduğu belirtilmektedir. Şarap tortusuna, daha sonrasında sirke de dahil olmaktadır (Foucault, 2017a: 452-456).

Üçüncü fikir ise sıvıya batırmadır. Foucault’ya göre su, yeniden doğma ve denge simgesinin etrafında anlamlandırılmaktadır. “Evrensel fizyolojik düzenleyici olarak hizmet

vermektedir” (Foucault, 2017a: 457). Çünkü su, Roma ve Yunan geleneğinde hem vücudun temizliğinde hem de tedavi de önemli bir unsur olarak görülmekte; Ortaçağ’da manyakların iyileştirilmesi için defalarca kullanılmaktadır. 17. yüzyılın sonlarına gelindiğinde delilik, banyo ile tedavi edilmeye devam edilmektedir. Suyun saflaştırma işlevi, delilikte insana ait olmayanın kovulması ayinine dönüşmektedir (Foucault, 2017a: 458-459).

Dördüncüsü, hareketin düzenlenmesidir. Hareketin düzenlemesi, tıkanıklıkların giderilmesi, kan akışının ve lif gerginliğinin düzenli hareket etmesi vb. gibi bir tedavi temasını içermektedir. “Bu tedavi temasını harekete geçiren fikir, kendini dış dünyanın bilge hareketliliğinin yerine koyan bir hareketin eski haline getirilmesidir” (Foucault, 2017a: 464).

Klasik Çağ ile beraber arkaik tedavi fikirleri, deliliğin farklı unsurlarına göre uyarlanan ancak belli benzerlikleri içeren daha düzenleyici fiziki ve manevi tedavi yöntemlerini ortaya çıkartmaktadır. Klasizm, deliliğe dair yanlış ve hata arasındaki ikircikli yapıyı, hatanın lehine döndermekte; deliliğin tedavisinde “mekanik bir sonucu” ve “manevi bir cezayı” beraberinde getirmektedir (Foucault, 2017a: 468). Bu sebeple 18. yüzyılda, “fizik ilaçla manevi tedavi arasındaki fark” açılmaya başlamaktadır. Ancak deliliğin, hata ile olan bağlantısı pozitivistlere kadar devam ettiği için manevi tedavi yöntemleri ön planda tutulmaktadır. Manevi tedaviye örneklerden biri müziktir. “Müzik Rönesans’tan itibaren, Antikiye’nin ona atfettiği bütün tedavi meziyetlerine yeniden kavuşmuştur” (Foucault, 2017a: 470). Çünkü müziğin, ruh ve beden arasındaki uyumu tekrar ortaya çıkartabileceği düşünülmektedir. Tutku ise delilikte, yine ruh ile beden birliğini sağlamaya yaraması açısından bir başka manevi tedavi unsuru olarak görülmektedir (Foucault, 2017a: 472). Ancak bunlarla beraber, manevi tedavide tutku ve hezeyan ile bağlantılı olarak belli teknikler de ortaya çıkmaktadır.

Bu tekniklerden ilki “uyandırma”dır. “Mademki hezeyan uyanık kişilerin rüyasıdır, o halde hezeyan halindeki bu adeta uyku’dan kopartmak, (...) gerçek bir uyanıklığa davet etmek gerekir” (Foucault, 2017a: 477). Budalaların, bir öğretmen aracılığıyla; melankoliklerin, gerçekliğin çarpması veya matematik, kimya gibi disiplinlerle; manyakların, toplumsal düzenin, düzenleyici etkisi ile iyileşeceğine dair göndermeler söz konusudur. Pinel’e göre, mania’da önce enerjik bir baskı sonra iyilik yollarını açmak gerekir (Foucault, 2017a: 479-480).

İkinci teknik ise “teatral gerçekleşme”dir. “Tiyatro tekniğinde ise, tedavi işlevi tamamen hayal gücü mekanı içinde gerçekleşmektedir; gerçek olmayan’ın kendi kendisiyle

bir işbirliği söz konusudur” (Foucault, 2017a: 480). Yanılsama ve algı özdeşliği iyileştirmeyi beraberinde getirecektir. Foucault’nun çok sık kullandığı tersine-döndürülebilirliğe benzer bir durum, burada imge ile gerçek arasında da söz konusudur. Ancak burada “imge içinde gerçekleştirme yetmemektedir; bir de hezeyana yönelik söylemi sürdürmek gerekmektedir” (Foucault, 2017a: 481). Foucault’nun verdiği örnek bu tekniği açığa çıkartmaktadır: Yeryüzünde günahlarından ötürü lanetlendiğini sürekli yineleyen ve melankolik olarak görülen bir kişinin karşısına, elinde kılıç olan bir melek imgesi çıkartılmakta; bu imgeye bürünen kişi, melankoliği azarlamakta ve günahlarını bağışladığını ona söylemektedir. Foucault, bu teknikte hezeyanın sürdürülmesinin ve tamamlanmasının söz konusu olduğunu belirtmektedir. Böylece kişi, hezeyan evresindeyken bu teknikle hezeyanın antagözizma evresine ulaşp iyileşecektir. Bu antagözizma evresi için, hezeyanı kuşatan söylem, kişiyi çelişkiye düşürmeli ve imge bu kişiyi çelişkinin görselliğinde ikna etmelidir (Foucault, 2017a: 481-482).

Üçüncü teknik ise “Dolaysıza geri dönüş”tür. İlk iki tekniğin, tedavi sürecinde doğa olmadığı sürece yetersiz kalacağı düşünülmektedir. “Dolaysıza geri dönüş en mükemmelinden tedavi yöntemidir, çünkü tedavinin güçlü bir reddidir; bütün tedavilerin unutulması olması ölçüsünde tedavi etmektedir” (Foucault, 2017a: 486). İnsan doğada var olmaya devam ederek ve hastalığa karşı pasif kalarak bu hastalıklardan kurtulabilir. Dolaysıza geri dönüş de burada ortaya çıkar. Bunun yanında insan, doğada toplumsal zorlamalardan ve tutkudan uzaklaştığı için de iyileşir. (Foucault, 2017a: 487-489).

Deliliğin tedavisinde kullanılan bütün bu tekniklerin, deliliğin nedenlerinin ve sınıflandırılmasının pozitif şekle bürünmesinin olanağı, 18. yüzyılın sonlarında deliliğin “tımarhane tipi algılanması” ile mümkün olmaktadır. “Tıbbi düşünce ile kapatılma uygulaması birbirlerine uzun süre yabancı kalmışlardır” ve 18. Yüzyılın sonunda bunlar kesişmişlerdir (Foucault, 2017a: 610). Çünkü toplumsal yardım teması, böyle bir sonucu ortaya çıkartmaktadır. Ancak yeni kapatılma alanı henüz deliliğin teşhisine ve tedavisine tam olarak uyarlanamamaktadır. Her ne kadar yoksullara çalışmanın erdemi gerekli görülmüş olsa da ailelerin de kendi hastalarına bakması zorunlu tutulmuşsa da deliler, hem çalışma sürecinden hem de evde bakım sürecinden topluma karışmamaları adına muaf tutulmaktadırlar. “Burjuva toplumu kendini sefalet konusunda ne kadar masum hissettiyse, delilik konusunda o kadar sorumlu görmüş ve bireyleri ondan korumasının zorunlu olduğunu düşünmüştür” (Foucault, 2017a: 611). Hastalık ve yoksulluk, ailenin bir sorumluluğu olduğu ölçüde delilik de kamusal bir sorumluluk statüsüne bürünmektedir. Çünkü “özgürlük yalnızca ticari bir değere değil, aynı zamanda ahlaki bir değere de

sahiptir ve aynı zamanda erdem yoluyla da elde edilmesi gerekir” (Foucault, 2017a: 615) Bu durum, tımarhanelerin oluşması aşamasında, emeğin, karın ve erdemin birbiriyle olan bağlantısını açığa çıkartmaktadır. “Burası delilik tarihinin, akıl ve akıl bozukluğunun aynı anda ifade edildikleri efsanelerden kaydığı andır” (Foucault, 2017a: 615-616).

Miskinhane (Yabancı)	Kapatma Evi-Hapishane (Yabancı)	Tımarhane (Saf Ahlak)
-------------------------	------------------------------------	--------------------------

Tablo 3.2. Deliliğin, rönesans’ta, klasik çağ’da ve modern çağ’da kapatılma mekanları

Foucault’ya göre delilik, düzensizliği ve karanlık bir hatayı simgelemiştir. Çünkü toplum huzurunu ve ahlaki dengeyi bozan yegane unsurdur. Diğer taraftan, burjuva toplumu delileri belli bir iş ve üretim ilişkisi içerisinde tanımlamaya başlamakta; çünkü kapatma bir başına anlamsızlaşmaktadır (Foucault, 2017a: 616). Bu süreçte, deliliğin, negatif dışlama alanı yerine pozitif ve kontrollü bir dışlama alanının yaratılması söz konusu olmaktadır. Negatif dışlama alanında deliler, Foucault’nun deyimiyle dışlama alanının “malzemesiydi.” Pozitif dışlama alanı ise deliliğin kendine özgü yeni deneylerini ortaya çıkartacaktır. “Kapalı tutulan delilik ile tedavi edilen delilik ilk kez sistematik bir şekilde karşılaştırılmış olmaktadır” (Foucault, 2017a: 617).

1785 tarihli Doublet’in ve Colombier’in yazdığı metin, kapatılma alanı ile ilgili “uzlaşmaları, aranan tedbirleri, dengeleri işaret etmektedir” (Foucault, 2017a: 617- 621). “Doublet ve Colombier’nin metni, modern tımarhanenin oluşumunun ilk büyük aşaması haline getirilmek istenmiştir” (Foucault, 2017a: 617- 621). Ancak Foucault’ya göre, henüz tıp ve eczacılık, deliliğin olduğu mekana yaklaşmakta olsa da “tedavinin pozitif dünyası”na henüz ulaşamamaktadır. Bu adım Tenon ve Cabanis tarafından atılmaktadır. “Tennon’da hala, delilerin kapatılmasına ancak tıbbi tedavinin başarısız olmasından sonra, kesin olarak karar verilebileceğine dair eski fikir yer almaktadır” (Foucault, 2017a: 621). “İlk ilaç, deliye belli bir özgürlük sunmaktadır, böylece ona hükmeden doğanın itkilerine ölçülü bir teslimiyet gösterilebilir” (Tennot’tan aktaran: Foucault, 2017a: 620). Böylece tıbbın kapatılma alanında ikili bir yapı oluşturmasıyla, deliliğin kendiliği ya da serbestliği ortaya çıkmaya başlamaktadır. Tennon ve Cabanis’e göre deliliğin bu yarı serbestliği, onların iyileşmelerini beraberinde getirecektir. Çünkü kurallar katıysa hayaller düzensizleşir ve bu yüzden kısmi özgürlüğe ihtiyaç vardır. “Özgürlük hayal gücünü zincirlerden daha sıkı

bağlamaktadır, çünkü hayal gücünü sürekli olarak gerçekle karşılaştırmakta ve en garip düşüleri alışılmış jestlerin içine saklamaktadır” (Foucault, 2017a: 622-623).

18. Yüzyılın sonunda, tımarhane tipi algılamanın yanında, “tıp kişinin yüceltilmesi” de ortaya çıkmaktadır. (Foucault, 2017a: 713). Tıp kişisi artık deliliğin tüm çehrelerine, tıbbi algıdaki değişimin ve tıbbi geleneğin sağladığı olanakla hükmetmeye başlamaktadır. “18. Yüzyılın sonundan itibaren delilerin kapatılmasında tıbbi sertifika hemen hemen zorunlu hale gelmektedir. Fakat hekim tımarhanenin içinde de, burayı tıbbi bir mekan olarak düzenleyebildiği ölçüde, öncelikli bir yer kazanmaktadır” (Foucault, 2017a: 714). “Homo medicus tımarhanede bir bilgin olarak değil de, bir bilgi olarak otorite kazanmaktadır. Tıp mesleğinin davet edilmesinin nedeni, onun bilim olmasından değil de, hukuki ve ahlaki güvence olmasından ötürüdür” (Foucault, 2017a: 715). Ancak doktora sadece bilgelik atfedilmez aynı zamanda ona -tıbbi çabaya içkin olarak- ahlaki bir erdem misyonu da yüklenir (Foucault, 2017a: 715).

Tımarhanelerin işler hale gelmesi, Pinel’in ve Tuke’un analizleri ve girişimleri, tımarhaneye dair “acıma, insancılık ve toplumsal yardım” gibi unsurların belirmesi, büyük hastanelerin kurulması ve sonunda Esquirol’un analizleriyle beraber tıbbın içinde bir delilik biliminin oluşması ile mümkün olmaktadır (Foucault, 2017a: 568). Tuke ve Pinel, modern tımarhanenin öncüleridir. Ancak bu süreçte iki seçenek vardır: Bunlardan ilki, deliliğin suç ile karışık olarak kapatılmasının devamı ve suçla delilik arasındaki eski bağlantı unsurlarının canlandırılmasıdır. İkincisi ise sadece delilere ait hastanelerin kurulması ve aile yardımının- bakımının yetersizliğinin giderilmesidir. Çünkü aile bakımı, deliliğin yarattığı korkuyu (bulaşmayı) engelleyememektedir (Foucault, 2017a: 612).

Tuke, bir Quaker olup “Dostlar Derneği”nin bir üyesidir. Quakerler ise bir yüzyıldan beri hem dini hem ekonomik anlamda kurulmuş bir yardım derneği görünümündedir. Quakerlar Cemiyeti, İngiltere’de, York kentinde topladığı bağışlarla satın aldığı arazide, delileri doğa ile tekrar buluşturma sözüyle bir kuruluş inşa etmektedir (Foucault, 2017a: 659-661). Bu kuruluş, Tuke’un yöneticiliğindeki “Retreat”tır. Quakerler’a bağlı Retreat, 18. yüzyıla doğru diğer dinsel tarikatlarda da belli tartışmalara yol açan delilik, dinsel yardım ve tedavi sorunsalı bağlamında bir çözüm unsuru olarak ortaya çıkmaktadır (Foucault, 2017a: 663). Ancak Retreat’ın kurulması, Foucault’ya göre burjuva devletinde toplumsal yardım konusunda alınan önlemlerin içinde vücut bulmaktadır (Foucault, 2017a: 665). Yine de Tuke’un girişimi, psikiyatrinin doğuşuna önemli etkilerde bulunmaktadır.

Tuke'a göre delilik bir sonuçtur; insanın özünde yoktur. Akıl her zaman mümkündür ve insanın doğasında stabildir. Sadece onu uykusundan uyandırmak gerekmektedir. Tuke burada bir örnek vermektedir: "tam bir alıklık" durumunda olan birisi, tifoya yakalanmış ve vücut ısısı yükseldikçe hafızası ve akılı işler hale gelmektedir. Tifoyu yendikten sonra vücut ısısının düşmesiyle tekrar eski haline gelmektedir. Burada, "bedende altüst olan doğa zihinde tekrar ortaya çıkmaktadır" (Foucault, 2017a: 672). Bu yaklaşımın, zihin-beden ikiliğine ve bunlar arasındaki bir dengenin gerekliliğine dair geçmişteki temalarla temas ettiği açıktır. Tuke, Retreat'a kelepçeyle getirilen saldırgan ve genç bir manyağın kabul edilme ve iyileştirme sürecini de aktarmaktadır. Bu kişinin kelepçeleri çıkartılmakta, herkesle beraber yemeğe oturmaktadır. Retreat'ten yetkili bir kişi ise ona eğer genel ahlak kurallarına uyarsa hiçbir zorlamaya maruz kalmayacağını belirtmekte ve bunun üzerine bu kişi kendini zorlayacağına söz vermektedir. (Foucault, 2017a: 687). Tuke'un tedavilerinde, Retreat'ın dinsel aile yapısına uygun belli bir ahlakiliğin olduğu açıktır.

Tuke, Retreat'ta belli dinsel referanslarla bir aile ortamı yaratmaya çalışmaktadır. Ancak Retreat'ın ekonomik bir tarafı da vardır: "Sözleşme ve aile, uzlaşan çıkarlar ve doğal şekfat." (Foucault, 2017a: 674). Bununla beraber, Retreat, doğanın içinde inşa edilmekte olup delileri yapay toplumsal yapılardan koparmayı ve onları insanın saf halde olduğu doğal toplumsal ilişkilerle yeniden buluşturmayı hedeflemektedir. Delilik artık hem doğanın içinde hem de kapatılma alanında tek başınadır (Foucault, 2017a: 675). Foucault'ya göre Retreat'ın 19. yüzyıla bıraktığı belli mirasları vardır. Bunlardan ilki, deliliğin yalnızlaştırıp kendi gerçekliğiyle yzleştirilmesidir. İkincisi, bu gerçekliğin tam da doğa karşıtı bir unsur olduğu için doğanın ortasında kapatılmasıdır. ncs, iyileşmeyi ve saf hale tekrar ulaşmayı, doğanın sağlaması düşüncesidir. Çünkü deli ne kadar yabancılaşmış olsa da içinde insanın saf hali her zaman vardır. Dördüncüsü, deliliğin kendi içinde insanın saf halini koruması, aslında akılı da koruması anlamına gelir. Sonuncusu, Retreat'ın, deliliğe ve insana dair gerçekliği açığa çıkartırken iyileştirici bir rolünün de var olmasıdır. Böylece Foucault'ya göre klasik kavrayış tersine çevrilmektedir (Foucault, 2017a: 676).

Pinel ise delilerin kafatasını incelemekte ve bunları belli analizlerle sınıflandırmaktadır. Delilikte, genetik yatkınlıklara da dikkat çekmekte; deliliğin, organik nedenlerine ve vücudun sinir yapısındaki değişimlere de değinmektedir. Bunların yanında, tutkuların ve yapay toplumsal olguların da deliliğe yol açtığını belirtmektedir. Pinel, deliliğe alan verilmesini, deliliğin akışına bırakılmasını ve böylece rasyonel bir şekilde

gözlemlenebilmesini de hedeflemektedir (Hochmann, 2004: 14- 15). Fransız Devrimi sırasında, özellikle delilerin yer aldığı bir hastaneye dönüştürülen Bicetre’de göreve başlamaktadır. Pinel’in bu göreve getirilmesi, ilk defa bir hastaneye akıl hastalığı ile ilgili çalışmaları bulunan birisinin göreve getirilmesi demektir. “Pinel’in atanması tek başına, Bicetre’de delilerin mevcudiyetinin çoktan tıbbi bir sorun haline geldiğini kanıtlamaktadır” (Foucault, 2017a: 667).

Pinel, ilk olarak 40 yıldır zincire vurulmuş bir kaptanı serbest bırakmakta, avluda dolanmasına izin vermektedir. Bu kişi hiçbir şekilde öfkeye kapılmamaktadır. Er Chevigne ise “büyüklük hezeyanına kapılarak, kendini general sanan bir sarhoştur” (Foucault, 2017a: 679). Pinel onu serbest bırakırken kendisine tüm sadakatiyle hizmet etmesini talep etmekte, Er Chevigne ise bu özgürlüğün getirdiklerini diğer delilerin karşısında kendisi için üstünlük olarak görmekte ve mucizevi bir dönüşüm yaşamaktadır. Pinel’in aktardığına göre zekası aniden parlamaktadır (Foucault, 2017a: 679). Paris halkı Bicetre’yi bastığında, Pinel’i kurtacak olan yine bu kişi olacaktır. Çünkü “Pinel’e göre delinin iyileşmesini meydana getiren şey, onun ahlaken tanınmış ve onaylanmış toplumsal bir tip içinde istikrara kavuşturulmasıydı” (Foucault, 2017a: 681). “Sağlığı ancak bu sağlığın hem işareti, hem de somut mevcudiyeti olan bu toplumsal değerlerin içinde düzelmektedir” (Foucault, 2017a: 680).

Pinel’in yaptığı ahlaki sentezler, üç farklı yöntem ile ortaya çıkmaktadır: Sessizlik, aynada tanıma ve sürekli yargılama. Foucault, sessizliğe örnek olarak, Pinel’in, kendini İsa sanan bir din adamını iyileştirme sürecini aktarmaktadır. Bu kişi zincirlerinden sessiz sedasız salıverilmekte ancak diğer herkese İsa rolü yapılması tembihlenmekte ve herkesten bu kişiyi görmezden gelmesi istenmektedir (Foucault, 2017a: 703). Bu kişi için zincir ve alay, İsa’nın ızdıraplarını simgelemekte ancak tam da bu mağduriyeti bittiğinde ve dışarda hiç kimsenin bu durumun farkına varmadığını fark edince iyileşmeye başlamaktadır. “(...) Tanınmadığı için, dışavurmasının boşuna olacağı bir gerçeğe sessizce teslim edilmiştir” (Foucault, 2017a: 704). İkinci yöntem olan “aynada bakma”ya örnek ise kendilerini kral zanneden üç deli arasındaki tartışma ve aralarından birinin kenara çekilerek sadece kendisinin kral olduğunun söylenmesidir (Foucault, 2017a: 706). “Bu ilk andır, yani yüceltme anı. Delilik kendi kendine ama başkalarının aynasından bakmaya davet edilmiştir” (Foucault, 2017a: 706). “(...), Deli bu başkalarını mahkum eden bakışla kendi doğrulamasını ve hezeyanı ile uygunluk içinde olmayı sağlamaktadır” (Foucault, 2017a: 706). Üçüncü yöntem olan sürekli yargılamada ise deli dışsal olarak yargılanmaktadır. Foucault’ya göre bu durum, tımarhaneyi adli bir mekan haline getirmektedir: “Pinel’in

düşlediği ve Bicetre’de kısmen ama esas olarak Salpêtriêre’de gerçekleştirdiği tımarhane adlı bir mikrokozmostur” (Foucault, 2017a: 709). Bu yöntemle örnek ise Bicetre’de ebedi lanete uğradığını düşünen ve bunu ancak katı bir şekilde nefse hakim olma ile giderebileceğini düşünen bir kişi, önce bir aletle korkutulmuş sonra yemek yemeye devam etmemesi halinde şiddete uğrayacağı ima edilmiştir. Kısa süre içinde gerçekleşme ihtimali olan durumun kaygısı, ebedi lanetin kaygısını yenmiş ve bu kişi yemek yemeye başlamıştır (Foucault, 2017a: 709).

Esquirol ise Pinel’in öğrencisi olup onun yaklaşımlarını tamamlama çalışmaktadır. Esquirol’a göre delilik, dikkat dağınıklığı ve bir düşünceye ya da nesneye çok fazla dikkat kesilme ile ortaya çıkmaktadır. Esquirol bu sebeple tecridi ön plana çıkartmakta, akıl hastalarının çevresinden de uzaklaştırılması gerektiğinden bahsetmektedir (Hochmann, 2004: 16).

Foucault’ya göre Pinel’in ve Tuke’un yarattığı etki, 19. Yüzyıl psikiyatrisinde tımarhanenin, deliliğin somut deneyinin ve iyileştirme yöntemlerinin düzenlenmesine yol açmaktadır (Foucault, 2017a: 684). Tuke, Retreat’ta dinsel bir ayrımcılık ile ahlaki arındırmayı hedeflemektedir. Pinel ise ahlaki sentezlerle delilik ile akıl arasında bir köprü kurmak istemekte, bu köprüyü de -burjuva ahlakına evrenselliği sunarak- hukukun egemenliğinin üstünde inşa etmektedir (Foucault, 2017a: 702). “Hekim eskiden düzenden, ahlaktan, aileden alıyora benzediği otoriteye, şimdi bizzat sahip hale gelmiştir” (Foucault, 2017a: 720). Ancak Foucault’ya göre, burada hekim tekil bir otoriteyi barındırdığı için ona dışarıdan bilinemeyecek büyüsel bir gücün atfedilmesi söz konusu olmaktadır. Bu elbette, tıbbi gelenekle de bağlantılıdır. Bu durumla beraber, hastanın işbirliği ve ahlaki öğelerle tamamlanan bir “nesnel süreç” belirlemektedir. “Psikiyatrik uygulama denilen şey, 18. Yüzyılın sonuyla çağdaş olan, tımarhane hayatının ayinleri içinde korunan ve pozitivizm efsaneleri tarafından yeniden içeren belli bir ahlaki taktiktir” (Foucault, 2017a: 720).

Böylece psikiyatri ortaya çıkmaktadır. Psikiyatrinin doğuşuna eşlik eden düşünceler, deliliği tanımak yerine onu tıbbi bir nesne olarak görme eğilimindedir. Çünkü deli kendini ele vermekte, kendini ele verdiği gibi kapatılma mekanında yalnızlaşarak tıbbi nesne haline gelmekte, suçtan arınmakta ve masumlaşmaktadır. Bunların yanında, insan, deliliğin tek başına tıbbi bir nesne olarak bir mekanda kapatılmasıyla beraber hem kendi gerçeğini hem de nasıl iyileşebileceğini keşfetmeye başlamaktadır (Foucault, 2017a: 734-736). “Psikiyatri, Pinel ve Tuke’tan sonra özel tarzda bir tıp haline gelecektir: Deliliğin kökenini nedenlerde veya ırsi yatkınlıklarda bulmaya inat edenler de bu tarzın dışında kalamayacaklardır” (Foucault, 2017a: 719).

3.3. Hukuk ve Delilik

Deliliğin, suçtan arınmasında ve tek başına kapatılıp nesneleştirilmesinde olduğu gibi; psikiyatrinin ortaya çıkmasında hukuki tedbirlerin de etkili bir payı vardır:

“Hukuki tedbirlerin biraz altında, kurumların hizasında ve deli ile deli olmayan’ın çarpıştıkları, bölündükleri, birbirlerini anladıkları ve son olarak da tanıdıkları şu gündelik tartışmanın içinde, bu yıllar esnasında bazı çehreler oluşmuştur -bunlar tabi ki belirleyici çehrelerdir, çünkü ‘pozitif psikiyatri’yi onlar taşımışlardır” (Foucault, 2017: 609).

Ancak bu hukuki tedbirler ve çehreler, hukukun genel niteliğinin, toplumsal sözleşmecî hukuk geleneğinin, monarşi hukukunun, yardım konusunda belli kararnamelerin ve Fransız Devrimi’ndeki tartışmaların etkisiyle ortaya çıkmaktadır. Bütün bu başlıklar, Klasik Çağ’da ve Modern Çağ’a geçiş sürecinde hukuk ile delilik arasındaki bağlantıların kaynağını oluşturmaktadır.

“Hukuk, toplumsal kontrolün, icbar edici araçlarla desteklenen kesin şeklidir; neyin yapılabileceğini ve neyin yapılamayacağını tarif eder” (Heywood, 2010: 385). Ancak doğru ve yanlış edimi, Antik Yunan’dan 19. Yüzyılın pozitif hukuk yaklaşımına kadar olan süreçte ve 20. Yüzyılın sonlarında, hukukun özellikle doğal haklar bağlamındaki ahlaki motivasyonlara sahip olduğu ya da olması gerektiği görüşü çerçevesinde ele alınmaktadır (Heywood, 2010: 386). Hukuk, yasa, suç ve ceza konusunda her ne kadar pozitif olma amacını belli dönemlerde sürdürmüş olsa da ahlaki ve kültürel unsurları hem içsel olarak barındırmakta hem de bu unsurlardan dışsal olarak etkilenmektedir.

“Hukuk anlayışımız, büyük ölçüde liberal teoriden türemiştir” (Heywood, 2010: 386). Liberal teori ise toplumsal sözleşmecî geleneğe yaslanmaktadır. Bu geleneğe göre, devlet oluşmadan önce insanlar doğa durumunda yaşamışlardır. Gelenek içerisinde, doğa durumunun tarifi, farklı yazarlara göre farklılaşsa da doğa durumundan çıkış sürecinin tasviri, insanların akıl ve iradeyle bir araya gelerek sözleşme yapması ve devleti kurması gibi bir temada aynı şekle bürünmektedir. Locke, Rousseau ve Hobbes ise bu geleneğin temsilcileri olmuşlardır (Gözler, 2012: 47).

Locke’a göre doğa durumunda, bir barış ortamı vardır. İnsanlar özgürdür fakat bu özgürlük doğa yasaları ile sınırlıdır. Doğa yasaları, aklın yasalarıdır. Akıl, başkalarının mülkiyetine, hayatına ya da özgürlüğüne müdahale etmemeyi beraberinde getirerek kişiyi sınırsız özgürlük alanından uzaklaştırmaktadır. Ancak insanların üstünde bir kurumun ya da ortak aklın olmamasının, doğa durumundaki barış ortamını tehlikeye düşüreceği düşünülmektedir. Bu sebeple, insanlar bir araya gelerek kişinin mülkiyetine, özgürlüğüne

ya da hayatına yönelik saldırıların cezalandırılmasını, sözleşme ile devlete devretmektedirler. Kişi, cezalandırmayı ve yaptırım uygulamayı devlete bırakmakta ancak doğa durumunda var olan diğer haklarını korumaktadır (Zabunoğlu, 2016: 436-437).

Rousseau'ya göre, insan, doğa durumunda sınırlı isteklere ve sorunlara sahip olduğu için mutludur. Aynı zamanda, bütün insanlar eşittir ve toplum olmadığı için toplumsal sorumluluklardan da muaftırlar. Ancak özel mülkiyetin ve iş bölümünün ortaya çıkmasıyla doğa durumundaki mutlu ve eşit insan olgusu yok olmaktadır. Çünkü özel mülkiyet ve iş bölümü, insanlar arasındaki eşitsizliğin yegane unsuru haline gelmektedir. Böylece, bir felaket ortamı ortaya çıkmakta; insanlar da kendi rızalarıyla bir araya gelerek bir toplumsal sözleşmeyle iradelerini, “genel irade” nin temsili olan devlete bırakarak bu ortama son vermektedirler (Işık, 2017: 84-86).

Hobbes ise doğa durumunda sürekli bir savaşın olduğunu belirtmektedir. Çünkü insanüstü bir otoritenin olmaması, herkesin her konuda eşit haklara sahip olması durumunu ortaya çıkartmakta; bu durum da çatışmalara ve savaşlara yol açmaktadır. İnsanlar, savaşın ve çatışmaların bitmesi adına bir araya gelerek bir toplumsal sözleşmede karar kılmakta; egemenlik haklarını devlete (Leviathan) bırakmaktadırlar. Artık sözleşmeye uyulduğu sürece bir adalet durumu söz konusudur ve insanlar, devletin güvencesiyle mülkiyet edinebilirler. Sözleşmeye uyarak adaletin sürekliliğini sağlamak ise akla göre hareket etmek demektir. Çünkü akıl çatışmaları ve savaş seçmek yerine barışı tercih eder (Geçit, 2020: 112-113). Bununla beraber, Leviathan, otoriter bir düzen sağlayıcıdır. “Keza devletin kaynağında bulunan sözleşme tek taraflıdır; Leviathan'ı yani devleti bağlamaz” (Gözler, 2012: 47).

Sözleşmecî geleneğin ve özellikle toplumsal sözleşme konusunda Hobbes'un yaklaşımlarının, Foucault'da, hukuki söylemlerin oluşması bağlamında önemli bir etkisi vardır. Çünkü devlet, hukuk ile temsil edilir ve hukukun söylemleriyle iktidar alanına yayılır. Hukukun söylemleri tek yönlü olup yukarıdan aşağıya doğru bir yol izler. Hobbes'un devleti, yani Ortaçağ'da ve Klasik Çağ'da kurumsallaşmış monarşik devlet, otoriter de olsa sözleşme gereği tek cezalandırıcıdır ve iktidarını hukuki söylemlerle pekiştirmektedir (Koloş, 2016: 233-235).

Klasik Çağ'da hukukun, deliliğe dair yaklaşımı da tek yönlüdür. Bu yön, 17. yüzyılın ortalarında, Paris'te delilerin, fakirlerin ya da dilencilerin tutuklanmasında görüldüğü üzere monarşiyle bağlantılı olarak belli keyfilik içerse de Fransız Devrimi'de ve Modern Çağ'a geçiş sürecinde söylemsel olarak daha sistematik hale gelmektedir. Çünkü monarşide, keyfilik tali bir unsurdur ve hukukun monarşideki varlığına ve söylemlerine

gölge düşürmemektedir. Delilik, Klasik Çağ'da hata ile özdeşleştiği ölçüde toplumsal sözleşmeye aykırı olarak görülmekte; toplumsal sözleşmeye uymayan suçlularla kapatıldığı ölçüde suçlu sayılmaktadır. O halde hukuki söylemlerle ve hukukun yetkisiyle kapatılmalıdır. Bu kapatılma, hata temasıyla ilgili olarak deliliğin kamusal bir rezalet olarak algılanmasıyla da bağlantılıdır (Foucault, 2017a: 230). “(...), Kapatma alemi rezaletin kabul edilemez hale geldiği sınırı çizmekteydi. Bunun tersine, burjuva vicdanı açısından rezalet, egemenliğin icra araçlarından biri haline gelmiştir” (Foucault, 2017a: 638). Böylece hukuki söylemler ile delilik, rezalet kavramıyla bağlantılı olarak kapatılmış olur. Bu kapatılmada, “(...) yalnızca eğitmek veya yargılamak değil, aynı zamanda bir hatayı kamuya ilan etmek [söz konusudur]” (Foucault, 2017a: 638).

Ancak devrim döneminde deliliğe dair belli bir kararsızlık da vardır: Deliliğin geleceği, hapishanede mi hastanede mi yoksa aile yardımı ile aile evlerinde mi olacaktır? Yine de cezalara ve var olan kapatılmalara dair bir kategorik yaklaşım, Breteuil'in mühürlü mektuplara ilişkin genelgesinde görülebilir. Bu genelgede, fakirlikten ya da ahlaksızlıktan dolayı hapse girenler çok fazla hapiste kalmayacak ancak zihni yabancılaştırmışlar kapatma evlerine gönderileceklerdir. Foucault bu süreci üç aşamada analiz etmektedir. Birinci aşama, kapatma alanının yukarıda bahsedildiği üzere daraltılması ancak delilerin kapatılmasının devam etmesidir (Foucault, 2017a: 602). “İkinci aşama, İnsan Hakları Bildirgesi'nin ilanının ertesinde, Ulusal Meclis ve Kurucu Meclis tarafından yapılmaları hükme bağlanan büyük soruşturmalar tarafından oluşturulan aşamadır” (Foucault, 2017a: 603). Bu aşamada, kimsenin, yasaların hükmettiği dışında veya sonradan çıkan yasa ile tutuklanamayacağı belirtilmiştir. “Kapatma uygulaması dönemi sona ermiştir. Yalnızca, mahkum edilen veya zanlı suçlular ile delilerin şu an için bir arada oldukları bir hapsedme uygulaması sürmektedir” (Foucault, 2017a: 603). Bu süreçte, delilerin diğer suçluları zihni olarak gerilettiği öne sürülmüştür. Bu da, delilere özgü bir kapatma mekanının var olması gerektiği düşüncesini ortaya çıkartmaktadır (Foucault, 2017a: 603). Ancak yeni kapatma mekanı talebi sınırlı kalmakta, delilik, fakirlere ve hastalara dair özel yardım konusunun güncelliğiyle bağlantılı olarak yardıma muhtaç bir statüyle bağlantılı hale gelmeye başlamaktadır. Buna rağmen deliliğe dair korku devam etmekte; korkunun ve özel yardımın bir aradalığı söz konusu olmaktadır. “Üçüncü aşama, 12-16 Mart 1790 arasında çıkartılan büyük kararnameler dizisi tarafından meydana getirilmektedir” (Foucault, 2017a: 604). Bu kararnamelerde, mahkum edilmeyenlerin, haklarında dava olmayanların ve deli olmayanların serbest bırakılacakları öngörülmektedir. “Demek ki kapatma uygulaması artık kesin olarak bazı suç kategorileriyle deliliğe tahsis edilmiş durumdadır” (Foucault,

2017a: 604). 1790'da çıkan bir yasa, serbest dolaşan meczuplarla zararlı hayvaların denetimini ve bunların yol açacağı olumsuz durumları önlemeye yönelik olarak taşra yönetimlerini sorumlu tutmaktadır. Bu durumda da “(...), deliler tehlikeli canilere karşı değil de, zararlı hayvanlara karşı alınan dolaysız ve denetimsiz önlemlere teslim edilmişlerdir” (Foucault, 2017a: 605). “Meczupların akrabaları onları gözetim altında tutarak, onların zarar vermelerini önlemek ve hiçbir düzensizliğe yol açmamalarına dikkat etmek zorundadırlar” (Foucault, 2017a: 605).

Bu şekilde Deliliğin serbest bırakılması, kapatma uygulamasında ona atfedilen hayvani statüyü tekrar canlandırmaktadır. Delilere ayrılmış hastaneler ise henüz oluşmamaktadır. Ancak Bicetre, Salpetriere, Saint-Lazare gibi yerler, deliler için merkezi hale gelmeye başlamakta ve deliler buralarda yoğunlaşmaktadır. Delilerin yoğunlaştığı bu kapatma yerlerinde, diğer mahpuslar ve bu yerlerin yönetimi, delilerin ayrı bir yerde tutulmasını istemektedirler (Foucault, 2017a: 606-607).

Devrim öncesinde ve devrim sürecinde deliliğin nerede durması gerektiği konusunda bir boşluk ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber delilik, toplum için bir tehlike olarak görülmeye devam etmekte ve ona güç yoluyla egemen olma araçları tartışılmaktadır. “1780-1790 arasında alınan tedbirler, sorunun yerini belirlemektedirler: kapatma uygulamasının yok olması deliliği toplumsal mekana dahil olacağı belirgin noktadan yoksun bırakmıştır” (Foucault, 2017a: 608). Foucault'ya göre, bu tartışmaların arasında Tuke ve Pinel ile yeni deneyler ortaya çıkmaktadır. Bunların yanında, 1785 tarihli Doublet'in ve Colombier'in yazdığı metin, tartışmalara uygun tedbirleri ve dengeleri bulmayı hedeflemektedir (Foucault, 2017a: 609- 618).

Acıma duygusu ve yardım, deliler tarafından da talep edilmektedir ancak delilerin yarattığı korku ya da hezeyan ihtimali bunu önlemektedir. Öyleyse kapatılma ile toplumsal yardım arasında bir denge oluşturacak bir mekan gerekmektedir (Foucault, 2017a: 618). “Delileri kapatmak, esas olarak toplumu onların temsil ettikleri tehlikelerden korumaktır” (Foucault, 2017a: 620). Öncelikli hedef, fakir ailelerin bakamayacağı delileri kapatmaktır. Ancak kısa bir sürede kişinin tedavi edilip edilemeyeceği anlaşıldıktan sonra kapatılma gerçekleşecektir. Foucault'ya göre, “1785 talimatnamesi, (...) bakımın tam da dışlamanın hükme bağlandığı yerde düzenlenmesidir” (Foucault, 2017a: 620). Böylece kapatılma alanı ikili unsuru içermeye başlamaktadır. Doucalet bu süreçte, geleneksel olarak yapılan tedavileri özetlemektedir. Bu durum, deliliğin artık algılanmaya başlandığını göstermektedir (Foucault, 2017a: 620).

Deliliğin kamusal hale gelmesi, onun hukuktaki tanımını değiştirmektedir. Çünkü hukukun deliliğe dair negatif kavrayışı, deliliğin kamusal alanda algılanabilir olmasıyla etkisini yitirmeye yüz tutmaktadır. “Akıllı bozuk kişiye ilişkin eski kavrayış -ailevi, polisiye, toplumsal- çözülerek, sorumsuzluk konusundaki hukuki kavram ile deliliğin dolaysız deneyini birbirleriyle aracısız bir şekilde karşı karşıya bırakmaktadır” (Foucault, 2017a: 634). Bununla beraber, 28 Mart 1789 kararnamesinin, polisliği tekrar canlandırması ve yurttaşların, gönüllü olarak polislere yardım edebilmesinin önünü açması, deliliğin serbestliği konusunda polislere ve yurttaşlara denetim yetkisini beraberinde getirmektedir (Foucault, 2017a: 634-635). Artık yurttaşlığın getirdikleriyle beraber şikayet ve ihbar da kamusal hayatta daha fazla yer edinmeye başlamaktadır. Fransız Devrimi’nde yaşananlar da bu duruma etki etmektedir. “Yurttaş evrensel akıldır -ve çifte bir anlam içinde-: insan doğasının dolaysız gerçeği, tüm yasamaların ölçüsüdür. Ama aynı zamanda akıl bozukluğunu akıldan ayrı sayan kişidir” (Foucault, 2017a: 635). “Özgür insan burjuva devletinin tek egemeni olarak, deliliğin ilk yargıcı haline gelmiştir” (Foucault, 2017a: 635).

Deliliğe dair hukuki söylemlerin üstünlüğü ve bu söylemlerin deliliği kapatması, tıbbi algıdaki değişimle ve tıbbi gelenekten aldığı mirasla bir disiplin haline gelen ve deliliği nesneleştirerek ve ona hasta statüsü vererek bir mekanda yalnızlaştırarak kapatan psikiyatri ile azalmaya başlamaktadır. Bir disiplin olarak hem psikiyatri hem de bazı insan bilimleri, söylemsel olarak güçlenerek hukuki süreçlere dahil olmakta, hukuki araçlardan yararlanmakta ve bazı başlıklarda hukuki ayrıcalık elde etmektedir (Koloş, 2016: 286). “(...), Psikiyatrinin hukuk alanına müdahaleleri başta, basit suçlarda görülebilecek delilik emareleri ile ilgili olmayıp, dehşet veren etkileriyle büyük suçlarda söz konusu olmuştur” (Koloş, 2016: 287).

3.3.1. Suç ve ceza

18. yüzyılda suçun cezalandırılmasına dair yaklaşımlar, suçluyu iki hatta nesneleştirmektedir. Birinci hat, suçlunun toplumsal sözleşmeyi çiğnemiş bir “canavar” olduğuna dair hattır. İkinci hat ise hukuki özne hattıdır. Foucault’ya göre bu iki hattın bir araya gelmesiyle yasa ihlalcisi teması ve tıp, psikoloji veya kriminoloji ile nesneleştirilen birey teması kesişmektedir. Diğer taraftan, cezalandırma sürecinde hapishanenin karanlığını, disiplinsel iktidar diğer disiplinlerin desteğiyle dağıtmakta; böylece, mahkeme kararları da söylemleriyle beraber bir nesnellik alanı örgütlemektedir (Foucault, 2019c: 371).

Birinci hat, Klasik Çağ'da hukukun, suçu sadece zarar gören kişinin hakkının çiğnenmesi olarak değil, aynı zamanda hükümdarın, yasa yapıcının hakkının çiğnenmesi olarak kavrar. Bu anlamda kralın iradesine ve hükümlerine saldırılmış olur (Foucault, 2019c: 91). Yasaların kaynağı kraldır, bu durumda ceza, krala dair izler taşımalıdır. Foucault'ya göre cezalandırma süreci, hükümdarın intikamını da içinde barındırır ve bu ceza hükümleri Roma hukuku içinde bulunan *merum imperium*'a dahil edilmektedir (Foucault, 2019c: 92). Hükümdarın intikamı, 19. yüzyıla kadar “azap çektirme” ile gerçekleştirilmektedir. Azap çektirme, bir örnek olma durumunu değil, suçlunun bedeninde hükümdarın sınırsız hakimiyet kurmasını ifade etmektedir. Burada mühim olan adalet değil, iktidarın yeniden işlerlik kazanmasıdır. İktidarın işler hale gelmesi, nihayetinde bir “zafer” ile sonlanması anlamına gelmektedir. Azap, meydan okumayı ve düelloyu içinde barındırır. Cellat ise hem yasayı uygulayan hem de gücü sergileyen kişidir (Foucault, 2019c: 94-97). Cellat her ne kadar kralın kılıcını temsil etse de, “doğaya aykırı görev”i barındırdığı için belli bir iğrençliği de taşımaktadır. Hükümdar, sadece cezalandırıcı değildir; aynı zamanda, affedicidir ve bu durum onun gücünün bir parçasıdır (Foucault, 2019c: 99).

Azaba eşlik eden bir de “canavarlık” kavramı vardır. Suç ne kadar büyükse ve canavarcaysa azap esnasında bir o kadar canavarlık, kralın mutlak gücü ile bağlantılı olarak ortaya çıkartılmaktadır. Canavarlık bu anlamda, Foucault'ya göre suçun bir parçası haline gelmektedir. 19. yüzyılda ise bu durum tersine döndürülmekte, suç ile cezanın içinden çıkan şiddet arasına mesafe konulmaktadır (Foucault, 2019c: 103). Çünkü azap çektirme, suçlunun ve cellatın rollerini yer değiştirebilmekte, cellatları ya da yargıçları katillğe yaklaştırmakta ve suçluya acıma ya da hayranlık duyma hissi yaratabilmektedir (Foucault, 2019c: 40-41). Bunun yanında, bedene duyulan saygının da bu duruma etkisi olmaktadır. Bedene karşı duyulmaya başlanan saygı, aklın duyarlılığında değilse, sözleşmeye bağlı kalan yurttaşların bedenlerine olan saygıdır. İşte tam da burada, ceza artık ruha yönelmektedir. Bedenden ziyade ruha yönelen cezalandırma, Foucault için bir yanılsama veya ideoloji alanı değildir; ruh, bilinç, öznellik vb. kavramlarla ilişkili olarak inşa edilmiş olsa da hümanizmin ahlaki sermayesi yapılısa da maddi olarak vardır ve varlığı her alanda çarpıcıdır. Burada Foucault, -epistemik alanla da bağlantılı olarak- insanın özgürleşmesine ne kadar vurgu yapılırsa da baştan itibaren insanın belli bir bilgi-iktidar alanına tabi kılındığını belirtmektedir. Ruh, bedenin hapisanesidir artık. (Foucault, 2019c: 67). O halde, azap çektirme yerine suçlunun cezalandırılması adına başka cezalandırma usulleri kullanılmalıdır. Hapsetme, çalışma zorunluluğu, kürek cezası veya sürgün azap

çektirmenin alternatifi olarak güçlenmeye başlamaktadır. “Bu tutumun etkisiyle, anatomi üzerinde oynayarak azap çektiren celladın yerini koskoca bir teknisyenler ordusu almıştır: gözetmenler, hekimler, papazlar, psikiyatrlar, psikologlar, eğitimciler” (Foucault, 2019c: 43-44). Ancak bu cezalandırma usulleri arasında hapsetme, özellikle 18. yüzyılda ve 19. Yüzyılda genelleşmeye başlamaktadır. Bu süreç, burjuvazinin egemen sınıf olmasına denk gelmektedir. Öyle ki, herkesi eşit bir şekilde cezalandırma motivasyonuna sahip mekanizma belli bir özerkliği talep ederken disiplinsel iktidar tarafından kuşatılma sürecinde tahrip edilmektedir (Foucault, 2019c: 336). “Hapsetmeyi, bizim bugünkü ceza skalamızın temeli ve adeta tüm yapısı haline getirenler rastlantı veya yasa koyucunun kaprisi değildir: bunun böyle olmasını fikirlerin gelişmesi ve adetlerin yumuşaması sağlamıştır” (Van Meenen’den Akt: Foucault, 2019c: 337).

Hapishane, herkese karşı eşitlikçi bir cezalandırma sürecini içerir; belli “evrensel ve sabit” unsurları barındırırken zamanı da parçalara ayırıp nicelleştirir. Bu nicellik, hapis süresinin paraya çevrilmesi olanağını da beraberinde getirmektedir. Hapishane mahkuma bir bedel ödetirken aynı zamanda onu tekrar topluma kazandırmak için ıslah etmeye de girişir (Foucault, 2019c: 337). “Sonuç olarak cezai hapsetme, 19. Yüzyıldaki başlangıcından itibaren hem özgürlükten yoksun bırakmayı hem de bireylerin teknik olarak dönüştürülmelerini kapsamıştır” (Foucault, 2019c: 338). Hapishaneler yegane cezalandırma unsuru olurken (hapishane teknolojisi) raporlar, soruşturmalar, dernekler, önlemler, uzmanlar veya yazarlar tarafından sürekli denetlenmekte ve tartışmaya açılmaktadır (Foucault, 2019c: 339-342). Foucault hapishanenin, diğer disiplinsel mekanlardan farklı olarak bir dışarı ihtimaline belli bir süre de olsa olanak vermemesi sebebiyle aralıksız bir disiplin unsuruna sahip olduğunu belirtmektedir (Foucault, 2019c: 342). Eskiden hükümdara ait yasalardan öte cezalandırma, affetme ya da ödüllendirme yetkisi, artık hapishanelere geçmeye başlamaktadır (Foucault, 2019c: 358-359). Hapishane, bireysel soyutlama ve belli bir hiyerarşiyi barındırma, zorunlu çalıştırma ve normalleştirme olmak üzere üç işleve sahiptir. Foucault artık cezanın temel amacının özgürlükten yoksun bırakma olmaya başladığına da vurgu yapmaktadır. Bu dönüşüm, mahkumun cezaevinde gözetlenmesini beraberinde getirmektedir. Böylece hapishane, bir ekonominin icrası, hapishane müdürü de bir muhasebeci olarak belirmektedir. Hapishane, belli bir düzenleyici bilgi alanını oluşturmaktadır. Suçlu artık bilinebilir bir nesne haline gelmektedir (Foucault, 2019c: 360-364).

İkinci hat olan hukuk öznesi hattı ise hapishanenin bir kapatılma alanı olarak güçlenmesine paralel olarak yine bir cezalandırma ekonomisine yaslanmaktadır.

Cezalandırma ekonomisi, belli uyarıları ve işaretleri barındırıp belli bir ölçülülükle işlemelidir. Ceza, etkin ve genelgeçer hale getirilmelidir. Foucault'ya göre cezalandırma iktidarı, altı ana kurala dayanır (Foucault, 2019c: 153). Bunlardan birincisi, “en az miktar kuralı” olup bir suçun avantajının, ceza esnasındaki dezavantajına göre az olmasıdır (Foucault, 2019c: 153). İkincisi, “yeterli ülküsellik kuralı”dır. Bu kurala göre, suçun getireceği avantajın karşısında, suçun cezasına yönelik bir dezavantaj tasarımı ortaya çıkar (Foucault, 2019c: 154). Üçüncüsü, “yan etkiler kuralı”dır: “Ceza en yoğun etkilerini, suç işlememiş olanların üzerinde yapmalıdır. Ancak burada Foucault, cezanın -suçlu tarafından tekrar edilmesi bir yana- hesaplanması esnasında suçlunun etkisinin azalmasını bir paradoks olarak belirtmektedir. Bunu aşan ise Beccaria'nın müebbet köleliği öne sürmesi olmaktadır (Foucault, 2019c: 155). Dördüncüsü, “tam olarak emin olma kuralı”dır. Bu kural, ceza ile suçun ayrılmazlığı olup cezaların açık ve net olması ile ilgilidir. Toplumsal sözleşme artık kalıcıdır ve basın yoluyla halka duyurulmalıdır. Ancak burada kralın affediciliğinden vazgeçilmesi gerekir. Çünkü bir suça eşlik edecek cezada af beklentisi, suç ile ceza arasındaki bağlantıyı zayıflatacaktır. Böylece, gözetimin güçlendirilmesi adına polislik de güçlendirilecektir (Foucault, 2019c: 156). Beşincisi, “harcıalem gerçek kuralı”dır. Bu kurala göre suçu tam olarak görünür hale getirmek gerekir. “Suçun gerçekliğinin saptanması, herkes için geçerli genel kıstaslara tabi olmalıdır” (Foucault, 2019c: 157). Yargıç, bilimsel bir gerçeği bulur gibi suçu ve suçluyu ortaya çıkartacaktır. Burada bilim ve sağduyu ikilisi rol oynamaktadır (Foucault, 2019c: 158). Altıncı kural ise “optimal nitelik adaletin belirlenmesi kuralı”dır. Bu kurala göre, yasa ihlallerinin ceza mekanizmasında mutlaka bir karşılığının olması gereklidir (Foucault, 2019c: 159). Çünkü, “yasanın sessiz kaldığı yerlerde, cezasız kalma umudunun yeşermemesi gerekir” (Linguet'ten aktaran: Foucault, 2019c: 159). Bunların yanında, cezaların bireyselleşmesi de söz konusu olmaktadır. Çünkü her suçlunun psikolojisi ve karakteri ceza sürecinde gözetilmelidir. Foucault'ya göre eski içtihatları, cezanın suça uyarlanma sürecinde gözetilen koşul ve niyet ikilisinden farklıdır. “Bireyselleştirme, tam olarak uyarlanmış bir yasa bütünüünün nihai hedefi olarak ortaya çıkmaktadır.” Foucault, yasa-bireyselleştirme bağının o dönemdeki bilimsel modellerde veya doğa tarihinde arandığını belirtmektedir (Foucault, 2019c: 160-161).

Bütün bunlarla beraber, suçlunun, toplumsal sözleşmeyi çiğneyen bir kişi olduğu birinci hatta ve hukuk öznesi olduğu ikinci hatta delilik bir gedik açmaktadır. Birinci hatta, tımarhanelerin ve psikiyatrinin henüz ortaya çıkmadığı süreçte deliliğin nereye kapatılacağı bir muamma haline gelmektedir. Kapatma ve hastaneye yatırma bir ikilik

yaratmaktadır. Kapatmanın ve hastaneye yatırılmanın bir arada olması ikiliğine, Foucault eş zamanlı bilinç demektedir. “Zacchias’ya göre durum hala tamamen açıktır: bir hukukçu bir deliyi sözlerini düzenli sarf edemeyişinden tanıyabilir; onu eylemlerinden tanıyabilir” (Foucault, 2017a: 200). Ancak diğer taraftan, doktorların bilirkişiliğine de danışılmaktadır. Çünkü, “yalnızca bir hekim bunları güvenilir gerekçeler haline dönüştürebilir. Hangi yeteneklerin hastalığın etkisinde olduğunu, bu etkinin biçimini ve derecesini belirlemek gerekmektedir” (Foucault, 2017a: 201). Bu durum, Modern Çağ ile birlikte tıbbi algının değişmesinin ve tıbbi geleneğin sağladığı olanağın psikiyatriyi ortaya çıkartması ve tımarhanelerin, deliliği yegane kapatma mekanı olarak belirmesiyle son bulmaktadır. Ancak ikinci hatta sorunlar devam etmektedir. Çünkü delilinin hangi durumlarda hukukun bir öznesi veya bir fail haline geleceği sorunsalı, psikiyatrinin söylemleriyle etkin hale gelmesi sürecinde de devam etmektedir. Psikiyatriden ve tımarhanelerden önce, deliliğin failliğine dair çeşitli yaklaşımlar söz konusu olmaktadır.

“Yasa adamlarına göre, delilik esas olarak akli etkilemekte ve buradan da iradeyi bozmakta ama onu masum kılmaktadır” (Foucault, 2017a: 220). Delilik, kişinin aklını bir kez ilga etti mi deli, iradesini kaybettiği için yaptıklarından sorumlu tutulamaz. Deli, aklını kaybetse de tam da irade kaybı yaşaması sebebiyle ruhsal olarak kötülükten ayrı kalmaktadır. Çünkü, “delilerin ruhu deli değildir” (Foucault, 2017a: 314). Ancak dini emirlere uymama, çalışmama ve hırsızlık gibi suçlarda, suçun faili deli olsa bile hapis cezasının uygulanmasına dair bir yaklaşım da vardır (Foucault, 2017a: 712). Her ne olursa olsun, suçun etrafında bir ahlakiliğin kaybı söz konusu olmakta ve bu ahlakilikle suçlu kuşatılmaktadır. Delilik ise suç unsuru içeren bir eylemiyle failden ziyade bir kamusal rezaletin parçası olmaktadır (Foucault, 2017a: 230). Rezalet, hem hataya uyum sağlar hem de hatanın suça dönüşmeden engellenmesinde bir unsur haline gelir. “(...) Artık meczubu dünyanın karşısına çıkartmak değil de, ahlaksızlığı rezalet duygusuna kapılan vicdanların karşısında sergilemek söz konusudur” (Foucault, 2017a: 640). Bazı cinayetler ve ihtiras suçları, kamusal rezalet konusunda ön plana çıkmaktadır. Foucault burada bazı davaları örnek göstermektedir: Bir davada, Bourgeois adlı bir kişinin zorla para almaya çalıştığı bir kadını öldürmesini konu edinilir. Dava tanıkları, bu kişinin delilik davranışlarına sahip olduğu, gereksiz konuştuğu ya da aklını kaybetme belirtileri gösterdiğini iddia etmektedirler. Çocuklarının bulunması ve yoksul olmaları da göz önüne alınarak ve mahkemeye bir hekimin getirilerek bu kişinin kontrol edilmesi sağlanarak bir ara yol bulunmaktadır. Böylece, Bourgeois bir güç evinde önce deliler koğuşunda, belli süre tecritte ve en sonunda tekrar meczupların arasına katılmaktadır. Serbest bırakılmayı

istemekte ancak başkan deliler arasında kalmasının bir lütuf olduğunu belirtmektedir (Foucault, 2017a: 643-644). Başka bir davada ise metresini, kendisini aldattığı için öldüren Gras adında bir kişi idamla yargılanmaktadır. “Bir ihtiras suçu ilk kez kamuya açık bir davada ve jüri önünde savunulmaktadır; suç ile delilik arasındaki büyük tartışma ilk kez gün ışığına çıkmaktadır ve kamu vicdanı psikolojik ayırım ile suçun sorumluluğu arasındaki sınırı çizmeye çalışmaktadır” (Foucault, 2017a: 646).

“Psikolojik içsellik, rezalet duygusuna kapılan vicdanın dışsallığından itibaren oluşturulmuştur” (Foucault, 2017a: 641). Böylece, suça ilişkin olarak bireysel psikoloji mümkün hale gelmektedir. Suç, burjuva ahlakının evrensel olma arayışında kendine özgü anlamlarını kaybedip yeni anlam kazanmaya başlamaktadır. Çünkü delilikle bir boşluğa düşmeye başlamakta ve hata ya da hezeyan ile bağlantılı olarak “var olmama” aşamasına ulaşmaktadır (Foucault, 2017a: 642).

Deliliğin, 18. yüzyılda özellikle ihtiras suçlarında var olabileceği düşünülmekte; 19. yüzyılda ise cinayetlerde, hem kurucu unsur haline gelebilmekte hem de suç edimini ortadan kaldırarak eylemi cinayet olmaktan çıkartabilmektedir (Foucault, 2019b: 88). Çünkü artık psikiyatrinin söylemleri etkinlik kazanmaya başlamaktadır. Psikiyatri, “tıbbi hukuki tedavi” ile yargılama sürecine dahil olmaktadır. Foucault’ya göre ceza adaleti böylece hem ceza vererek tedavi ettiğini öne sürebilmekte hem de kendini meşrulaştırmaya çalışmaktadır (Foucault, 2019c: 58). Diğer taraftan, yasal düzenlemeler de yapılmaktadır. “[Fransa’da] 1810 tarihli yasada yalnızca 64. Maddenin bir hükmü olarak yer almaktaydı. Öte yandan bu hüküm, eğer yasayı ihlal eden kişi eylem esnasında delilik durumundaysa, ne suç, ne de kabahat bulunduğunu belirtmekteydi” (Foucault, 2019c: 55). Ancak yasaya rağmen yargıtay, deliliğe beraatin ya da hapis cezasının verilmesinin doğru olmayacağını ve davanın düşmesi gerektiğini belirtmektedir. Yine de davalarda, delilik unsuru gözetilerek kararlar alınmaktadır. (Foucault, 2019c: 55). “1832 reformu [ise] hafifletici nedenleri devreye sokarak, kavramın bir hastalığın derecelerine veya bir yarı deliliğin biçimlerine göre basamaklandırılmasına izin vermektedir” (Foucault, 2019c: 56). Böylece psikiyatrinin, suç ve delilik bağlamında bir bilirkişi haline gelmesi de yavaş yavaş yaygınlaşmakta ve yasal bir statü elde etmeye başlamaktadır (Foucault, 2019c: 56). Ancak bazı davalarda kişinin deli mi yoksa suçlu mu olduğuna dair tartışmalar devam etmekte; deli olma ihtimalinin olduğu bir kişinin, hukuk öznesi olması noktasında hukuk ile psikiyatri arasında söylemler çatışması ortaya çıkmaktadır. Fransa’da 1835 yılında ortaya çıkan Pierre Riviere dosyası da bu duruma bir örnek olmaktadır.

4. RİVIERE DOSYASI

Riviere dosyası, Foucault ve çalışma arkadaşlarının çalışmalarıyla bir araya getirilmekte; Foucault'nun derlediği “Bir Aile Cinayeti” adlı kitap ile 1973 yılında yayımlanmaktadır. Foucault, “Bir Aile Cinayeti” kitabından önce, “Bilginin Arkeolojisi”ni 1969 yılında; “Bir Aile Cinayeti” kitabından sonra ise 1975 yılında “Hapishanenin Doğuşu”nu yayımlamaktadır. “Bilginin Arkeolojisi”nde söyleme, ifade birliklerine ve düşüncelerin arkeolojik analizine yer vermekte (Foucault, 2019a), “Bir Aile Cinayeti” ile suç ve delilik bağlamında hukuk ile psikiyatri arasında ortaya çıkan söylemler çatışmasını içinde barındıran Riviere dosyasını sunmakta (Foucault, 2018b) ve “Hapishanenin Doğuşu” ile suç, suçluluk, iktidar ve iktidarın cezalandırma ve düzenleme aygıtları gibi konulara değinmektedir (Foucault, 2019c). Bu sebeple, “Bir Aile Cinayeti” kitabı, Foucault'nun bu kitaptan önce ve sonra yayımladığı kitaplar arasında bir ara form olarak düşünülmelidir. Öyle ki, Riviere dosyasından önce söylemi ve söylem analizini sunmakta, analiz yönteminin sınırlarını çizmekte; Riviere dosyası ile bir cinayetin etrafında, suç, delilik, hukuk ve psikiyatri bağlamında ortaya çıkan söylemlere odaklanmakta ve söylem analizini uygulamakta; nihayetinde, Riviere dosyasındaki analizlerin de katkısıyla suç, suçluluk, cezalandırma ve düzenleme aygıtlarını her yönüyle değerlendirmektedir. Bu bağlamda, “Bir Aile Cinayeti” adlı kitabın, Foucault'nun düşünce hattında değerli bir yere sahip olduğu açık hale gelmektedir.

Foucault, çalışma arkadaşlarıyla beraber, “psikiyatri ve suça yönelik adalet arasındaki ilişkilerin tarihi” ile ilgili araştırma yapmak amacıyla hareket ettiklerinde, “Halk Sağlığı ve Adli Tıp Yıllığı” dergisinde Pierre Riviere ile karşılaştıklarını belirtmekte; dergide, sadece olayın özetinin ve adli tıp raporlarının yer aldığını ancak ilgi çekici bazı öğelerin var olduğunu aktarmaktadır (Foucault, 2018b: 13). Bu öğelerden ilki, tıbbın içinden gelen farklı kişiler tarafından farklı çözümleme yöntemi kullanılarak hazırlanan üç tane rapordur. İkincisi, tanıklar tarafından Riviere hakkında verilen ifadeler ve diğer adli belgelerdir. Üçüncüsü ise Pierre Riviere'in yazdığı metindir. Bunların dışında, o dönemde Esquirol'un tartışmaya açtığı monomania kavramının dosyaya etkisi bir başka dikkat çekici öğe olmaktadır (Foucault, 2018b: 13-15). Bu öğelerden yola çıkarak Foucault, çalışma arkadaşlarıyla beraber dosyayı incelemeye karar vermelerini şu şekilde ifade etmektedir:

“Sanırım bu belgeleri yayımlamaya karar vermemizin sebebi bu farklı mücadelelerin planını bir biçimde oluşturmak, bu çatışma ve savaşları yeniden kurmak, güç ve bilgi ilişkilerinde saldırı ve savunma silahları olarak bu söylemlerin rolünü ortaya çıkartmaktır” (Foucault, 2018b: 17).

Bununla beraber, dosyadaki belgelerin analizinin, bir eserin ya da bir metnin bütünlüklü analizi anlamına gelmemesi bakımından mevcut sıradan akademik analizleri ya da kavramları bertaraf etmeye olanak tanıyabileceği belirtilmekte; Riviere dosyasındaki belgelerin, farklı bilgi türleriyle farklı kurumların veya rollerin birbiriyle nasıl ilişki içerisinde olduğunu açığa çıkartabileceği, söylemsel olarak güç ya da çatışma ilişkilerinin analizine imkan sağladığı ve Riviere’in, bir yandan düzeni bozan ya da kuran ancak diğer taraftan, bir delinin veya caninin ifadeleri olarak nitelenen söylemlerinin statüsünü analiz etmeyi mümkün kıldığı ifade edilmektedir (Foucault, 2018b: 15-16).

Riviere dosyası, Riviere’in işlediği cinayetin ardından oluşmuştur. Pierre Riviere, Aunay komününe bağlı Faucterie köyünde, hamile olan annesini, 18 yaşındaki kız kardeşini ve 7-8 yaşlarındaki erkek kardeşini bir budama bıçağı ile 1835 yılının Haziran ayında öldürmüştür. Cinayetten sonra Aunay sulh yargıcı ve adli tıp doktorları tutanak düzenlemiş, bazı tanıklara başvurulmuş; cinayet, gazete makalelerinde de yer bulduktan sonra Vire Hukuk Mahkemesine taşınmıştır. Soruşturmanın başlamasıyla Aunay Sulh Yargıcı, tanıkların ifadelerine başvurmuş; tanıklar ilk olarak, olay esnasında nelerin yaşandığına dair ifade vermişlerdir. Tanıkların sözlü ifadelerinden sonra Vire Kraliyet Savcısı tutanak düzenlemiştir. İlerleyen süreçte Riviere, Langamerie’da yakalanmış; cinayet ise gazetelere yansımaya devam etmiştir. Riviere’in ilk sorgusu, Vire Mahkemesinde gerçekleşmiş; bu sorgulamanın ardından, tanık ifadelerine tekrar başvurulmuştur. Birinci sorgudan sonra Riviere, metnini on bir günde, ayrıntılı bir şekilde yazmış ve bunu mahkeme yargıcına sunmuştur. Bu süreçte, Riviere’in deli olup olmadığına dair tartışma, davada, gazetelerde ve adli tıp raporlarında var olmaya başlamış; doktor Bouchard’ın ve duruşmalara katılan birkaç doktorun dışında, doktorların büyük kısmı Riviere’in akli dengesinin yerinde olmadığını öne sürmüştür. Bu raporlar arasında, Doktor Vastel’in yazdığı rapor ve Paris’li doktorların imzasının bulunduğu rapor, psikiyatrinin söylemlerini barındırarak öne çıkmış ve mahkemeye sunulmuştur. Mahkeme ise bu raporların aksine, Riviere’in akıl sağlığının yerinde olduğunu, buna en büyük delil olarak ayrıntılı ve kronolojik yazılan metni ve Riviere’in cinayeti işlemeyen önce plan kurmuş olduğunu öne sürerek Riviere’i idama mahkum etmiştir. İdam kararı, adalet bakanının krala sunduğu rapor sonrasında, kral tarafından müebbet hapse çevrilmiştir.

Riviere hapse girdikten sonra kendisinin ölü olduğunu öne sürmüş ve iki yıl sonra kendisini asmıştır (Foucault, 2018b: 23-204).

4.1. Epistemik Alan Bağlamında Dosya

Dosya, Modern Çağ epistemisinin erken dönemlerinde ortaya çıkmaktadır. Modern Çağ ile birlikte psikiyatri etkin hale gelmiş ve delilik tımarhanelerde nesneleştirilmektedir. Psikiyatrinin etkin hale gelmesinde, hekimliği yüzyıllardır yücelten ve hekimliğin evrensel iyilik ile yardımsever ahlakiliğini sürekliliğini içinde barındıran tıbbi gelenek ile kadavraların açılmasını; ölümün, hayatın ve hastalığın bir araya gelmesini, hastalıkların patolojik anatomi ile incelenmesini, hastanın nesne haline gelmesini, klinikte hastalığın analiz edilmesinde görünürlüğün ve tıbbi terimlerin güçlenmesini içinde barındıran tıbbi algıdaki değişim etkili olmaktadır. Böylece, 19. yüzyılın başlarında psikiyatrinin söylemleri etkili olmaya başlamaktadır. Ancak 18. yüzyılın sonlarında deliliğin ve suçun bir arada anıldığı durumlarda, hukuk içerisinde delinin bir irade kaybı yaşadığı ve aslında ruhunun suçla kirlenmediği savunulmakta; özellikle ihtiras suçlarında ve bazı cinayetlerde kamusal rezalet kavramıyla delilik, bir acıma unsuru olarak masumlaştırılmaktadır. Bazı davalarda doktorlar bilirkişi olarak çağrılmaya başlanmakta; 19. yüzyılın başında psikiyatrinin güç kazanmasıyla, yasalarda deliliğe dair çeşitli sınıflandırmalar ve durumlar belirtilmektedir. Öyleyse hukukun, kamu vicdanı, acıma duygusu, toplumsal yardım vb. başlıklarda ahlakla ilişkisi de düşünüldüğünde; önceleri, tıbbi bir bilirkişi unsuru olarak dava sürecine davet ettiği fakat 19. yüzyıla beraber, delilikle bağlantılı olarak hukuk öznesi olma sorunsalında dolduramadığı boşluğu psikiyatrinin doldurmaya başladığı açıktır. Hukuki tartışmalar, deliliğe dair yaklaşımlar, deliliğin bir tehdit unsuru olarak görülmesi, toplumsal yardım, kamusal rezalet ve acıma duygusu, deliliğin hukuk öznesi olması noktasında bir boşluğu ortaya çıkartmakta; psikiyatri ise 19. yüzyılda bu boşluğu dolduracak yegane unsur haline gelmektedir.

Bu olguya, 19. yüzyılın başında Esquirol'un başlattığı monomania tartışmaları önemli bir örnek oluşturmaktadır. Monomania'nın genel patolojisi, belli bir vahşiliği içermesi, anlamsız-sebepsiz gibi görünmesi ve edimden sonra monomania olan kişinin eski haline dönmesidir (Foucault, 2017a: 744).

“Söz konusu olanın bir deli olduğunu söylemek mümkün müdür? Görünür belirlemelerin tam yokluğu, nedenlerin tam boşluğu, jesti gerçekleştirenin akıl-olmama'sına karar vermek için yeterli midir? (...) 19. Yüzyıl başının büyük cinayet

davalarında ortaya çıkan ve hukuki ile tıbbi bilinç üzerinde çok derin yansımalar yaratan bu sorular herhalde oluşmakta olduğu haliyle delilik deneyinin tam tabanına temas etmektedirler” (Foucault, 2017a: 744).

Öyleyse psikiyatrinin, Modern Çağ’ın başlarında, her ne kadar deliliği nesneleştirip pozitif bir dilsel mekana açmaya çalışırken hukukun kendisine açtığı hukuk öznesi olup-olmama sorunsalının yarattığı boşluğu, etkin söylemlerine ve hukuki alana yerleşmesine rağmen henüz tamamen dolduramadığı da belirtilmelidir. Bu sebeple, psikiyatrinin doğuşuna anti-psikiyatri de eşlik etmekte; psikiyatrinin, hukuksal süreçlere dahil olmasına karşı Dr. Urbain Coste’un eleştirilerinde olduğu gibi tıp içinden bazı eleştiriler de gelmektedir. “Ona göre, uzman olmayanlar ve özellikle yargıçlar da delilik hakkında Doktor Pinel ve Esquirol kadar şey biliyordu. Kimin deli ya da hezeyan içinde olduğuna karar vermek için aklın doğal ışıkları yeterliydi” (Hochmann, 2004: 20).

Bütün bunlara rağmen, psikiyatrinin pozitif bir bilgi dille paylaşımına sunulması belli bir motivasyon sağlamak ve psikiyatri, Modern Çağ’ın erken döneminde söylemsel olarak etkinliğini sürdürmeyi başarmakta; hem hukuka yerleşmekte hem de davalara söylemsel olarak etki etmektedir. Pierre Riviere dosyası da bu dosyalardan biri olmaktadır.

4.2. Dosyadaki Söylemler

Cinayet, 3 Haziran 1835’te, Aunay komününe bağlı Faucterie köyünde işlenmektedir. Cinayetin ardından doktorlar tutanak düzenlemekte ve Faucterie köyünden Victorie Aime Lerot’un tanıklığına başvurulmaktadır. Lerot, Riviere’in cinayeti işledikten sonra “az önce babamı bütün sıkıntılardan kurtardım, beni öldüreceklerini biliyorum ama önemi yok” dediğini belirtmektedir (Foucault, 2018b: 28).

5 Haziran’da, Pilote De Calvados’un haberi yayımlanmaktadır. Gazete, Riviere’in bir süredir akli dengesinin iyice bozulduğunu belirtmekte; annesinin, babasına yaptığı eziyetleri gördüğünü, babasını bu sorunlardan kurtarma isteğiyle hareket ettiğini ve annesini bir budama bıçağı ile öldürdüğünü aktarmaktadır (Foucault, 2018b: 35).

Vire Kraliyet Savcısının 5 Haziran tarihli tutanağı ise birincil katmanda hukukun söylemlerini oluşturmaya başlamaktadır. Vire Kraliyet Savcısı, doktor tutanağından ve tanık ifadelerinden yola çıkarak Riviere’in, ailesi için bir üzüntü kaynağı olduğunu, inatçı ve suskun olduğunu, annesine karşı özel bir kin beslediğini; kendisinin çocukluğunda küçük kuşları iki taş arasında ezerek eğlendiğini ve öldürmekle tehdit ettiği yaşlılarını kovaladığını; yaşı büyüdükçe bazı kitapları hummalı bir biçimde okumaya giriştiğini,

okumasında hafızasının ona çok yardımcı olduğunu belirtmektedir (Foucault, 2018b: 29-30). Belli bir dönemi, felsefe kitaplarını okuyarak geçirdiğini, dinsizlikten büyük bir dindarlığa döndüğünü, önceki yıl iki kere kudas ayinine katıldığını ve paskalyada kutsal şaraplı ekmek yediğini öne sürmektedir. Ayrıca Riviere'in ahlaki açıdan zalim, vahşi ve yalnız olduğunu da dile getirmektedir (Foucault, 2018b: 30).

Pilote De Calvados Gazetesi, 7 Haziran'da Riviere'e dair herhangi bir söylem içermeyen ve Riviere'in arandığını belirten bir haber yayımlamaktadır. 17 Haziran'da ise Riviere'i "sefil" olarak tasvir eden ve Riviere'in kendisini öldürmüş olabileceğine dair bir ihtimalin belirtildiği başka bir haber daha yayımlamaktadır (Foucault, 2018b: 35-36).

Vire Kraliyet Savcısı, 10 Haziran tarihli tutuklama emrinde, Riviere'in eşkali belirlenmekte ve dağıtılmaya başlanmaktadır.

Riviere, 2 Temmuzda, Langannerie'ye bağlı bir asker tarafından yakalanmakta ve Riviere'e, cinayeti neden işlediği sorulmaktadır. Riviere ise annesinin, erkek kardeşinin ve kız kardeşinin Tanrıya karşı günah işlediğini ve cinayeti bu sebeple gerçekleştirdiğini belirtmektedir (Foucault, 2018b: 34).

Falaise Kraliyet Savcısı, Vire Kraliyet Savcısına 3 Temmuz tarihli yazdığı mektupta, Riviere'in hapis haneye ulaşır ulaşmaz firar girişiminde bulunduğunu ancak gerekli tedbirler alındığı için kaçmadığını belirtmektedir (Foucault, 2018b: 34).

5 Temmuz'da Pilote De Calvados, Riviere'in tutukladığına dair bir haber yapmaktadır ancak bu haber ikincil katmanda herhangi bir söylem unsuru içermemektedir (Foucault, 2018b: 36).

8 Temmuz'da Journal De Falaise Gazetesi ise yayımladığı haberde, Riviere dair çeşitli söylemlerde bulunmaktadır. Gazete, Riviere'in, kendisine cinayet sorulduğunda herhangi bir duyguya ya da pişmanlığa kapılmadığını belirtmekte; sorulara verdiği cevapta bir bağnazlığın ve deliliğin emarelerinin görüldüğünü ve Riviere'in "duygusuz bir meczup" olduğunu açıklamaktadır. Gazeteye göre, işlenen cinayet, eğer bir delilik sonucu işlenmemişse bir canavar tarafından işlenmektedir (Foucault, 2018b: 37-39).

Riviere'in, 9 Temmuz'daki ilk mahkemede sorgusunda, ona cinayeti neden işlediği sorulmuş; o ise yakalandığı zaman verdiği cevaba benzer bir cevap vermektedir. Cinayeti, Tanrının ilahi adaleti için işlediğini belirtmektedir. Sorgu yargıcı, Tanrının bir suçu işlemeye yöneltmeyeceğini söyleyince Riviere de "Tanrı Musa'ya, ne dost ne baba ne de oğul dinlemeden altın buzağıya tapanların öldürülmelerini emretmişti" cevabını vermektedir (Foucault, 2018b: 39). Yargıç, Riviere'e hangi kitapları okuduğunu, cinayeti ne zaman işlemeye karar verdiğini sormakta; Riviere'in, dini ileri sürerek affedilmeye

alışan ve annesinden tiksinen vahşi tabiatlı bir kişi olduğunu öne sürmektedir. Riviere ise bazı dini kitapları, almanakları ve coğrafya kitaplarını okuduğunu, cinayeti on beş ėn önce planladığını belirtmekte; cinayeti Tanrının emriyle gerçekleştirdiğini ifade etmektedir (Foucault, 2018b: 40-41). Yargıç, Riviere’e çocukken öldürdüğü hayvanları ve diğer çocukları nasıl korkuttuğunu hatırlatmakta, işlediği cinayetin cezasının ne olduğunu bildiğini ne sürmüş ve cinayeti işledikten sonra kaçarak yanlış bir şey yaptığının farkında olduğunu iddia etmektedir (Foucault, 2018b: 42). Riviere ise aynı savunmasını sürdürmektedir. Ancak yargıcın, Riviere’e suçu neden işlediğini tekrar sorması zerine, Riviere, yaptığı savunmayı ve oynadığı rolü sürdürmek istemediğini; annesini, babasına yaptığı kötülüklerden dolayı, kız kardeşini, annesinin tarafını tutması, erkek kardeşini ise onun annesine ve kız kardeşine olan sevgisinden dolayı öldürdüğünü belirtmektedir (Foucault, 2018b: 43).

15-16 Temmuz tarihlerinde tanık ifadelerine başvurulmaktadır. Tanıklardan Michael Harson, Riviere’i, dik kafalı ve söz dinlemeyen biri olarak duyduğunu dile getirmektedir (Foucault, 2018b: 43). Aunay Komün rahibi, Jean-Louis Suriray, Riviere’in köyde budala olarak kabul edildiğini fakat kendisiyle olan iletişiminde böyle bir izlenime kapılmadığını belirtmektedir. Rahibe göre, aksine Riviere, bilime karşı yetenekli ve güçlü bir hafızaya sahip birisidir. Ancak Riviere’in hayal gücünde bazı sorunlar söz konusu olabilir. Öyle ki komşularından bazıları, onun deliliğine işaret eden bazı davranışları olduğunu belirtmektedirler (Foucault, 2018b: 45). Gabriel-Pierre Retout, Riviere’in yaklaşık yedi yıl önce kendi kendine konuştuğunu ve korkunç sesler çıkarttığını ne sürmektedir. Pierre Fortin, Riviere’in çocukken okumaya ve yazmaya istekli olduğunu ancak on iki yaşından itibaren budalalaşmaya başladığını ve söz dinlemediğini, zamanla yalnızlaştığını ve annesine düşmanca tavır sergilediğini belirtmektedir (Foucault, 2018b: 45-46). Marguerite Colleville, Riviere’in evde şeytan gördüğünü iddia ettiğini belirtmekte, Riviere’in köyde bir budala olarak görüldüğünden bahsetmektedir (Foucault, 2018b: 48-49). Genevieve Riviere, Riviere’in kendi kendine sürekli konuştuğunu, korkunç sesler çıkarttığını, şeytanla konuştuğunu iddia ettiğini, kedi, tavuk gibi hayvanlardan ve kadınlardan da korktuğunu ve tavan arasında “calibene” ismini verdiği silaha benzer bir alet yaptığını ne sürmektedir. Victor Marie, Riviere’in sürekli çocukları korkuttuğundan ve bazı hayvanları acımasızca öldürdüğünden bahsetmektedir (Foucault, 2018b: 49-51). Michel Nativel, Riviere’in, küçük kardeşini ocağa bağladığını ve eğer müdahale edilmeseydi küçük kardeşin alevlerden zarar göreceğini, küçük kardeşinin ocaktan uzaklaştırılması ile Riviere’in budalaca güldüğünü ve bir kediye gübre kancası ile

öldürdüğünü belirtmektedir (Foucault, 2018b: 51). Pierre Armand Quevillom, Riviere'in hiçbir neden olmadan sık sık güldüğünü iddia etmektedir. Louis Hamel, Riviere'in bakışlarında delilik emarelerinin ve tuhaf bir tarafının olduğunu, babasıyla tarladayken durduk yere atlara zarar verdiğini, oğlunun kendisine söylediği, Riviere'in kurbağa ve kuş gibi hayvanları çarmıha gererek öldürdüğünü öne sürmektedir (Foucault, 2018b: 52-53). Son olarak, Charles Grelley, Riviere'in, Riviere'in budalasısı olarak anıldığını belirtmektedir (Foucault, 2018b: 53).

Le Pilot edu Calvados gazetesinin 17 Temmuz tarihli makalesinde, Riviere'in akli dengesinin az olduğunu, karamsar bir karaktere sahip olduğunu, hem akli dengesindeki sorunla hem de okuduğu kitapların fanatizmiyle suça yöneldiğini belirtmekte; onun, sabit fikirliliğe ya da bir monomaniye yakalandığını öne sürmektedir (Foucault, 2018b: 68).

Riviere'e, ilk sorgusunun ardından hayatını, ailesini ve cinayeti anlattığı bir metin yazmakta; yazdığı bu metni iki bölüme ayırmaktadır. İlk bölümü, "1813'ten 1835'e kadar babamın annemin elinden çektiği eziyet ve çilelerin özeti" olarak adlandırmaktadır (Foucault, 2018b: 73). Bu bölümde, babasının dürüst ve dindar yetiştirildiğini, herkesten saygı gördüğünü annesiyle babasının evlilik sözleşmesi ile evlendiklerini, evlendikten sonra annesinin babasıyla kalmak istemediğini ve kendi köyünde kalmaya devam ettiğini belirtmektedir. (Foucault, 2018b: 73-76) Annesinin, babasının annesine aşağılayıcı sözlerle saldırdığını, annesinin yine babasına hiçbir zaman sevecen davranmadığını, kendi annesine bile kötü davrandığını, Aunay rahibine giderek kocasının kendisini aılıktan ölmeye terk ettiğini ve hiçbir şeyi olmadığını söylediğini öne sürmektedir (Foucault, 2018b: 83). İki kardeşin annesinin yanında, diğer kardeşlerinin de kendisiyle beraber babasının yanında kaldığını; son dönemlerde annesinin, babası adına hızla borçlanmaya başladığını; babasının annesine kendisine neden bu kadar eziyet ettiğini sorduğunu, neden hiç alakası olmayan şeyler için para harcamak istediğini sorduğunu belirtmektedir. (Foucault, 2018b: 84-106) Babasının, kendisini kuyudan aşağıya atarak intihar etme isteğini ve bundan çok daha küçük sebepler yüzünden bu işi yapmış olanların olduğunu söylediğini; annesinin, kocasının kendisinin ölüm sebebi olacağını, kendisini her gün dövdüğünü yaymaya devam ettiğini, Pazar günü babasının kutsanmış su duasını söylerken yaklaşık elli kişinin kendisini tutamayıp ağladığını ifade etmektedir (Foucault, 2018b: 83-115).

Riviere, yazdığı metnin ikinci bölümünde ise çocukken dindar olduğunu ve rahip olmak istediğini; İlerleyen zamanlarda, enstest korkusu ile ailesindeki kadınların yanına yaklaşmadığını ama bu düşüncelerinin zamanla yok olduğunu, okuduğu çeşitli kitapların da etkisiyle şan ve şeref kazanma isteğinin belirlediğini, ölümsüzlük fikriyle hareket

ettiğini öne sürmektedir (Foucault, 2018b: 119-121). Kendini kanıtlamak ve kuşları vurmak için calibene olarak adlandırdığı silahı yaptığını, kuşları ve kurbağaları çarmıha gerdiğini ve kendini sürekli geliştirmek istediğini açıklamaktadır (Foucault, 2018b: 122-123). Babasını çok sevdiğini, onun acılarına üzüldüğünü ve cinayeti planlamaya başladığını belirtmektedir. Din, bu cinayeti yasaklamış olsa da o cinayet planıyla Tanrının kendisine yüklediği bir görevi yerine getireceğini düşünmeye başlamaktadır. Bu cinayetle, hem babasını kötü durumdan kurtarmış olacağını hem de ölümsüzleşeceğini düşündüğünü öne sürmektedir (Foucault, 2018b: 124). Ancak cinayeti işledikten sonra içinde var olan cesaretin ve şöhret isteğinin azaldığını belirtmektedir. Kendisini bir canavar olarak nitelemiş, yaşananların gerçekliğine inanmadığını öne sürmektedir (Foucault, 2018b: 131-132). Cinayeti anlık bir hezeyan sonrası işlediğini hissetmeye başladığını, yakalandıktan sonra ilk niyetinin pişmanlık olduğunu söylemek olmasına rağmen korktuğu için cinayeti Tanrı emriyle işlediğini öne sürdüğünü açıklamaktadır. Önceleri pişman olduğunu dile getirmediği için acı çektiğini ve ebeveyn katilliliğine verilecek cezanın ne olduğunu bildiğini belirtmektedir (Foucault, 2018b: 135-141).

Riviere'in ikinci sorgusu, 18 Temmuz tarihinde gerçekleştirilmektedir. Sorgu yargıcı, soruşturma boyunca onun gaddar davranışlara sahip olduğunun kanıtlandığını, yazdığı metinde de bunun görüldüğünü belirtmektedir. Riviere'e, kendisini hayvanları öldürmeye iten duygunun ne olduğu sorulunca Riviere, yaptıklarından zevk aldığını öne sürmektedir (Foucault, 2018b: 54). Yargıç, Riviere'i, dik kafalı bir karaktere sahip olmakla nitelemiş; ona, cinayeti işlediği için pişman olup olmadığını sormaktadır. Riviere ise cinayeti işledikten bir saat sonra vicdanının kendisine kötü bir şey yaptığını söylediğini belirtmekte; böyle birşeyi bir daha yapmayacağını öne sürmektedir (Foucault, 2018b: 55-57).

Vire Hukuk Mahkemesi, 20 Temmuz tarihinde, Caen Kraliyet İstinaf Mahkemesine tutuklama dilekçesi sunmaktadır. Vire kraliyet savcısı, bu dilekçede Riviere'in aleyhine yürütülen dava sürecini değerlendirmektedir (Foucault, 2018b: 57). Dilekçede, Riviere'in ilk sorgulamada, önce tanrının emriyle hareket ederek cinayeti işlediğini belirttiği ancak sorgunun ilerlemesiyle bu savunma yönteminden vazgeçerek babasını, annesinden ve annesinin kötülüklerinden kurtarmak amacıyla cinayeti işlediği ifade edilmektedir. İkinci sorgulamada ise Riviere'in, ilk sorgusu ve yazdığı metin ile paralel olarak aynı savunma yöntemini sürdürdüğü belirtilmektedir. Riviere'in geçmişinin titiz bir şekilde incelendiği ve Riviere'in gaddar davranışlarının olduğunun tespit edildiği öne sürülmektedir (Foucault, 2018b: 58). Dilekçede, Riviere'in, ilk süreçte kendisini tanıttığı haliyle dini bir monoman

olmadığı ve tanık ifadelerinde belirtilen bir budala da olmadığı öne sürülmektedir. Çünkü onun, diğer suçlulardan farksız bir şekilde vicdanını dinlemediği, kötü karaktere sahip olduğu için kötülükle baş etmediği ve kötülüğe uyduğu iddia edilmektedir (Foucault, 2018b: 59).

Tıp doktoru ve Kraliyet Tıp Akademisi'ne üye olan Doktor Bouchard, Riviere ile görüşükten sonra 21 Temmuz tarihinde bir rapor hazırlamaktadır. Bouchard, raporda, Riviere'e sorduğu sorulara aldığı cevaplarda Riviere'in, beynine etki etmiş olabilecek herhangi bir rahatsızlık göremediğini ve akli dengesinin bozuk olduğuna dair herhangi bir kanıt bulamadığını belirtmektedir. Bouchard'a göre, Riviere'in kendisine cevap verirken çok sakin olduğunu ve Riviere'in tek amacının babasını yaşadığı kötülüklerden kurtarmak istediğiyle hareket edip annesini öldürdüğünü öne sürmektedir. Riviere'de akıl hastalığı yoktur ve cinayeti, babasının yaşadığı büyük olumsuzlukların yarattığı etkiyle anlık bir taşkınlıkla işlemektedir (Foucault, 2018b: 143-144).

İstinaf Mahkemesi, 25 Temmuz tarihinde, Riviere'in cinayeti kasten işlediğine, tutukluluğunun devamına ve Calvados Eyaletindeki ağır ceza mahkemesine gönderilmesine karar vermektedir. Karar alınırken sorgu yargının raporu ve Kraliyet Savcısı'nın hazırladığı Riviere aleyhine olan dilekçe dikkate alınmaktadır (Foucault, 2018b: 60). Karara göre, tanık ifadelerinde Riviere'in akli dengesinin yerinde olmadığına sık sık vurgu yapılsa da Riviere'in tutukluluğundan itibaren belli kavrama yetisi ve zeka belirtisi gösterdiği vurgulanmaktadır (Foucault, 2018b: 61). Özellikle, Kutsap Kitap'tan yerinde alıntılar yapması, yazdığı metinde ayrıntılı ve kronolojik olarak olayları anlatması bunu ortaya çıkartmaktadır (Foucault, 2018b: 62). Böylece mahkeme, Riviere'in annesini ve iki kardeşini kasten öldürdüğüne dair delilleri yeterli görerek suçlu olduğuna hükmetmektedir (Foucault, 2018b: 63).

Caen Kraliyet Mahkemesinin Başsavcısı tarafından 28 Temmuz tarihli düzenlenen İddianamede ise Riviere'in zeki olduğu, bu zekasıyla ilk savunma yönteminde güçlü bir hesaplılığın var olduğu, gaddar bir karakteri taşıdığı, şiddete eğilimli olduğu belirtilmektedir. Bununla beraber, Dr. Bouchard'ın, Riviere'de herhangi bir deliliğin olmadığını belirtmesine de dikkat çekilmektedir. (Foucault, 2018b: 66-68).

Le Pilot edu Calvados Gazetesinde, 29 Temmuz tarihinde yayımlanan makalede, Riviere'in durumunun belirsiz olduğu ve yazdığı metnin akla tamamen uygun olduğu öne sürülmektedir (Foucault, 2018b: 69-70).

Riviere, 4 Ağustos'ta Ağır Ceza Mahkemesi başkanı tarafından sorgulanmakta; ilerleyen süreçte mahkeme, iki tıp doktorunu jüri listesine eklemekte; Riviere'in avukatı ise Doktor Vastel'i lehte tanık olarak davaya dahil etmektedir (Foucault, 2018b: 157-159).

Foucault ve Çalışma arkadaşlarının, Riviere dosyasında, bir araya getirdiği belgeler arasında Doktor Vastel'in 25 Ekim tarihli raporuna kadar herhangi bir belge yoktur.

Dr. Vastel'in 25 Ekim tarihli inceleme raporu ise daha ayrıntılı olmuş ve psikiyatrinin söylemlerinin davaya dahil olmasını sağlamaktadır. Dr. Vastel, Riviere'in deli olduğunu beş başlıkta analiz etmektedir. Bunlardan ilki, "Riviere'in dış görünüşü ve alışkanlıkları"dır. Vastel bu başlıkta, Riviere'in bakışlarında bir çekingenliğin ve güvensizliğin olduğunu ileri sürmekte; bu durumun da akıl yetersizliğine delalet ettiğini belirtmektedir (Foucault, 2018b: 144-145). İkinci başlıkta, Riviere'in ailesine ve kökenine değinmektedir. Vastel, Riviere'in dayısının bir akıl hastası olarak öldüğüne ve kuzenlerinden ikisinin ise akıl hastalığı semptomları gösterdiklerine değinmekte; kendi mesleki deneyiminde karşılaştığı birçok delide kalıtımın çok etkili bir unsur olduğunu savunmaktadır (Foucault, 2018b: 146-147). Üçüncü olarak, Riviere'in çocukluğundan itibaren sergilediği delilik semptomları ve davranışlarını analiz etmektedir. Vastel bu başlıkta, tanık ifadelerinden yola çıkarak Riviere'in çocukluktan itibaren bir alay konusu haline gelmesine, bu sebeple yalnızlaşmaya başladığına, zamanla ahlaki ve akli olarak zayıfladığına ve nihayetinde akıl hastası haline geldiğine değinmektedir. Kendi kendine hayali kişilerle konuşmasını, durduk yere çığlıklar atmasını, kadınlardan ve dişi hayvanlardan korkmasını, akli dengesini kaybetmiş olduğunun bir kanıtı olarak öne sürmektedir (Foucault, 2018b: 147-149). Dördüncü olarak, "Riviere'in işlediği cinayet ile olaya eşlik eden koşullar"a değinmektedir. Vastel'e göre, babasının yaşadığı olumsuzluklar Riviere'in hezeyan yaşamasına yol açmaktadır. Riviere'in, yazdığı metinde kadınların, insanlığı boyunduruğu altına aldığı ve kendisinin fedakarlık yapması gerektiği gibi çarpık düşüncelere sahip olduğunu belirtmekte; cinayetten sonra soğukkanlı davranışlar sergilediğini ve kendisinin de daha önce tedavi ettiği diğer monomanlar arasında Riviere'in de açık bir akıl hastası olduğunu savunmaktadır. Riviere'in, cinayet sonrasında yaşananların bir rüya olup olmadığını sorgulamasının ve bir umutsuzluk nöbeti geçirmesinin de buna kanıt olduğunu belirtmektedir (Foucault, 2018b: 149-152). Vastel, son olarak, Riviere'in cinayeti işledikten sonraki davranışlarını incelemektedir. Ona göre, Riviere, cinayeti işlemeyen önce kararlı hale gelip fanatikleşmiş ancak cinayeti işledikten sonra yaptıklarını akıl çerçevesinde değerlendirebilmiştir. Çünkü Riviere'in sinir sistemi belli bir sarsıntıya uğramakta ve akli başına gelmektedir. Bu durum birçok olayda da

yaşanmakta; delilik ile ilgili çalışmaları olan yazarlar da bu konuya değinmektedir. Vastel, Orfila'nın "Adli tıp üzerine deneme" adlı kitabından, delilik nöbetlerinin ruhsal bir sarsıntıyla son bulduğunu aktarmaktadır. Riviere'in metninden de alıntı yaparak cinayet sonrası Riviere'in yaşadığı pişmanlığa değinmektedir (Foucault, 2018b: 152-153). Ona göre, Riviere çocukluktan itibaren akli dengesini kaybetmektedir. Onun dış görünüşü, deliliğe kalıtımsal yatkınlığı, çocukluğundan itibaren davranışları, yaşadığı durumlar, cinayet öncesindeki ve sonrasındaki davranışları bunun açık bir kanıtıdır. Bu sebeple, Riviere hem kısa sürede iyileşemeyecek olması hem de tehlikeli olması bakımından toplumun iyiliği için kapatılmalıdır (Foucault, 2018b: 155-156).

Aunay komünü belediye meclis üyelerinin ve komündeki toprak sahiplerinin de olduğu 52 kişinin imzasını taşıyan 4 Kasım tarihinde Riviere'e teslim edilen tutanakta, Riviere'in karamsar, garip bir kişiliğinin olduğu ve Aunay'de budala olarak anıldığı belirtilmektedir (Foucault, 2018b: 159-160).

Foucault ve Çalışma arkadaşlarının bir araya getirdiği Riviere dosyasında Mahkemenin 11-12 Kasım tarihlerinde gerçekleştiği duruşmalara dair bir tutanak ya da hukuki bir belge yoktur. Bu duruşmalarda, mahkemenin aldığı karar ve yaşanan tartışmalar Riviere dosyasında bir araya getirilen gazete haberlerinde yer almaktadır.

Pilot du Calvados Gazetesi, 16 Kasım ve 17 Kasım tarihli haberlerinde, Riviere'in işlediği cinayet kısaca açıklanmakta ve Riviere'in metninden, cinayetten önce düşündüklerini, cinayeti nasıl planladığını ve nasıl işlediğini, cinayetten sonra neler hissettiğini ve neler yaptığını belirttiği kısımlar doğrudan aktarılmaktadır. Gazete, Riviere'in, duruşmalarda aşırı umutsuz görüldüğünü ve düşüncelere daldığını belirtmekte; mahkeme başkanının, Riviere'in cinayette kullandığı budama bıçağını Riviere'e göstermesi sonrası Riviere'in "ölmek için acele ediyorum" dediğini aktarmaktadır (Foucault, 2018b: 160-165). Hem kamu tanıklarının hem de diğer tanıkların bir çoğunun, Riviere'in akli dengesinin bozuk olduğuna dair ifadelerinin olduğu dile getirilmekte; doktor Bouchard'ın ise bunun aksini düşündüğü ifade edilmektedir. Gazete son olarak duruşmada neler yaşandığını kısaca aktarmaktadır. Duruşmada, doktor Vastel'in lehte tanık olarak dinlenildiği, mahkeme başkanın takdir yetkisi ile duruşmaya çağrılan Caen'de tıp doktorluğu yapan doktor Trouve ve doktor Lebidois ile Doktor Vastel arasında - içeriğine yer verilmeyen- bir tartışma yaşandığı; Caen'de çalışan avukat Berthauld'un Riviere'in cezai ehliyetinin olmadığına dair yaptığı savunma karşısında, savcı Loisel'in, duruşmada yaşanan tartışmalardan, Riviere'in sorgularından ve yazdığı metinden yola çıkarak Riviere'in akli dengesinin yerinde olduğunu kanıtlamaya çalıştığı belirtilmektedir.

Üç saatlik duruşmanın ardından, jürinin oy çokluğuyla Riviere'i idama mahkum ettiği aktarılmaktadır (Foucault, 2018b: 166).

Gazette des Tribunaux da Pilot du Calvados'a paralel bir haber yapmıştır. Cinayete dair kısaca bilgi verilmekte; Riviere'in metninden yola çıkılarak cinayeti neden işlediği aktarılmış ve duruşmadaki sükunetine ve kederli ruh haline yer verilmektedir (Foucault, 2018b: 167-168).

Annales D'hygiene Publique ise doktor Bouchard'ın, Riviere'in açık bir şekilde akıl hastasına ya da monoman olmadığına çünkü fiziksel olarak beyin fonksiyonlarında herhangi olumsuz bir durumun gerçekleşmemiş olduğu düşüncesine yer vermektedir. Duruşmaya dört doktorun katıldığı, iki doktorun doktor Vastel'in düşüncelerine destek verdiği, diğer iki doktorun ise doktor Bouchard'ın düşüncelerine destek verdiği aktarılmakta; Riviere'e idam cezasının verildiği fakat jürinin, muhtemelen bu cezanın, Riviere'in akli durumundaki muğlaklık karşısında ağır olmasından çekindikleri için cezanın hafifletilmesi yönünde bir dilekçe yazdıkları belirtilmektedir (Foucault, 2018b: 169). Bu dilekçe, muhtemelen, Riviere dosyasında bulunan mahkeme başkanı tarafından Ceza İşleri Müdürlüğüne sunulan rapordur.

“Ağır Ceza Mahkemesi Başkanının, Ceza İşleri Müdürlüğüne sunduğu rapor”da, tanık ifadelerine, metne ve adli tıp raporlarına başvurulmaktadır. Bu raporda, önce Riviere'in cinayeti nasıl işlediğine ayrıntılı olarak yer verilmekte; Riviere'in yakalandıktan sonraki sorgulamaları ve yazdığı metin aktarılmaktadır. Dava sürecinde asıl meselenin, Riviere'in cinayeti işlerken bilinçli olup olmadığını bulmak olduğu; Dr. Bouchard'ın yaklaşımına paralel olarak, görünüşte sakın olduğu ve fiziksel olarak akli dengesini olumsuz etkileyecek bir yaralanmanın bulunmadığı belirtilmektedir (Foucault, 2018b: 170-172). Ancak tanık ifadelerinde yaygın kanının, Riviere'in akli dengesinin yerinde olmadığına yönelik olduğu, verdiği ifadelerde öldürdüğü kişilere karşı nefret ya da intikam duygusu barındırdığına dair bir izleni bulunmadığı ancak babasına olan sevgisinin yoğun olduğu ve babasının kederini gördükçe hayal gücünün onun cinayet planını oluşturmaya yol açtığı ifade edilmektedir. Riviere'in, iyi eğitim almamasına rağmen yazdığı metnin düzenli ifadeler barındırdığı, keskin bir zekaya sahip olduğunun açık olduğu ancak düşüncelerinin de büyük sapkınlıklar içerdiği aktarılmaktadır (Foucault, 2018b: 173-174). Duruşmada altı doktorun bulunduğunu; Riviere'in üç doktora göre suçlu, diğer üç doktora göre ise akıl hastası olduğu belirtilmektedir. Mahkemenin, Riviere'i suçlu bulmasının akabinde, jüri üyelerinden altı kişinin hafifletici sebeplerin hükme dahil edilmesi gerektiğini belirttikleri ifade edilmektedir (Foucault, 2018b: 174-175). Bir yandan,

Riviere'in, cinayeti tasarlaması, cinayetten sonra pişman olması ve korkması, işlediği cinayeti kavradığının bir göstergesi olduğu için bir suçlu olarak cezalandırılması gerektiği ancak diğer taraftan, Riviere'in, kişisel çıkar gütmekten hatalı bir şekilde babasının mutluluğunu hedeflemesi, jüri ve doktorlar arasında görüş ayrılığının var olması ve benzer suçu işleyen diğer kişilerle bir tutulmaması için gerekli sebeplerin bulunması nedeniyle cezasının hafifletilebileceği belirtilmektedir. Riviere'in infazının, toplumun yararına olabileceği ancak suçluluğuna dair şüpheler son bulmadan böyle bir infazın yapılmasının olumsuz bir etki yaratacağı aktarılmaktadır. Kralın, Riviere'i affı ancak bu sebeple olabileceği ve cezasının ömür boyu hapisle hafifletilebileceği belirtilmektedir (Foucault, 2018b: 175-176).

Journal de Rouen et du departement de la Seine-Inferieure'da, 15 Kasım tarihinde yayımlanan makalede, Riviere'in bir canavarlık içinde kendisini sakince sergilediği ve "cehennemi bir yaratık" olduğu belirtilmekte; bir taraftan, akli dengesinde sorun olduğuna dair emarelerin olduğu ancak diğer taraftan zekasıyla ve belli kavrayışlılığıyla suçlu olduğu, nihayetinde, mahkeme tarafından idama mahkum edildiği ifade edilmektedir. Makalede, mahkemenin kararının sorgulanamayacağı, bu cinayetin sadece bireysel bir edim olmadığı aynı zamanda, toplumsal bir mesele olarak da ele alınması gerektiği ve bir toplumsal yozlaşmanın var olduğu öne sürülmektedir. (Foucault, 2018b: 177-180).

Pilot du Calvados Gazetesinin, 15 Kasım'da yayımladığı, 12 Kasım'da gazeteye gönderilmiş bir mektupta, Riviere'in, diğer monamanlardan ya da manyaklardan farklı bir akıl hastalığından muzdarip olduğu; hafızasının ve hayal gücünün güçlü olduğu fakat akıldan yoksun olduğu, muhakeme yetisinin bozuk olduğu ve kalıtsal olarak da hasta olduğu belirtilmektedir. Bu sebeple, işlediği cinayetin sorumluluğunu taşıması için henüz erken olduğu ve ona ceza indiriminin uygulanması gerektiği savunulmaktadır (Foucault, 2018b: 181-183).

Aynı gazete, 21 Kasım tarihinde Caen'li bir doktorun gönderdiği bir mektubu yayımlamaktadır. Doktor, yazdığı mektupta, Dr. Esquirol'ün tanımladığı melankolinin Riviere'de de bulunduğunu, melankoliklerin birçok konuda dengeli ve doğru düşünebildiklerini ancak "arzu edilen nesne" konusunda saplantılı düşüncelere kapılabileceğini; Riviere'in de babasına olan sevgisinin yoğun olduğunu ve bu sebeple babasını üzen konulara odaklanıp çarpık yargılarla bu korkunç cinayeti işlediğini, Riviere'in akıl hastanesine kapatılması gerektiğini ve duruşmalara katılan tıp çevresinin de büyük oranda bunu desteklediğini belirtmektedir (Foucault, 2018b: 183-186).

Gazette des Tribunaux'ta, 25 Kasım tarihinde gazete abonesi olan bir başka kişinin mektubu da yayımlanmaktadır. Yazar, Riviere'in yazdığı metne ve mahkeme sorgulamalarına dayanarak onun mantıklı ve zeki biri olmakla beraber belli hezeyan unsurlarını da barındırdığını belirtmektedir. Riviere'in akıl hastanesine kapatılmasının ileride tehlikeli olabileceğini, böyle bir kararı mahkemelerin onaylamayacağını ve bu sebeple tecritin uygulanması gerektiğini öne sürmektedir (Foucault, 2018b: 186-189).

Pilote du Calvados'un 22 Kasım tarihli haberinde, Riviere'in hapishanede intihar teşebbüsünde bulunduğu ve muhtemelen idam edilme düşüncesiyle aklını tamamen yitirdiği belirtilmekte; zavallı bir adam olarak nitelendirilmektedir (Foucault, 2018b: 189).

Aynı gazetenin 23 Aralık tarihli haberinde, birçok doktorun beraber yazıp imzaladığı bir dilekçenin olduğu ve bu dilekçede, Riviere'in bir akıl hastası olduğu için idam edilmemesi gerektiğinin belirtildiği aktarılmaktadır (Foucault, 2018b: 189).

Paris'te, Riviere cinayeti ile ilgili kendilerinden görüş talep edilen “Charrenton başhekimini Esquirol, Paris Tıp Fakültesi dekanı Orfila, Majestelerinin doktoru Marc, Kraliye Tıp Akademisi daimi sekreteri Pariset, Paris Tıp Fakültesinde profesör Rostan, La Salpêtrie'de doktor Mitivie ve tıp doktoru Leuret” tarafından Riviere'in akli durumunun analiz edildiği inceleme raporu 25 Aralık tarihinde hazırlanmaktadır (Foucault, 2018b: 195). Doktorlar, adli ve tıbbi raporlarını, cinayet tutanaklarını, Riviere'in sorgularını ve yazdığı metni, tanık ifadelerini inceleyerek bu raporu oluşturmaktadır. Raporda, Riviere'in cinayetten önce genellikle yalnızlığı tercih ettiği, kendi kendine konuştuğu ve kahkahalar attığı; kadınlardan uzak durduğu çünkü kendi vücudundan çıktığını düşündüğü sıvının onları kirleteceğini korkusuyla hareket ettiği, hayvanları işkence ederek öldürdüğü ve köyünde budala olarak anıldığı belirtilmektedir (Foucault, 2018b: 196). Yakın akrabalarında delilik semptomları gösteren kişilerin olduğu, babasını mevcut durumdan kurtama fikriyle geçmişten örnekler vererek ölümsüzlüğe kavuşacağını düşündüğü; yazdığı metinde akli bozukluğunun belli olduğu ancak monomanlarda veya manyaklarda görüldüğü gibi düşüncelerini hafızasının gücünün de etkisiyle düzenli ifade ettiği öne sürülmüştür. Riviere'i, delilik sınıflandırmalarından birine tam olarak yerleştirememesi gibi bir sorunun olduğu ancak bu sınıflandırmadaki sınırların değişken bir unsur olduğunun dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Doktorlar, Riviere'in cinayetten sonra durulması, sakinleşmesi ve umutsuzluğa kapılması ile eylemini tamamlamış birçok cinayet monomanyaklarının ve akıl hastası olup intihar etme eğilimi gösteren kişilerin davranışlarının karşılaştırılmaları sonucunda, Riviere'in küçüklükten itibaren delilik semptomları gösterdiği, cinayeti işledikten sonra da yoğunluğunun azalmasına rağmen bu

semptomların devam ettiği ve cinayeti bir hezeyan ile işlediği kanısına vardıklarını belirtmektedirler (Foucault, 2018b: 197-198). Bu raporun altına bir de not eklenmektedir. Bu notta, Riviere'in bir akıl hastanesinde olması durumunda bir ziyaretçinin gelip onun hakkında bilgi almak istemesinin ardından; ona, Riviere'in çocukluğundan itibaren davranışları anlatılsaydı bu ziyaretçinin hiç bir şekilde Riviere'in deliliğinden şüphe etmeyeceği belirtilmektedir. Bunun yanında, cinayetin akıl hastanesinde işlenmesi gibi bir durumda da kimsenin Riviere'in idam edilmesi gerektiğini düşünmeyeceği öne sürülmekte; Riviere'in akıl hastanesine kapatılmış olması gerektiği belirtilmektedir (Foucault, 2018b: 198).

Yargıtaya, Riviere'in avukatı tarafından sunulan dilekçe 16 Ocak 1836 tarihinde Yargıtay tarafından karara bağlanmakta; dilekçede, Riviere'in aleyhine rapor hazırlayan doktor Bouchard'ın, suç aleti ile ilgili tutanak düzenleyen doktorların ve yargıcın takdiriyle mahkemeye bilirkişi olarak çağrılan iki doktorun usulüne uygun yemin etmedikleri belirtilmekte ancak yargıtay usule aykırı bir durum olmadığına karar vermektedir (Foucault, 2018b: 190-193).

La Gazette des Tribunaux'un, 17 Ocak tarihli haberinde, Riviere bir zavallı olarak niteledirilmiş; Riviere'in akli dengesinin yerinde olmadığına dair birçok doktorun hem fikir olduğu belirtilmekte; Yargıtayın, temyiz dilekçesini reddettiği ve doktorların, yargıcın takdiriyle mahkemede bulunmaları sebebiyle yemin etmelerinin zorunlu olmadığı sonucuna varıldığı aktarılmaktadır (Foucault, 2018b: 194).

Pilote du Calvados'un 20 Ocak tarihli haberinde, temyiz dilekçesinin reddedildiği ancak bu dilekçe reddinin Paris'li doktorlar tarafından Riviere'in akli dengesinin yerinde olmadığına dair hazırladıkları af dilekçesini (raporunu) etkilemeyeceği belirtilmektedir (Foucault, 2018b: 195).

Adalet Bakanı, 8 Şubat tarihinde Kral'a bir rapor sunmuştur. Bu raporda, Riviere'in annesi ile babası arasında sorunların olduğu, Riviere'in babasını çok sevdiği ve aile içinde yaşanan sıkıntılardan olumsuz etkilendiği belirtilmekte; cinayetin nasıl işlendiği, tanık ifadelerinde nelerin belirtildiği, Riviere'in sorgularında ve yazdığı metinde neleri ifade ettiği aktarılmaktadır. Riviere'in karamsar ve melankolik bir yapısının olduğu, gaddarca davranışlar sergilediği, kadınlardan ve dişi hayvanlardan kaçındığı çünkü kendisinde bulunan görünmez sıvı yüzünden istemediği halde cinsel ilişkiye gireceği düşüncesiyle büyük korku yaşadığı belirtilmektedir. Mahkemedeki jüriler ve doktorlar arasında görüş ayrılıklarının olduğu fakat nihayetinde jüri üyelerinin bir kısmının af dilekçesi hazırladığı; Caen'li doktorların, Riviere'i bir çeşit monoman olarak nitelediği ve kral tarafından

suçunun hafifletilebileceğini belirttikleri, Paris'te görev yapan doktorların da Riviere'i akli dengesini kaybetmiş biri olarak niteledikleri ifade edilmektedir. Bir yandan, Riviere'in işlediği cinayetten sonra ne yaptığını kavrayabildiği, pişman olduğunu belirttiği, yakalandıktan sonra belli bir süre rol yaptığını itiraf ettiği ve bu sebeplerle suçluluğa yaklaştığı belirtilmekte; diğer taraftan, Riviere'i diğer suçlularla aynı kategoride değerlendirmenin imkansız olduğu, kişisel düşmanlık gütmeyeceği ancak babasına karşı yoğun bir sevgi beslediği ve Riviere'in onun mutsuzluğu karşısında muhakeme gücünü kaybettiği, doktorlar arasında da birbiriyle çelişen raporların olduğu öne sürülmektedir. Bu sebeplerle, adalet bakanı, Riviere'in cezasının hafifletilerek ömür boyu hapse çevrilmesini krala önermekte; Kral Louis Philippe ise 10 Şubat tarihinde adalet bakanının bu raporunu onaylamakta ve Riviere'in idam cezasını hafifleterek ömür boyu hapse çevirmektedir (Foucault, 2018b: 199-203).

Gazette des Tribunaux, 19 Şubat tarihli haberinde, Riviere'in "dini sanrılar sonucu" cinayeti işlediği ve kral tarafından cezai indirim tabi tutulduğu belirtilmektedir (Foucault, 2018b: 204).

Aynı gazetenin, 21 Şubat tarihli haberinde, Riviere'in mahkeme duruşmalarında serinkanlı ve ilgisiz görüldüğüne değinilmekte; Riviere'in cezasının, kralın affıyla ömür boyu hapse çevrildiği aktarılmaktadır (Foucault, 2018b: 204).

Pilote du Calvados'un, 22 Ekim 1840 tarihli haberinde, Riviere'in birkaç yıl önce ölümüne mahkum edildiği ancak gösterdiği delilik semptomlarından dolayı cezasının ömür boyu hapse çevrildiği; hapishanede de deliliğini gösteren davranışlarına devam ettiği, kendisini ölü zannettiği ve bedenine özen göstermediği aktarılmaktadır. Boğazının kesilmesini istediği, bu isteğinin yerine getirilmezse herkesi öldüreceğini belirttiği ve bu sebeple diğer tutuklulardan uzaklaştırıldığı, yalnız kalınca ise intihar ettiği ifade edilmektedir. Gazete, dava sürecinde Riviere'in cezai indirim tabi tutulmasında basın olumlu bir etkisi olduğunu ve bu ölümün de Riviere'in akli dengesinin bozuk olduğuna dair düşünceleri haklı çıkarttığını da öne sürmektedir (Foucault, 2018b: 213).

4.3. Söylemler Çatışması

Dosyadaki söylemler, Riviere'in bir hukuk öznesi olup olmadığına dair psikiyatri ile hukuk arasındaki söylemsel çatışmaların etrafında şekillenmektedir. Psikiyatrinin ve hukukun söylemleri, ilişkiler ağında nesneye ihtiyaç duyulmayan ancak nesneyi de içerebilen birincil katmanda yer almaktadır. İkincil katmanda ise nesne ile bağımlılık

ilişkileri bulunan tanık ifadeleri, gazete haberleri, Riviere'in sorguları ve yazdığı metin yer almaktadır. İkincil katmandaki söylemler, hem hukuk tarafından hem de psikiyatri tarafından birincil katmana çekilmekte; birincil katmanda, hukukun ve psikiyatrinin söylemlerinde destek unsuru olarak yer edinmektedir. Ancak Riviere davasının ilerleyen süreçlerinde hukukun söylemleri kırılmaya uğramakta ve bu kırılım ikincil katmana da yansımaktadır. Bu sebeple, her iki katmandaki söylemler ve söylemsel çatışmalar kronolojik olarak analiz edilmeli ve bu söylemlerin, temel çatışma alanı olan birincil katmanda nasıl işlendiği hem psikiyatri cephesinden hem de hukuk cephesinden söylemler çatışması bağlamında açıklanmalıdır.

Dosyadaki söylemler, ikincil katmanda 5 Haziran tarihinde Pilote de Calvados gazetesinin haberiyle başlamakta; gazete, ikincil katmanda bulunan tanıkların ilk ifadelerine dayanarak Riviere'i akli dengesi bozuk olarak nitelemektedir. Birincil katmandaki ilk söylem ise Vire Kraliyet savcısı tarafından hazırlanan tutanakla ortaya çıkmakta; tutanakla Riviere, annesine kin besleyen, gaddar davranışları bulunan, zalim, vahşi, yalnız bir canı olarak tanımlanmaktadır. Böylecek tutanak, onun deliliğine izin vermemekte; ikincil katmanda yer alan gazete haberindeki söylemle ilk çatışma ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber, Foucault'nun işaret ettiği, 18. yüzyılda hukukun yaslanmaya başladığı toplumsal sözleşmecî geleneğin izleri, bu tutanakta da görülmektedir (Foucault, 2019c: 371). Bu tutanakla Riviere, aslında toplumsal sözleşmeyi çiğnemiş bir suçludur; öyle ki, davranışlarında delilik belirtileri olsun ya da olmasın, yaşadığı dönemin Fransa'sında kral katliyle eşdeğer ebeveyn katli gibi bir suçu işlemiş bir kişidir. Savcının tutanağında, Riviere'in caniliğine ya da gaddarlığına vurgu yapılmasının temelinde bu olgu vardır.

Pilote du Calvados'un 17 Haziran tarihli haberinde, Riviere'in henüz yakalanmadığı, sefil birisi olduğu ve intihar etmiş olabileceği belirtilmektedir. Öyleyse gazetenin, Riviere'i hala delilik tarafında konumlandığı ve ona bir acıma duygusu ile yaklaştığı ortadadır. Acıma duygusu, Foucault'da, 18. yüzyılın sonlarında Fransa'da ortaya çıkan ve delilik ya da yoksulluk gibi olguların toplumsal yardım bağlamında ele alınmasını beraberinde getiren bir olgu anlamına gelmekte olup gazetenin bu haberine de yansımış gibidir (Foucault, 2017: 568).

Riviere'in, Langannerie'de yakalandığında verdiği ifade ise ikincil katmanda, onun söylemlerinin ilk defa yer edinmesini sağlamaktadır. Bu ifadede Tanrının emriyle hareket ettiğini belirtmesi, onu delilik alanında konumlandırmaktadır. Böylece Riviere'in ilk

ifadesi ile önceki gazete haberleri, ikincil katmanda birbiriyle tutarlılık sergilemekte; hukukun söylemleriyle çelişmektedir.

Journal de Falaise gazetesinin 8 Temmuz tarihli haberinde Riviere, duygusuz, meczup, delilik davranışları sergilemiş birisi olarak nitelenmekte; Riviere'in ya deli ya da suçlu bir canavar olduğu belirtilmektedir. Gazetenin bu haberiyle ikincil katmanda, ilk defa Riviere'in suçluluğuna olanak tanınmakta ancak haber, yine de onun deliliğine daha çok vurgu yapmaktadır. Öyleyse, birincil katmandaki hukukun söylemleri, ikincil katmanda bulunan bir gazete haberi ile ilk defa kısmi de olsa desteklenmeye başlamaktadır. Bunun yanında, Riviere'in deli değilse canavar bir suçlu olduğunun belirtilmesi, durumun sadece muğlaklığını ortaya çıkartmamakta; aynı zamanda onun, suçluluğunun ya da deliliğinin ahlaki bir kuşatmayla karşı karşıya kaldığını da sergilemektedir. Savcı tutanağı onu, toplumsal sözleşmeyi çiğneyen bir canavar olarak nitelerken sadece suçluluğu bağlamında ahlaksal olarak kuşatmaktaydı. Şimdi ise kuşatılması onun durumuna atfedilen muğlaklığın her iki yakasında gerçekleşmektedir. Ancak bu durumun, Foucault'nun işaret ettiği, 18. yüzyılda failinin hukuk öznesi olup olmadığı muğlak olan cinayetlerle ortaya çıkan kamusal rezalet kavramıyla da bağlantılı olduğu açıktır. Çünkü Foucault'ya göre deliliğin, Klasik Çağ'ın 18. yüzyılında, hata ile özdeşleşmesi, ahlaki olarak kuşatılması ve kapatılmaya başlanması, kamusal rezalet olarak ele alınmasıyla da ilişkilidir (Foucault, 2017a: 230).

Hukuk, Riviere'in 9 Temmuz tarihli ilk sorgusunda, onu vahşi tabiatlı biri olarak nitelemekte ve cinayetin ne zaman tasarlandığını ondan öğrenmekte; Riviere'in, suçunun cezasını bildiğini öne sürerek ve cinayetten sonra yanlış birşey yaptığını bildiği için kaçtığını iddia ederek Riviere'yi akla yaklaştırmakta ve onu suçluluk alanında konumlandırmaktadır. Burada hukuk, Riviere'inin sorgusunu kendi söylemlerine dahil etmek adına ikincil katmana sızmakta ve Riviere'i suçlulukla bağlantılı olarak olumsuz bir şekilde nitelemekte; Riviere ise önce Tanrının emriyle hareket ettiğini belirtmeye devam etmekte ancak sonrasında oynadığı rolü sürdürmeyeceğini, cinayeti babasını kötülüklerden kurtarmak için hareket ettiğini belirtmektedir. Böylece, Riviere'in söylemleri, bu müdahale karşısında bir kırılmaya uğramakta, önceki savunmasında rol yaptığını belirterek kendisini bir suçlu durumuna düşürmektedir. Öyleyse hukukun söylemleri, bu müdahale ile Riviere'in suçlu olduğuna dair öne süreceği güçlü kanıtlardan birini elde etmektedir.

15-16 Temmuz tarihlerindeki tanık ifadelerine bakıldığında, Riviere'in budala olarak anıldığı, hayvanları zalimce öldürdüğü, hayvanlara ve insanlara kötü davrandığı, kendi kendine konuştuğu ve tuhaf bir şekilde güldüğü ön plana çıkmaktadır. Böylece tanık

ifadeleri, ikincil katmanda söylemsel olarak Riviere'i daha çok deliliğe yaklaştırmaktadır. Ancak suçlu olma ihtimalinin olanağı da söz konusudur. Çünkü Aunay rahibi, Riviere'in, hafızasının güçlü olduğunu, öğrenmeye açık olduğunu ve onun budala olduğuna dair herhangi bir gözlemde bulunmadığını belirtmektedir. Gabriel-Pierre Retout ise her ne kadar Riviere'in on iki yaşından sonra budalalaşmaya başladığını ve delilik emareleri gösterdiğini belirtse de söz dinlemediği ve annesine karşı düşmanca yaklaştığını öne sürdüğü için Riviere'in suçlulukla bağ kurmasına olanak tanımaktadır. Ancak ikincil katmandaki bu söylemler, Riviere'in 9 Temmuz'daki ilk sorgusunda savunma stratejisi olarak rol yaptığını ve kullandığı dini söylemlerden vazgeçtiğini belirterek suçluluk alanına geçmesinin gölgesinde kalmışa benzemektedir. Her ne kadar hukukun söylemlerinin oluşmasında mahkeme tutanakları ve tanık ifadeleri ön plana çıkmışsa da Riviere, ilk sorguyla beraber ikincil katmanda tanık ifadelerinden daha etkili söylemlere sahip olmaya başlamaktadır. Çünkü o failin kendisidir ve onun söylemleri, hukuk tarafından doğru ile ilişkilendirildiği sürece psikiyatrinin müdahalesine kadar en etkili unsur olmaya devam edecektir.

Le Pilot edu Calvados gazetesinin 17 Temmuz tarihli makalesi, ikincil katmanda Riviere'in suçluluğuna yer bırakmamakta; üstelik, psikiyatrinin 19. yüzyılın başlarında tartışmaya açtığı monomania kavramını Riviere ile ilişkilendirmektedir.

Riviere, mahkemeye sunduğu metnin ilk bölümünü, kronolojik ve ayrıntılı bir şekilde yazmakta; bu bölümde annesinin babasına yaptığı birçok kötülük olduğunu belirtmektedir. Öyleyse bu metnin ilk bölümü, Riviere'in suçluluğuna olanak tanımaktadır. Çünkü cinayetin faili, öldürdüğü kişinin yaptıklarını kötülük olarak anlatmakta; -yalnızca akıl, zeka ve güçlü bir hafıza ile yazılabilecek- kronolojik ve ayrıntılı bir anlatı sunmaktadır. Böylece metnin ilk bölümü, ikincil katmanda onu delilik alanından tamamen uzaklaştırmaktadır.

Riviere, yazdığı metnin ikinci bölümünde ise babasının haline üzüldüğünü ve acılarına kayıtsız kalmak istemediğine değinmekte; cinayeti işledikten sonra şöhret duygusunun yerine pişmanlığın arta kaldığını ve tutuklandıktan sonra belli bir süre cinayet sebebi konusunda rol yaptığını belirtmektedir. Bu sebeple, Riviere bu konularda akla yaklaşarak suçluluğa izin vermektedir. Ancak cinayetten önce, işleyeceği cinayeti tanrısal bir görev olarak hissettiğini ve ölümsüzlük fikrine kapıldığını belirtmesi; cinayeti ise anlık bir hezeyanla işlediğini öne sürmesi de onun deliliğine olanak tanımaktadır. Böylece ikincil katmanda, Riviere'in yazdığı metin, her iki bölümüyle söylemsel olarak onun hukuk

öznesi olma potansiyeline daha çok imkan sağlamakta; yine de deliliğine de izin vermektedir.

Sorgu yargıcı, Riviere'in 18 Temmuz tarihli ikinci sorgusunda, Riviere'i gaddar davranışlara ve dik kafalı bir karaktere sahip olmakla nitelemiş; hayvanları neden öldürdüğünü ve cinayeti işlediği için pişman olup olmadığını sormuştur. Bu sorgulama ile ikincil alana tekrar müdahale eden hukuk, Riviere'in söylemlerini aynı doğrultuda suçluluk alanına çekmeye çalışmakta; Riviere ise hayvanları öldürmekten zevk aldığını ancak cinayeti işlediği için pişman olduğunu belirterek bu müdahaleyi meşrulaştırmaktadır. Çünkü hayvanları öldürmekten zevk almak gaddarca bir davranıştır ve gaddarca davranmak toplumsal sözleşmeyi çiğneyen suçlulara özgü bir davranıştır; cinayeti işlemekten pişmanlık duymak ise bir bilinçliliği, olayın farkında olmayı ve suçluluğu kabul etmeyi ilan etmek demektir. Öyleyse, birincil katmandan ikincil katmana yaptığı bu müdahale ile hukuk, Riviere'in suçlu olduğuna dair söylemini güçlendirmeye devam etmektedir.

Vire Hukuk Mahkemesi'nin, 20 Temmuz tarihinde Caen Kraliyet İstinaf Mahkemesine sunduğu, birincil katmanda yer alan dilekçede; hukukun söylemleri, Riviere'i sadece bir suçlu olarak nitelememekte; aynı zamanda onu diğer suçlularla bir tutmakta, ahlaki olarak kötülüğünü ve gaddarlığını vurgulamakta ve onun açıkça deli ya da monoman olmadığını ileri sürmektedir. Riviere, bu dilekçede bir suçlu olarak ilan edilmeye ve suçu ya da kötülüğü nedeniyle toplumun dışında (toplumsal sözleşmeyi çiğnemiş biri olarak) konumlandırılmaya devam edilmektedir. Bu sebeple, hukukun söylemlerinin, izlediği yolda henüz bir sapma yaşamadığı belirtilmelidir.

Bouchard'un 20 Temmuz tarihli raporu, 18. Yüzyılın sonlarında olduğu gibi tıbbın, psikiyatrinin henüz ortaya çıkmadığı süreçte delilikle bağlantılı olma ihtimali bulunan bir suç edimine bilirkişi olarak dahil olmasına bir örnek oluşturmaktadır. Ancak Bouchard, her ne kadar bir tıp kişisi olsa da psikiyatrinin içinden gelmemektedir. Bununla beraber Bouchard'ın, birincil katmanda, Riviere'de bir akıl hastalığının olmadığını belirtmesi ve Riviere'in cinayeti kasten işlediğini ima etmesi, hukukun söylemlerine bir meşruluk kazandırmakta; tıp içinden ve psikiyatriden gelecek farklı söylemleri incelemesi bakımından bunlara bir engel olarak belirlemektedir.

İstinaf Mahkemesi'nin 25 Temmuz tarihli kararı, birincil katmanda, hukukun söylemlerini aynı doğrultuda devam ettirmekte; Riviere'in cinayeti kasıtlı işlediğinde öne sürerek onun suçlu olduğunda karar kılmaktadır. Kararda, hukukun önceki söylemleri

dikkate alınmakta; ikincil katmanda yer alan, özellikle Riviere'in sorguları ve yazdığı metin ön plana çıkartılmaktadır.

Caen Kraliyet Mahkemesinin Başsavcısı tarafından 28 Temmuz tarihli düzenlenen ve birincil katmanda yer alan ve hukukun söylemlerini içeren İddianame, yalnızca ikincil katmanda tanık ifadelerine, Riviere'in sorgusuna ya da yazdığı metne dayanmamakta; birincil katmanda bulunan tıbbi söylemler arasında yer alan; Bouchard'ın, Riviere'in deli olmadığına dair söylemlerini de dahil etmektedir. Öyleyse birincil katmanda, tıptan hukuka bir geçişlilik vardır. Bu geçişlilik, delilik bağlamında bir kişinin hukuk öznesi olup olamayacağına dair 18. Yüzyılın sonlarında ortaya çıkan boşluğu ve tıbbın, bu boşluğa davet edilmesi olgusunu açığa çıkartmaktadır. Çünkü hukukun söylemleri, böyle bir boşlukta tek başına karar alma noktasında, kamu vicdanı ile karşılaşmakta; kamu vicdanı, delilik belirtileri sergileyen kişi ile hukuk öznesi kişi arasında bir tampon bölge görevi görmektedir (Foucault, 2017a: 646).

Le Pilot edu Calvados Gazetesi'nin, 29 Temmuz tarihli makalesinde, Riviere'e ne olacağı konusunda bir belirsizliğin olduğu ve Riviere'in yazdığı metin akla uygun olduğu belirtilmekte; Böylece, gazetenin bu haberi, ikincil katmanda Riviere'in hukuk öznesi olduğunu öne sürerek hukukun söylemlerini desteklemektedir (Foucault, 2018b: 69-70).

Dr. Vastel, 25 Ekim tarihli inceleme raporunda Riviere'in akıl sağlığının yerinde olmadığını beş başlıkta incelemekte; bu başlıklarda, pozitif bir dil kullanmaktadır. Başlıklardan ilki, Riviere'in dış görünüşüne dair gözlemlerdir. Vastel, gözlem ile Riviere'i nesneleştirmekte; onun bakışlarında bir tuhaflığın ve çekingenliğin var olduğunu ve bunların delilik semptomu olduğunu ileri sürmektedir. İkincisi, Riviere'in ailesinin ve kökeninin deliliğe yatkınlığıdır. Vastel, bu başlıkta, Riviere'in iki akrabasının delilik semptomları gösterdiğini; kalıtımın, delilikte önemli bir etkisinin bulunduğunu ve Riviere'in de bu sebeple deliliğe yatkın olduğunu belirtmektedir. Kalıtımın, nesnenin incelenmesinde pozitif bir bilgi unsuru olduğunu; kendi karşılaştığı birçok delide kalıtımın etkilerini gözlemlediğini belirtmektedir. Öyleyse Vastel'in, bu başlıkta, hem tıbbi geleneğin kendisine sağladığı tıbbi statüyü hem de tıbbi algıdaki değişimle ortaya çıkan pozitif dili birleştirdiği belirtilebilir. Statüsü, birçok akıl hastası ile karşılaşmasını ve onları incelemesini sağlamakta; pozitif bilgi motivasyonunu barındıran kalıtım analizi, Modern Çağ'daki tıbbi algıyı simgelemektedir. Üçüncü başlıkta Vastel, nesneyi çocukluğundan itibaren tanık ifadelerine ve Riviere'in yazdığı metni esas alarak incelemektedir. Nesne, çocukluğunda alay konusu olmasından itibaren yalnızlaşarak ahlaki motivasyonlarını yitirmekte, aklını kaybetmekte ve nihai olarak akıl hastası olmaktadır. Nesnenin, kendi

kendine konuşması, çılgılık atması ve kadınlardan korkması bunun göstergesi olmaktadır. Dördüncüsü, nesnenin işlediği cinayetin muhtevası ve cinayete eşlik eden koşullardır. Vastel, nesnenin, cinayetten önce çarpık düşüncelere sahip olduğunu, babasının karşılaştığı kötülükler karşısında hezeyana sürüklendiğini, cinayeti işledikten sonra kendisinin tedavi ettiği diğer monomanlarla benzer olarak sakinleştiğini belirtmektedir. Bu başlıkta Vastel, hezeyan kavramıyla bir bilinçsizliği öne sürmekte; 19. Yüzyılın başlarında, delilik kategorileri içinde yer etmiş ve tartışmalara yol açmış monomaniayı öne sürerek nesneyi psikiyatrinin pozitif sınırlarında konumlandırmaktadır. Son başlıkta ise psikiyatrinin içinden gelen başka bir doktordan alıntı yaparak nesnenin cinayetten sonra her şeyin farkına varmasının doğal bir sonuç olduğunu ve bunun deliliğin bir başka kanıtı olduğunu öne sürerek psikiyatrinin pozitif söylemini güçlendirmektedir.

Böylece Vastel, birincil katmanda, psikiyatrinin söylemlerini oluştururken yalnızca tanık ifadelerine, Riviere'in sorgusuna ve yazdığı metne yaslanmamakta; aynı zamanda, psikiyatrinin söylemlerini, Riviere'in çocukluktan beri sergilediği davranışları, dış görünüşünün gözlemine, kalıtımını, cinayete eşlik eden koşulları ve cinayet sonrasında Riviere'in davranışlarını, analiz edip pozitif bir dille dava sürecine dahil etmeyi sağlamaktadır. Vastel'in, akıl hastanesindeki deneyimini vurgulaması ve psikiyatri ile ilgili çalışmaları olan başka bir doktordan alıntı yapması, psikiyatrinin söylemlerini öne sürerken tıbbi geleneğe ve tıbbi algıdaki değişimin sağladığı olanağa yaslandığını göstermektedir. Çünkü psikiyatrinin söylemleri, psikiyatrların statüsü ve deneyimleri ile desteklenmektedir. Öyleyse psikiyatrinin söylemlerinin, birincil katmanda bu raporla başladığı ve hukukun söylemleri karşısında pozitif anlamda üstünlük gösterdiği belirtilmelidir. Böylece hukuk ile psikiyatri arasındaki söylemsel çatışmalar ortaya çıkmaktadır.

Aunay komünü belediye meclis üyelerinin ve komündeki toprak sahiplerinin hazırladığı tutanakta, Riviere, karamsar ve garip davranışlarının olan ve Aunay'de budala olarak anılan bir kişi olarak belirtilmektedir. İkincil katmanda yer alan tutanak, böylece Riviere'in deliliğini ön plana çıkartmaktadır.

Pilot du Calvados, 16 Kasım ve 17 Kasım tarihli haberlerinde, önce Riviere'e acıma duygusunu ve kamu vicdanını ön plana çıkartmakta ancak sonra, Riviere'in metnine, lehte ve aleyhteki yaklaşımlara, duruşmadaki farklı söylemlere yer vererek tarafsızlaşmaya çalışmakta ve duruşmanın sonunda Riviere'in idama mahkum edildiğini belirtmektedir. Bu sebeple, İkincil katmanda yer alan bu haberlerin, Riviere'in deli olup olmaması sorunsalını

sabitlenmesi ve bu sebeple, idam kararının muğlaklığını ortaya çıkartması bakımından Riviere'in cezasının ağır olarak görülmesine olanak tanıdığı ifade edilmelidir.

Gazette des Tribunaux da Pilot du Calvados'un haberine benzer bir haber yayımlamakta ancak Riviere'in duruşmadaki ruh haline vurgu yaparak acıma duygusunu ön plana çıkartmaktadır.

Annales D'hygiene Publique ise ikincil katmanda, Bouchard'ın görüşlerine yer vererek Riviere'in bir akıl hastası olmadığı ve duruşmaya katılan dört doktordan ikisinin de aynı görüşü paylaştığı belirtilmekte ancak jürinin, Riviere'in durumundaki muğlaklığın karşısında cezanın ağır olmasından çekinerek hafifletilmesi yönünde dilekçe yazdıkları ifade edilmektedir. Öyleyse, ikincil katmanda, daha önceki haberlerde var olan ve psikiyatrinin söylemleriyle mümkün hale gelen, Riviere'in hukuk öznesi olup olmadığına dair sorunsalın sabitleşmeye başlamasının, söylemsel olarak jürinin dilekçe yazmasına etki ettiği söylenebilir. Çünkü hukukun söylemlerinin karşısında, geri çekilmeyen, çatışmaya devam eden ve bunu, gözlemlerle ve pozitif dille sürdüren psikiyatrinin söylemleri vardır.

Annales D'hygiene Publique'nin belirttiği dilekçe, Riviere dosyasında, Ağır Ceza Mahkemesi Başkanının, Ceza İşleri Müdürlüğüne sunduğu rapordur. Bu raporun, Riviere dosyasındaki en kapsamlı belgelerden biri olduğu ve Riviere'e idam cezası verilmesinde, Riviere'e dair bütün söylemlere yer vererek bir yanlışlığın yapılmış olabileceği kaygısıyla ortaya çıktığı açıktır. Hukuk, birincil katmanda, Riviere'i söylemsel olarak bir hukuk öznesi kabul edip idama mahkum etse de bu raporla, Riviere'in davranışlarına, yazdığı metne, tanık ifadelerine, doktorlar arasındaki görüş ayrılıklarının bulunmasına yer vererek onun hala hukuk öznesi olarak kabul edilmesinde bir muğlaklığın var olduğunu da itiraf etmiş gibidir. Öyleyse, hukukun söylemleri, ikincil katmanda bulunan söylemleri birincil katmanda işlemede yeterince başarılı olamamakta; bu raporla, cezai indirimin uygulanma ihtimali sunulmaktadır. Böylece, psikiyatrinin ve ikincil alanda hem psikiyatrinin söylemlerini destekleyen hem de acıma duygusunu ve kamu vicdanını ön plana çıkaran söylemlerin etkisi açıkça görülmektedir.

Journal de Rouen et du departement de la Seine-Inferieure, 15 Kasım tarihinde yayımladığı makalede, birincil katmandaki söylemleri aktarmakta; ikincil katmandaki söylemlerini oluştururken Riviere'i bir canavar olarak nitelemekte ve bu cinayetin oluşmasında toplumu da suçlamaktadır. Bu makale, Riviere'in deliliğine veya suçluluğuna olanak tanımakta; ancak suçlu ise tek suçlu olmadığına ve toplumun da bu suçluluğa ortak olduğuna değinerek Riviere'in suçluluğunu ikiye bölmektedir.

Pilot du Calvados Gazetesinin, 15 Kasım'da yayımladığı, 12 Kasım tarihli bir mektupta Riviere'in kalıtsal olarak akıl hastası olduğu ancak diğer monamanlardan ya da manyaklardan farklılık gösterdiği belirtilmektedir. Böylece, psikiyatrinin söylemlerinin, ikincil alanda ne kadar etkili olduğu ortaya çıkmaktadır.

Pilote du Calvados, 21 Kasım tarihinde ise Caen'li bir doktorun mektubunu yayımlamakta; Doktor, Esquirol'ün melankoli tanımlamasının Riviere için de geçerli olduğunu ve Riviere'in akıl hastanesine kapatılması gerektiğini belirtmektedir. Bu mektupla, birincil katmanda, psikiyatrinin söylemlerinin tıbbi alanı ele geçirmeye başladığı ifade edilebilir. Tıp içerisinde farklı doktorların, psikiyatrinin pozitif tanımlamalarını öne sürmelerinin yaygınlık kazanması, tıp içerisinde Riviere'in deli olmadığını öne süren doktorların söylemlerini etkisiz kılmaya başlamakta; böylece, psikiyatrinin söylemleri tıbbi alana yayılmaktadır. Elbette bunun en önemli sebebi, tıbbın içinde doğan psikiyatrinin, çeşitli gözlemlerle ya da pozitif bir dille deliliği sınıflandırmış olmasında, deliliği uzun süredir farklı uygulamalarla tedavi etmesinde ve tıbbın içinde pozitif bir şekilde uzmanlaşmasında saklıdır. Bununla beraber, Caen'li doktorun yazdığı mektubun gazetede paylaşılması ve mektupta psikiyatriden referanslar gösterilerek Riviere'in akli dengesinin yerinde olmadığını belirtilmesi, psikiyatrinin söylemlerinin birçok okuyucuya ulaştığının da göstergesi olmaktadır. Böylece psikiyatri söylemlerini, sadece birincil katmanda tıbbın içinde alan kazanarak davaya yöneltmemekte, aynı zamanda ikincil katmanda da yer edinerek söylemini güçlendirmektedir.

Gazette des Tribunaux gazetesi'nin 25 Kasım tarihinde yayımladığı, gazete aboneleri tarafından kaleme alınan mektupta, Riviere'in metnine ve ifadelerine atıf yapılarak onun zeki olduğu ancak bazı hezeyan unsurlarına sahip olduğu; yine de tehlikeli olabileceği için akıl hastanesine kapatılmaması ve tecrite gönderilerek iyileştirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu mektupta, psikiyatrinin söylemlerinin bir kez daha ikincil katmanda etkileri görülmekte; ancak psikiyatrinin söylemlerindeki nihai çözüm doğru bulunmamaktadır. Öyleyse, psikiyatrinin söylemlerinin, ikincil alanı etkilerken belli sapmalara da açık olduğu ortaya çıkmaktadır. Bununla beraber, ikincil katmanda yer alan bu yazı, Riviere'in idam edilmemesi bağlamında da söylemlerini oluşturmuşa benzemektedir. Çünkü yazıda, idam veya akıl hastanesi bir çözüm olarak sunulmamakta, bunların yerine tecrit önerilmektedir.

Pilote du Calvados, 22 Kasım tarihli haberinde yayımladığı haberde Riviere'in hapisanede intihar etmeye çalıştığını, idam edilme düşüncesiyle akli dengesini tamamen yitirdiğini belirtmekte; Riviere'i zavallı adam olarak nitelemektedir (Foucault, 2018: 189).

Böylece, psikiyatrinin söylemlerinin, ikincil katmanı feth etmeye başladığı ve acıma duygusunun da etkinliğini güçlendirdiği görülmektedir.

Pilote du Calvados, 23 Aralık tarihli haberinde ise birçok doktorun, Riviere'in bir akıl hastası olarak ilan edildiği ve idam edilmemesi gerektiği konusunda bir dilekçe hazırladığını aktarmaktadır. Böylece, psikiyatri söylemlerini ikincil alanda duyurmaya devam etmektedir

Paris'te, hem tıbbın hem de psikiyatrinin içinden gelen ve önemli yerlerde görev yapan Esquirol, Orfila, Marc, Pariset, Rostan, Mitivie ve Leuret gibi doktorlar, Riviere'in akli durumu ile ilgili 25 Aralık tarihinde bir rapor hazırlamaktadır. Doktorların bu raporu, birincil katmanda psikiyatrinin son söylemini belgelerken hem doktorların görev yerleri ve unvanları bakımından tıbbi statüyü içinde barındırmakta hem de psikiyatrinin pozitif dille paylaşılmasını sağlamaktadır. Bu rapor, psikiyatrinin söylemlerinin, Riviere'in akli dengesinin yerinde olmadığı konusundaki kararlılığını ve sürekliliğini ortaya çıkartmaktadır. Raporda, Riviere'in uzun zamandır delilik semptomları gösterdiği, cinayeti bir hezeyanla işlediği, cinayetten sonraki davranışlarıyla ve yazdığı metinle de monomaniye yaklaşan deliliğini kanıtladığı ve ailesinde delilik semptomları gösteren başka kişilerin de olduğu belirtilerek Riviere'in bir akıl hastanesine kapatılması gerektiği öne sürülmektedir. Ancak raporda, Riviere'in deliliğinin tam olarak bir monoman olmadığı ve mevcut delilik sınıflandırmalarına yerleştirilemediği çünkü sınıflandırmaların arasındaki sınırların değişkenlik gösterebildiği belirtilmektedir. Öyleyse raporda, psikiyatrinin, birincil katmandaki son söyleminde tıbbi alanı tamamen ele geçirdiği; Riviere'i, tıbbi statü ve ikincil alandaki materyallerinin pozitif dille analiz edilmesi ile tamamen deli olarak ilan ettiğini açığa çıkarmaktadır. Bununla beraber, psikiyatrinin, Riviere'in delilik sınıflandırmalarındaki yerinin net olmadığı ve diğer monomanilerden bazı farklılıklar gösterdiği gibi bir söylemi ise psikiyatri dışındaki söylemlerde Riviere'in durumuna dair var olan muğlaklığın nasıl oluştuğuna dair açık bir gönderme barındırmaktadır.

La Gazette des Tribunaux, 17 Ocak tarihli haberinde, Riviere acıma duygusu ile bağlantılı olarak bir zavallı olarak nitelemekte ve Riviere'in akli dengesinin yerinde olmadığı konusunda birçok doktorun aynı kanıda olduğu belirtilmektedir. Gazetenin bu haberi, ikincil katmanda, psikiyatrinin yayılmaya devam ettiğini ve bununla beraber, acıma duygusunun da süreklilik kazandığını açığa çıkartmaktadır.

Adalet Bakanı, 8 Şubat tarihinde Kral'a sunduğu raporda, birincil ve ikincil katmandaki söylemlere yer vermekte; Riviere'in cezasının indirime tabi tutulmasını ve hapse gönderilmesini önermekte; Kral ise bu öneriyi kabul ederek Riviere'in idam cezasını

hapis cezasına çevirmektedir. Böylece rapor, içerik olarak hem hukukun söylemlerini hem de psikiyatrinin söylemlerini tartmakta ve birincil katmanda, hukukun söylemlerinde Riviere'in bir hukuk öznesi olarak suçlu olduğu konusundaki muğlaklığı ortaya çıkartmaktadır. Bu sebeple, birincil katmanda, hukukun, delilik bağlamında bıraktığı boşluğu psikiyatrinin tamamen olmasa da büyük oranda doldurduğu; hukukun söylemlerinde bir geri çekilme olduğu ve Riviere'in suçluluk-delilik sorunsalındaki konumunun muğlak hale geldiği belirtilmelidir. Öyleyse, 19. yüzyılın başında ortaya çıkmış bir disiplin olan psikiyatrinin, hem pozitif söylemlerle hem de tıbbi gelenekten veya tıbbi statüden aldığı motivasyonla kendinden emin bir şekilde davaya müdahale ederek birincil katmanda, çatışma alanında başarı kazandığı da görülmektedir.

Kral'ın bu kararının ilk yansıması, Gazette des Tribunaux'un 19 Şubat tarihli haberinde ortaya çıkmakta; Riviere'in "dini sanrılar sonucu" cinayeti işlediği belirtilmektedir. Bu sebeple, Riviere'e verilen hapis cezasının, psikiyatrinin söylemlerinin ikincil katmandaki etkisini güçlendirdiği belirtilebilir. Bunun yanında, Riviere, cezai indirim tabi tutulmasının ardından gazete haberlerinde olumsuz bir sıfatla nitelenmemektedir.

Pilote du Calvados, 22 Ekim 1840 tarihli haberinde yayımladığı haberde, Riviere dosyasının içeriğini aktarmakta; hapis hanede, delilik semptomları gösterdiğini, kendisini ölü zannettiğini, boğazının kesilmesini istediğini, zamanla diğer tutuklulardan uzaklaştırıldığını ve intihar ettiğini belirtmektedir. Gazete, Riviere'in intihar etmesinin ardından dava sürecinde psikiyatrinin ileri sürdüğü söylemlerin haklı olduğunu da öne sürmektedir. Dosyadaki bu son haber psikiyatrinin söylemlerinin ikincil katmanda da zafer kazandığını ortaya çıkartmaktadır.

Riviere dosyasında söylemler çatışmasına genel olarak bakıldığında, söylemlerin, birincil katmanda hukukun söylemleriyle; ikincil katmanda, gazete haberleriyle başladığı görülmektedir. Birincil katmanda hukuk, Riviere'i toplumsal sözleşmeyi çiğnemiş bir canavar ve gaddarca davranışları olan birisi olarak nitelerken onu ahlaki olarak da kuşatmaktadır. Gazete haberleri ise ikincil katmanda, bazen hukukun söylemlerini desteklemekte bazen ise acıma duygusunu ve Riviere'in deliliğini ön plana çıkartmaktadır. Bu anlamda, ilk çatışma, bazı gazete haberleriyle hukukun söylemleri arasında gerçekleşmektedir. İkincil katmanda yer alan, Riviere'in ilk ifadesi onu deliliğe yaklaştırarak onun söylemleriyle hukukun söylemleri arasında çatışma çıkartmakta; ancak hukukun müdahalesiyle Riviere'in sorgularında rol yaptığını belirtmesi ve metninde her şeyi kronolojik ve düzenli aktarması hukukun söylemsel anlamda bunları birer kanıt olarak

sunmasını beraberinde getirmekte ve çatışmaya son vermektedir. İkincil katmanda, tanık ifadelerinin ortaya çıkması ve bu ifadelerde Riviere'in tuhaf davranışlar sergilediğinden, budala olarak anıldığından bahsedilmesi, hukukun söylemleriyle çelişen bir başka unsur olmaktadır. Ancak hukuk, tanık ifadelerinden gaddarlık gibi Riviere'i suçlulukta konumlandırabileceği kelimeleri ayıklamakta ve birincil katmanda tanık ifadelerini kendi lehine kullanmaktadır. Bunların yanında, birincil katmanda yer alan doktor Bouchard'ın Riviere'in deli olmadığına dair raporu da kanıt olarak hukukun söylemleri tarafından sunulmaktadır. Hukukun, Bouchard'ı bilirkişi olarak belirlemesi, 18. yüzyılda delilikle bağlantılı olma ihtimali olan ve kamusal rezalet olarak görülen suçlarda ortaya çıkan boşluğa tıbbın davet edilmesini anımsatmaktadır. Ancak 19. yüzyılda artık bu boşluğa, tıp içinde yükselmiş, tıbbi gelenekten gelerek tıbbi statüyü elde etmiş, pozitif dil mekanını oluşturarak uzmanlaşmış psikiyatri yayılmaya başlamaktadır. Riviere dosyasında da doktor Vastel, rapor hazırlayarak psikiyatrinin ilk söylemlerini dosyaya dahil etmektedir. Vastel, pozitif bir dille Riviere'i beş başlıkta incelemekte; daha önce akli dengesini yitirmiş kişileri incelediğini de belirterek tıbbi statüsünü ön plana çıkartmakta ve psikiyatrinin söylemlerini birincil katmana eklemektedir. Böylece, psikiyatri ile hukuk arasındaki ilk söylemsel çatışma, birincil katmanda ortaya çıkmaktadır. 11-12 Kasım duruşmalarında, Riviere'in idama mahkum edilmesinin ardından, doktor Vastel'in yazdığı raporun da etkisiyle hukukun söylemlerinde bir kırılma gerçekleşmektedir. Bu kırılma, idam kararından sonra Ağır Ceza Mahkemesi Başkanının, Ceza İşleri Müdürlüğüne yazdığı raporda ortaya çıkmaktadır. Çünkü hukukun söylemleri, her ne kadar Riviere'i bir canavar suçlu olarak nitelerken ikincil katmanda, meşruluk kazanacağı unsurları bünyesine katmaya çalışsa da yine ikincil katmanda, durumun muğlaklığı, acıma duygusu, kamu vicdanı gibi unsurlar barındığı ve birincil katmanda, psikiyatrinin söylemleri ortaya çıktığı için bir kırılmaya uğramaktadır. Bu kırılmayla beraber, ikincil katmanda da Riviere'in deli olduğu benimsenmeye başlanmakta ve psikiyatri bu katmanı büyük oranda ele geçirmektedir. Bu süreçte, birincil katmanda, Paris'li doktorların hazırladığı rapor da psikiyatrinin söylemlerini daha da güçlendirmektedir. Paris'li doktorların, hem önemli yerlerde görev yapan, psikiyatrinin ve tıbbın içinden gelen kişiler olmaları hem de pozitif bir dille kesin olarak Riviere'i akıl hastası olarak nitelemeleri, psikiyatrinin söylemlerinin birincil katmanı da büyük oranda ele geçirmesini beraberinde getirmektedir. Adalet Bakanının, Kral'a yazdığı mektupta, Riviere'in durumunun belirsiz olduğu görüşüne dava sürecindeki belgeleri inceleyerek varması ve Kral'dan, Riviere'in idam cezasını ömür boyu hapse çevirmesini istemesi bunun açık kanıtı olmaktadır. Ancak psikiyatrinin, her iki katmandaki

bu zaferine rağmen Riviere'in akıl hastanesine gönderilmemesi bakımından, Riviere davasında ortaya çıkan hukuk öznesi ve delilik sorunsalındaki boşluğa büyük oranda yayılsa da tamamen yerleşemediği de görülmektedir.

5. SONUÇ

Bu çalışmada, Foucault'da epistemik alan ve söylem kavramı ele alındı. Deliliğin tarihinin Foucault'da ne anlam ifade ettiği; psikiyatrinin, tıbbi gelenekten nasıl beslendiği, Klasik Çağ'dan Modern Çağ'a geçiş sürecinde tıbbi algıdaki değişiminden nasıl etkilendiği ve Modern Çağ'da söylemleriyle beraber nasıl ortaya çıktığı aktarıldı. Hukuk ile deliliğin, Klasik Çağ'ın 18. Yüzyılında suç ve ceza ile bağlantılı olarak hukuk öznesi sorunsalında nasıl temas kurduğu irdelendi; hukuk öznesi sorunsalında psikiyatrinin söylemlerinin nasıl etkin hale geldiği tasvir edildi. Nihayetinde, Foucault ve çalışma arkadaşlarının, suç, hukuk, psikiyatri ve delilik başlıklarında, Riviere dosyasını neden inceledikleri aktarılıp Riviere dosyasının içeriği ve içinde barındırdığı söylemsel çatışmalar analiz edildi.

Foucault'da episteme, belli bilimsel, biçimsel ya da sistematik ilişkilerin tamamı anlamına gelmektedir. Episteme, bütün bu ilişkileri kurarken söylemsel pratiklere dayanmaktadır. Bir epistemeden başka bir epistemeye geçiş epistemik ilişkiler ağında aykırı ilişkiler ağının ya da söylemlerin bilinçdışı bir şekilde oluşup güç kazanmasıyla ve bir kopma hareketiyle gerçekleşmektedir. Foucault, Rönesans, Klasik Çağ ve Modern Çağ olmak üzere üç epistemik alan olduğunu belirtmektedir. Rönesans epistemisi, şeyler arasında benzerlik kurarak olaya ya da olgulara dair açıklamalarını, işaret eden, işaret edilen ve benzerlik üçlüsüne dayandırmaktadır. 17. Yüzyılda gerçekleşen kopma hareketiyle ortaya çıkan Klasik Çağ ise benzerlik kurmanın hataya yol açabileceğini ileri sürmekte ve şeyler arasındaki ilişkileri analiz etmede yalnızca işaret eden ve işaret edilen ikilisine yaslanmaktadır. 19. Yüzyılın başlarında, Klasik Çağ'dan kopma hareketiyle ortaya çıkan Modern Çağ ise şeyleri nesneleştirmekte ve şeyler arasındaki ilişkiyi pozitif bir dille paylaşımına sunmaya çalışmaktadır.

Foucault'da söylem kavramı ise bir epistemik alanda var olan, epistemik alanda farklı unsurların içinde barınabilen ve aynı kurallarla yaslanan ifadeler birliği anlamına gelmektedir. Bir epistemik alanda yaygın ve doğruluğu kabul gören söylemler birçok alanda mevcuttur; söylemler, gizli bir işlemci gibidir fakat tam da bu sebeple bir epistemik alandan başka bir epistemik alana geçişin olanağını da yaratmaktadır. Epistemik alandaki bilinçdışı hareket, farklı kurallar bütünüyle bir araya gelmiş ifadelerin ortaya çıkmasıyla oluşmaktadır. Bu ifadeler birliği, mevcut ve kabul gören ifadeler birliği ile söylemsel olarak çatışmaya girerek mevcut epistemik alanı tehdit edebilmektedir.

Foucault, epistemik alan ve söylem bağlamında deliliğin tarihini analiz etmektedir. Delilik, Ortaçağ'da bir bilge olarak görülmekte ve akılla iç içe geçmekte ancak kötülükle bir bağ da kurmaktadır. Rönesans Epistemesinde, kötülük ile ilişkisi sürmekte ve şeyler arasındaki benzerliğe dair söylemlerin olanağıyla bir aşkınlığa da kavuşmaktadır. Klasik Çağ'da delilik, kötülük ile olan ilişkisini tamamen kaybetmekte ve aklın etik içinde ortaya çıkmasıyla tamamen hata ile iç içe geçmektedir. Böylece akıl tarafından dışlanmakta, toplumun ahlaki olarak ötekileştirdiği kişilerle aynı mekanlara kapatılmaktadır. Modern Çağ ile beraber, psikiyatri tarafından tıbbi bir nesne haline gelmekte, insanın içinde tekrar yer edinmekte ancak yalnızlaştırılarak tımarhanelere kapatılmaktadır.

Psikiyatri, doğuşunu tıbbi gelenekten aldığı mirasa ve tıbbi algıdaki değişime borçludur. Tıbbi gelenek, kabile şifacılarından Sümerlere, Sümerlerden günümüze uzanmaktadır. Tıbbi gelenek, şifacıların ya da hekimlerin iyileştirici rolü, onlara atfedilen “tanrısal bilgi”ye sahip olmaları ve evrensel iyiliği temsil etmeleri bağlamında şekillenmektedir. Çünkü İlkel kabilelerde, Sümerlerde ya da Babiller’de bir hastalığı iyileştiren kişi, dinsel bir kişiliğe de sahip olmakta, tanrıyla iletişime geçebilmekte ve hastalığa neden olan kötülüğe ya da doğaüstü kötü varlıklara karşı durabilmektedir. Bu durumlar, şifacının ya da hekimin, iyi ile olan bağlantısıyla ahlaki bir unsura da dönüştürmektedir. Antik Yunan’da tıbbi alanda belli dinsel unsurlar var olsa da hekim ile din adamlığı ayrılmakta ve yavaş yavaş hastalığın nedenleri, doğanın içinde aranmakta ancak hekimin iyileştirici rolü sebebiyle hekimin ahlakiliği devam etmektedir. Evrensel iyilik, iyileştirici rol ve ahlakilik, tıbbi gelenekle günümüze kadar ulaşmakta; 19. Yüzyılda psikiyatrinin doğuşuyla beraber psikiyatrların statüsüne güç katmaktadır. Tıbbi algıdaki değişim ise 18. Yüzyılın sonlarına doğru hastalıkların sınıflandırılmaya başlanması; ölümün, kadavraların incelenmesiyle beraber hayat ve hastalıkla bir üçlü oluşturması, kliniğin, anatominin ve patolojik yaklaşımın bir araya gelip hastayı nesne haline getirerek hastalığı pozitif bir dille paylaşımına sunması ve analiz etmesi sonrasında gerçekleşmektedir. Bu değişim, Klasik Çağ’ın sonlarında ortaya çıkmakta; Modern Çağ ile birlikte söylemsel olarak egemen hale gelmektedir. Tıbbi algıdaki bu değişim, psikiyatrinin ortaya çıkarken delileri nesneleştirmesine, onları ayırt ederek ve yalnız başına kapatılarak tedavi etmesine olanak sağlamaktadır.

Hukuk ise Klasik Çağ’ın sonlarında, kamusal rezalet, acıma duygusu ve toplumsal yardım temalarında deliliğin, hukuk öznesi olup olamayacağını tartışmaya başlamakta; bazı durumlarda doktorları bilirkişi olarak görevlendirmekte, delileri farklı kapatılma mekanlarına göndermektedir. Tartışmalar, bazı cinayetlerin ve ihtiras suçlarının etrafında

şekillenmekte; bu suçları işleyen kişinin hukuk öznesi olup olamayacağı bir sorun haline gelmektedir. Böylece, delilik ve hukuk öznesi bağlamında ortaya bir boşluk çıkmakta; bu boşluğa ise kavramsal ve pozitif olanaklarla psikiyatri yerleşmeye başlamaktadır. Ancak psikiyatri bu boşluğu tamamen dolduramamakta, 19. Yüzyılda da suç ve delilik bağlamında hukuk ile psikiyatri arasında söylemler çatışması ortaya çıkmaktadır. Foucault ve çalışma arkadaşları için bu söylemler çatışmasının önemli bir örneği Pierre Riviere dosyasında yaşanmakta; Foucault ve çalışma arkadaşları bu sebeple dosyaya ait belgeleri temin edip dosyayı analiz etmektedirler.

Riviere dosyası, 18. yüzyılın sonunda ve 19. yüzyılın başlarında tıbbi algıda güçlü bir değişimin klinik anatominin zaferine doğru ilerlediği, tıbbın statüsünü güçlendirdiği ve böylece psikiyatrinin güçlü bir başlangıç yaptığı bir zamanda ortaya çıkmıştır. Tıbbi ahlakiliğin mirasçısı psikiyatri, aklın deliliğe keskin sınırlar çizdiği, deliliği ahlaki bir kuşatmayla kapattığı ve deliliğin kötücül yayılımını bir mekanla sınırlandırdığı bir bilgi-iktidar alanında filizlenmektedir. Böylece, psikiyatrinin söylemleri şekillenmekte ve farklı bilgi-iktidar süreçlerine taşmaya başlamaktadır. Hukuk ise 18. yüzyılın sonlarında, kamusal rezalet, acıma duygusu ve toplumsal yardım başlıkları bağlamında deli olma ihtimali olan kişilerin hukuk öznesi olup olmaması noktasındaki tartışmalarla deliliğe dair söylemlerini yenilemekte ancak hukuk öznesi başlığında bir boşluk oluşmakta; bu boşluğa 19. yüzyılın başlarında psikiyatri yerleşmeye başlamaktadır.

Riviere dosyası da bu söylemlerin ortasında oluşmaktadır. Dosyanın bir tarafında, Riviere'in dış görünüşünü, yakın akrabalarının deliliğe yatkınlığını, hayatı boyunca yaptığı “olumsuz” davranışları, sorgularını, yazdığı metni ve tanıkların ifadelerini öne çıkartan, Riviere'in deli olduğunu ve bir akıl hastanesine kapatılması gerektiğini ileri süren psikiyatri vardır. Dosyanın diğer tarafında ise Riviere'in akıl sağlığının yerinde olduğunu, Riviere'in sorgularını, yazdığı metni ve tanık ifadelerini farklı şekilde öne çıkartan, ebeveyn katlini ölüm cezasına hükmeden hukuk vardır. Böylece her iki unsur arasında söylemler çatışması ortaya çıkmaktadır. Hukukun ve Psikiyatrinin çatıştığı alan birincil katmanı oluşturmaktadır.

Riviere'in yazdığı metin ve sorguları, tanık ifadeleri ve gazete haberleri ise ikincil katmanı oluşturmakta; ikincil katmanın unsurları, birincil katmana hem psikiyatri tarafından hem de hukuk tarafından çekilmektedir. Hukuk, davada Riviere'i akıl tarafında konumlandırmakta ve faili, bir suçlu olarak nitelemektedir. Psikiyatri ise faili, semptomlar, dış görünüş, kalıtım ile parçalamakta ve Riviere'i suçluluk alanından ayıklamaya çalışmaktadır.

Böylece, Foucault'nun düşünce hattının ve analizlerinin sağladığı olanak ve Pierre Riviere dosyası ile 19. yüzyılın başlarında hukukun, çeşitli tartışmalarla yenilenmesi söz konusu olsa da belli bir statik yapıya bürünmüş söylemlere sahip olduğu; psikiyatrinin ise akıl hastaneleri veya klinikler aracılığıyla hem deney ve gözleme dayanan, araştıran ve belli bir eğitim olanağı sunan hem de hastayı tedavi eden mekanlarla paylaşımına açılan ve farklı söylemsel unsurlara karşı girdiği tartışmalarla bir statü kazanmayı hedefleyen söylemlere sahip olduğu açığa çıkmaktadır.

6. KAYNAKLAR

- Akay, A.,** 2020. Delilik gemisi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Altuner, İ.,** 2015. Hipokrat yemini, *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*; Sayı: 7, 01-07
- Bayat, A., H.,** 2016. Tıp tarihi, Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği Yayınları, İstanbul
- Bottero, J.,** 2005. Eski Yakındoğu Sümer'den kutsal kitap'a, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara
- Bozkurt, N.,** 1988. Michel Foucault felsefesinin bazı temel kavramları, *Defter Dergisi*. sayı 4 ss. 39-50,
- Budak, D.,** 2021. İlkçağlardan günümüze hekimliğin gelişimi, *Journal of Medical Sciences*, Cilt: 2 Sayı: 2, s.s. 6-10
- Burnham, J., C.,** 2017. Tıp tarihi nedir?, Işık Yayınları, İstanbul
- Çığ, M., İ.,** 2018. Sümerlerde tıp, *Bütün Dünya Dergisi*, Sayı: 3, s.s. 62-67.
- Cervantes, M., D.,** 2009. Don Kişot, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M.,** 2015. Büyük yabancı: Dil, delilik ve edebiyat üstüne konuşmalar, Metis Yayınları, İstanbul
- Foucault, M.,** 2017a. Deliliğin tarihi, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara.
- Foucault, M.,** 2017b. Kelimeler ve şeyler, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara
- Foucault, M.,** 2018a. Kliniğin doğuşu tıbbi algının analizi, Epos Yayınları, Ankara.
- Foucault, M. (Der.),** 2018b. XIX. Yüzyılda bir aile cinayeti: Annemi, kız kardeşimi, erkek kardeşimi katleden ben, Pierre Riviere, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Foucault, M.,** 2019a. Bilginin arkeolojisi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Foucault, M.,** 2019b. Akıl hastalığı ve psikoloji, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- Foucault, M.,** 2019c. Hapishanenin doğuşu, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara
- Foucault, M.,** 2021. Özgürlük ve bilgi: Fons Eldersle söyleşi, Sel Yayıncılık, İstanbul
- Geçit, B.,** 2020. Thomas Hobbes'da toplum sözleşmesi, egemenlik ve uyrukluuk: Egemenin ve uyrukların hak ve yükümlülükleri nelerdir?, *Temaşa Felsefe Dergisi*, Sayı: 14
- Gözler, K.,** 2012. Anayasa hukukuna giriş, Ekin Basın Yayın Dağıtım, Bursa.
- Heywood, A.,** 2010. Siyaset, Liberte Yayınları, Ankara.

- Hochmann, J.**, 2004. Psikiyatri tarihi, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara
- Işık, S.**, 2017. J. J. Rousseau ve egemenlik anlayışı üzerine, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 2
- Karaimamoğlu, T.**, 2017. Ortaçağ Avrupa'sında tıp kültürü ve gelişmeleri, *Journal of History and Future*, Cilt: 3, Sayı: 2, s.s. 44-61
- Koloş, U.**, 2016. Foucault, iktidar ve hukuk modern hukukun soybilimi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul
- Montaigne**, 2020. Denemeler, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul
- Revel, J.**, 2012. Foucault sözlüğü, Say Yayınları, İstanbul
- Sayılı, A.**, 1991. Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda matematik, astronomi ve tıp, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Sayı: 47, Ankara
- Shakespeare, W.**, 2020. Macbeth, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- URL-1**, 2018. <https://plato.stanford.edu/entries/foucault/#FoucAfteFouc> 10.10.2021
- URL-2**, 2017. https://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=b6b3bd8a-c9e0-11e7-8a71-159198489f44, 21.11.2021
- Yıkımsı, G.**, 2018. Michel Foucault'da episteme ve süreksizlik kavramlarının incelenmesi, *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 8, Sayı: 16
- Zabunoğlu, H., G.**, 2016. Toplum sözleşmesi bağlamında John Locke'un devlet anlayışı, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt: 7, Sayı: 6